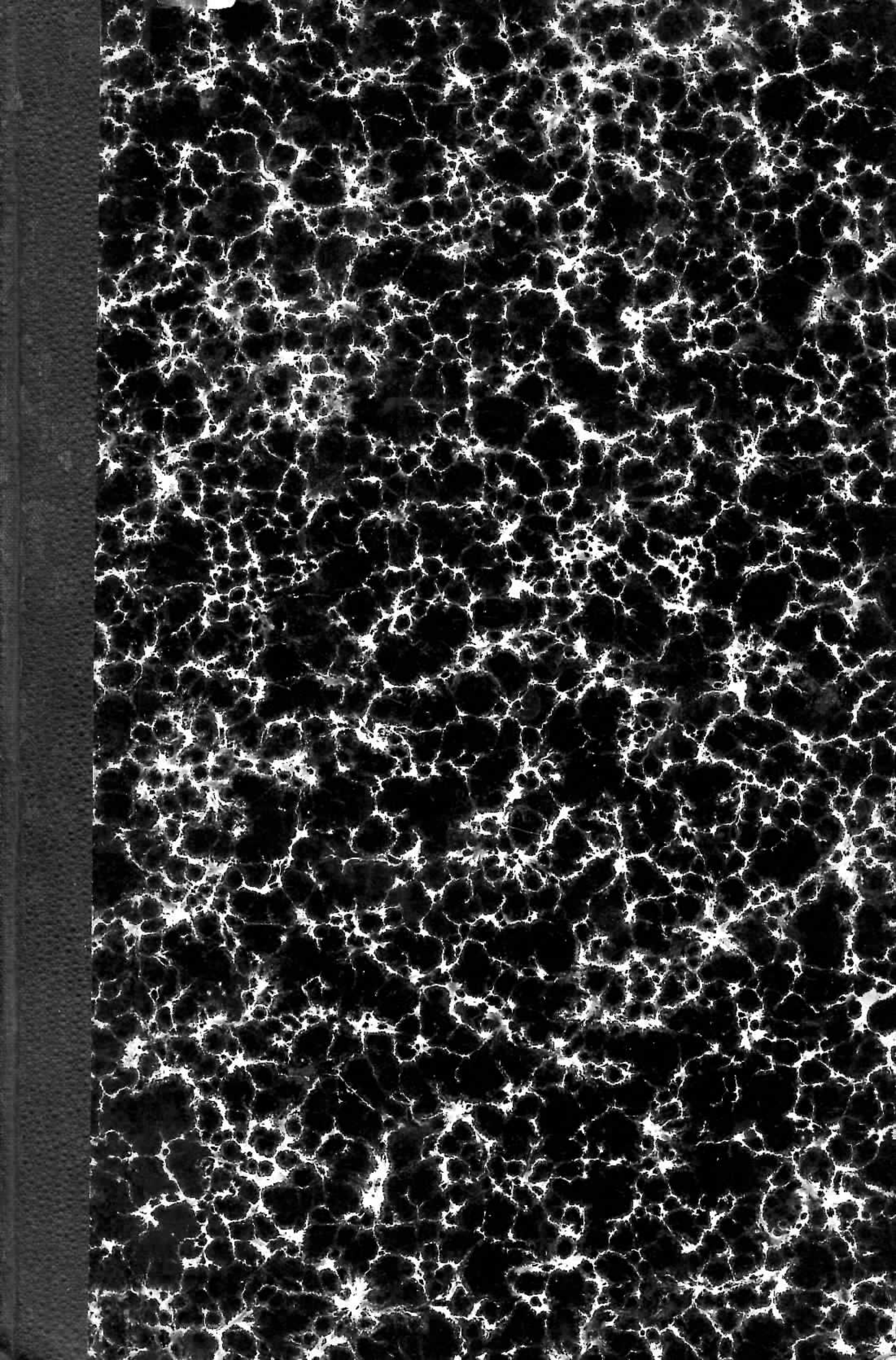

KATOLIČKA LITURGIKA

ILI

OBREDOSLOVLJE

ZA SREDNJA UČILIŠTA.

PRIREDIO

CVJETKO RUBETIĆ,
KANONIK PRVOSTOLNOGA KAPTOLA ZAGREBAČKOG.

ODOBRILA NADBISKUPSKA DUHOVNA OBLAST U ZAGREBU.

ČETVRTO IZDANJE.

UKORIČENA STOJI 80 FILIRA.

ZAGREB 1901.
TROŠKOM I NAKLADOM KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEM. VLADE.

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje nego uz cijenu naznačenu na prednjoj strani.

Kr. zemaljska tiskara.

Predgovor.

Priređujući ovo obredoslovlje slijedio sam osim drugih osobito liturgiku dra. Fischera, a nijesam se žacao gdješto u nju uvrstiti i iz Balenovićeve.

Obrednika sam se samo rimskoga držao, ne osvrćući se na obredne osebine pojedinih biskupija naše domovine, jer bi knjiga bila prevelika, i za učenike preteška, kad bih sve osebine svih naših biskupija (razumijevam ovdje i dalmatinske) bio u nju uvrstio. Pa takav mi je i naputak dan.

Potrebno je, da se u školskoj knjizi, koja rabi i katoličkim učenicima grčkoga obreda, bar gdje što spomene i iz ovoga obreda, pa to sam učinio u dodatku, da ne bude po knjizi nesustavno razbacano. Za taj se dodatak lijepo zahvaljujem gosp. Đuri Badovincu, podravnatelju grčko-sjedinjenoga sjemeništa u Zagrebu, koji mi je u tom na ruku išao, davši mi kratak naputak i nacrt o toj liturgiji.

Još mi je pripomenuti, da ima u ovoj knjizi stvari, koje su samo zbog njezine cjeline, a nipošto zato, da ih učenici uče, pa te sam zabilježio znakom †.

U Zagrebu na Spasovo 1879.

C. R.

Predgovor II. izdanju.

Ovo je izdanje ostalo, kakvo je bilo i prvo; samo je pravopis po propisu zamijenjen fonetskim.

U Zagrebu o Bogojavljenju 1895.

C. R.

Predgovor III. izdanju.

Ovo je izdanje kakvo je bilo i drugo; samo su na koncu molitve dodane.

U Zagrebu na Miholje 1898.

C. R.

Predgovor IV. izdanju.

Ovo je izdanje, kakvo je bilo i treće.

U Zagrebu na Miholje godine 1900.

C. R.

Gdje je što?

I. Predmisa.

II. Prava misa.

III. Svršetak sv. mise.

Odsjek treći.

Obredi sv. sakramenata.

Odsjek četvrti.

Blagoslovine.

A. Posvete.

B. Blagoslovi.

Odsjek peti.

Molitve i crkvene pobožnosti.

Poglavlje treće.

O sv. vremenima.

I. Božićno doba.

II. Uskrsno doba.

III. Duhovsko doba.

UVOD.

§. 1. Što je liturgija i liturgika (obredoslovlje).

Svaki čovjek kao stvor Božji dužan je Boga, stvoritelja svoga. štovati dušom i tijelom ili drugim riječima: nutarnjim i izvanjim načinom.

Nutarnje štovanje iskazuje čovjek Bogu, ako u nj vjeruje, u nj se uzda i ako ga svim srcem ljubi. Vanjsko pak štovanje iskazuje on Bogu, ako vrši one bogoštovne vidljive znakove ili čine, što ih je odredio koje Isus Krist, a koje sv. mati crkva, da se njima u jednu ruku očituje nutarnje štovanje, a u drugu podjeljuju milosti Božje.

Skup ovih sv. znakova ili čina, kojima se nutarnje štovanje Boga izvana očituje i milosti Božje ljudima podjeljuju, zove se katoličko bogoštovlje (kat. kult), obredi kat. crkve ili katolička liturgija.

Knjiga, koja redomice opisuje i tumači kat. obrede ili liturgiju, zove se obredoslovlje ili liturgika.

Napomena. Riječ „kult = cultus“ dolazi od latinske riječi „colere“ štovati. Ceremonia ili caeremonia različno se izvodi. Jedni je izvode od zastarjele riječi cerus = sanctus, svet, drugi od Cere, staroga tustičkoga grada, gdje su svoju sv. službu vršile Vestalinke, kad su Gali podsjedali Rim. Treći od Caeres, boginje, četvrti od glagola carere praznovati, peti pače od gerimonia od gerere (geritur, zbiva se). Kakogod bilo, stari su Rimljani nazivali svoje bogoštovlje i sve na to spadajuće obrede i običaje caeremoniae. Riječ liturgia dolazi od grčke riječi leiturgia, što znači javnu službu ili javnu čast, koju je svaki morao obavljati, ili za koju je svaki bio dužan trošiti. U staro doba upotrebljavala se ova riječ u crkvi za sve bogoslužne čine.

Skup ovih obreda kod pojedinoga bogoštovnoga čina zove se latinskom riječju ritus ili obredi n. pr. obredi sv. mise, sv. krsta itd.

§. 2. Potreba vanjskoga bogoštovlja.

Da je vanjsko bogoštovlje potrebito, pokazuje nam to: a) narav čovječja, b) primjer Isusa, koga nam je slijediti, i c) naredba Isusova.

1. Narav čovječja. a) Čovjek nije samo duhovno biće nego i tjelesno; sloga je pravedno, da i tijelom Boga štuje; b) čovječja je narav takova, da svako nutarnje čuvstvo i svaka nutarnja težnja već sama od sebe nastoji, da se i izvanjim načinom očituje; c) vanjski čini ukrepljuju i podupiru nutarnja čuvstva u nas i u drugih. S ovih razloga i nalazimo, kako nam povjest svjedoči, kod svih naroda vanjsko bogoštovlje.

2. Primjer Isusov. Isus je sâm dolazio na javno bogoslužje i služio se vanjskim činima, da zasvjedoči svoje nutarnje štovanje Boga. Tako iđaše on kao 12godišnji dječak s Marijom i Josipom, poslije sa svojim učenicima o blagdanima u Jeruzalem; on dolažaše subotom u sinagogu i učaše ondje; on revnovaše zato, da se kuća Božja sveto drži. On blagoslovi kruh i ribe, koje dade puku u pustinji; on polagaše ruke na bolesnike i ozdravljaše ih; on podizaše za molitve svoje oči prema nebu; on moljaše klečeći na Maslinovoj gori.

3. Naredba Isusova. Isus nauči svoje učenike „Oče naš“; on naredi žrtvu sv. mise i naloži, da se udilj prikazuje; on ustanovi sedam sakramenata. On dalje dade nalog i vlast apostolima, da sve određuju, što ide na slavu Boga a na spasenje ljudi. „Štogod svežete na zemlji, bit će svezano na nebu, i štogod razriješite na zemlji bit će razriješeno na nebu.“ (Mat. 18, 18.). „Tko vas sluša, mene sluša; tko vas prezire, mene prezire.“ (Luk. 10, 16.).

§. 3. Vrste i dioba katoličke liturgije.

1. Isus je Krist na posljednjoj večeri prvi put ovršio svoju žrtvu svečanim obredom: opra noge svojim učenicima, reče im svečani govor, moljaše se, blagoslovi kruh i vino, otpjeva hvalospjev. I apostoli obavljahu sv. misu uz neke obrede. Što se više širila vjera, to je veća bivala revnost za slavu Božju, i što se

više dostajala crkva slobode, to se služba Božja svečanije obavljala, to su se obredi sve više usavršivali; ali je u različnim krajevima i narodima nastala i različita liturgija u načinu samoga opsluživanja i u jeziku.

U našoj domovini, u Hrvatskoj, dvije su katoličke liturgije: rimsko-latinska (ujedno i rimsko-staroslavenska) i grčko-istočna, koju upotrebljavaju grčko-sjedinjeni katolici. Rimsko-latinska je kraća i služi se latinskim jezikom. Ima nekih krajeva, kao što je gdjegdje u senjskoj biskupiji, u Istri i u nekim dalmatinskim biskupijama, gdje se rimska liturgija obavlja hrvatskim i staroslavenskim jezikom.

† Liturgije se uopće dijele na istočne (u Aziji i Egiptu, kasnije jošte u istočnoj Evropi) i zapadne (u Evropi, zapadnoj Africi a poslije u Americi). Od istočnih su važnije ove: jeruzalemska (kaldejska) ili sv. Jakova ap., prvoga biskupa jeruzalemskoga. Iz ove razviše se druge kao: bizantinske ili carigradske (grčke) dvije: jedna sv. Vasilija, druga sv. Ivana Zlatousta. Obje se upotrebljavaju u grčko-istočnoj crkvi: Vasilijeva duža za nedjelje, u velikom postu, za veliki tjedan, i uoči nekih blagdana, a Ivanova kraća za obične dane. Ove su dvije liturgije prešle i među Slavene sa slavenskim jezikom. Liturgija antiohijska (sirska), kojom se služi narod sirski, gotovo je ista, koja i jeruzalemska, no ima još više oblika i imena (kao n. pr. Jakovljeva, Petrova, Klementova itd.). Liturgija aleksandrijska (koptska), kojom se služe Kopti. Misli se, da joj je početnik sv. Marko. Abisinska gotovo ista kao i aleksandrijska. Napokon jermenska (Armenija), koja polazi od patrijarhe jermenskoga Gregorija.

Zapadna je liturgija rimska ili latinska, kojom se služi sva zapadna crkva katolička. Još bijaše na zapadu gotska liturgija u Španiji ili poslije nazvana mozarapska. Danas je rijetko gdje ima. I u Galiji bijaše galikanska, ali se stopila skroz s rimskom. U Milanu postoji još milanska liturgija, za koju se misli, da potječe od sv. Ambrosija. Sve se ove zapadne liturgije služe latinskim jezikom. Sve liturgije, tako istočne kao i zapadne, u jezgri i bitnosti jedno su isto: u svakoj se izmjenjuje čitanje štiva i moljenje, u svakoj prikazivanje sv. žrtve ima sve poglavite dijelove. Samo se razlikuju u jeziku, obliku molitava, izboru štiva i u obliku čina.

Osim u vrsti liturgije ima jošte razlike u crkvenim običajima i nekim obredima. U svakom je narodu, dà u svakoj grani i strani naroda naći kakav različit običaj crkveni.

*

U prvo kršćansko doba bijahu tri jezika, kojima se obavljala liturgija: latinski na zapadu u liturgiji rimskoj, hebrejski i grčki u istočnim liturgijama. Hebrejski stari već za Isusa pretočio se u kaldejski i sirski. Osim ova dva još su grane hebrejskoga jermenski, kopski, etiopski itd. Gdje su vladali grčki i rimsko-latinski jezik, tu su ih apostoli primali i u liturgiju. Ciril i Metod slavenski apostoli uvedoše među onim Slavenima, kojima su kršćansku vjeru naviještali, grčku liturgiju sa starim slovenskim jezikom. Liturgiju grčku sa slavenskim jezikom drži i danas crkva grčko-istočna s papinskom stolicom sjedinjena (Uniati), gdje je god ima, a i nesjedinjena (pravoslavna). Liturgiju rimsku s jezikom slavenskim drže još djelomice nekoje biskupije istarske i dalmatinske, a u svemu svom opsegu uz latinski jezik i senjska biskupija. Liturgijski su jezici danas svi mrtvi t. j. narod ih više ne govori.

2. Katolička liturgija sadržaje svete bogoštovne čine, a ovi treba da se obavljaju na nekom stalnom mjestu i u stanovito vrijeme. Mjesto i vrijeme posvećuju se sv. činima, koji se na njemu i u njemu zbivaju. Prema tomu govori liturgika:

1. o sv. mjestima;
2. o sv. činima i
3. o sv. vremenima.

Poglavlje prvo.

O sv. mjestima.

Sveta su mjesta ona mjesta, koja su određena i posvećena za obavljanje svetih čina. Budući da za obavljanje sv. čina treba nekih stvari, bit će ovdje govor i o sv. stvarima.

§. 4. Kršćanske crkve.

Dok god bijaše u Jeruzalemu hram, sabirahu se u nj apostoli i prvi kršćani na skupnu molitvu; samo sv. večeru (t. j. sv. pričest) blagovahu u osebnim kućama. Kasnije pak kamo bi god doprli apostoli naviještajući evanđelje, odabrali bi kuću kojega vjernika, i u nju se tada svi skupljali, da služe sv. misu i primaju sv. sakramente. Za žestokih progona obavljali su kršćani službu Božju u podzemnim spiljama, u grobnicama (katakombama), u pećinama, u šumi, u pustinji, u polju, na lađi, da i u tamnicama, kad ih zatvoriše.

Kad je god. 312. pos. I. car Konstantin Veliki kršćanskoj vjeri dao slobodu, počeše se svuda dizati posebne zgrade za opsluživanje službe Božje, koje se nazvaše „crkve."

Riječ „crkva ili cirkva ili crikva" dolazi od grčke riječi kyriake oikia (kuća Gospodinova).

Crkve su glavne i područne. Glavne su crkve: metropolitanska, katedralna (stolna) i župna, kako je koja glavna crkva u crkvenoj pokrajini, u biskupiji ili u župi. N. pr. zagrebačka crkva sv. Stjepana je metropolitanska crkva, đakovačka sv. Petra katedralna, a zagrebačka sv. Marka župna.

Područne crkve zovu se obično „filialne" t. j. kćeri od glavne crkve, ili kapele. Riječ: metropolitanska dolazi od grčke riječi metropolis (glavni grad u pokrajini), gdje je obično stolica nadbiskupska; riječ: katedralna dolazi od grčke riječi cathedra t. j. povišа stolica biskupska. — Kapela ima javnih i osebnih. Javne su za sve kršćane, a osebne samo za neke ljude i obitelji. Najprije zvalo se samo ono mjesto „kapela", gdje su franački kraljevi čuvali kratki haljetak (cappa, capella) sv. Martina, a poslije nazvaše se kapele sve crkvice, u kojima su se nalazile moći (reliquiae) mučenika ili drugih svetaca, i sve pobočne crkvice.

§. 5. Crkva izvana.

Već samo vanjsko lice kršćanske crkve kaže nam, da ona ima višu svrhu.

1. Crkva je obično okrenuta prema istoku, jer je kršćanska vjera pravo svjetlo, koje rasvjetljuje i ogrijeva čovjeka, te ona jedina ishodi od Isusa, sunca pravde.

2. Ona obično nadvisuje ljudske kuće za znak, da je ona stan Višnjega, a ne čovjeka.

3. Crkva ima jedan ili više zvonika (tornjeva). Zvonik nam pokazuje kao prst Božji put u nebo, u pravu našu domovinu. Na zvoniku svijetli se križ za znak, da je Spasitelj po njemu ljude s Bogom pomirio, i da se samo po njemu ulazi u nebo.

Gdje je na zvoniku ura, opominje nas, da brzo prolaze dani ovoga života, i da nam zato valja svaki tren na duševnu korist obrnuti. — U zvonicima su zvona, što ih je u 5. stoljeću iznašao sv. Pavlin, biskup u Noli, koja kao neki viši glas zovu na molitvu, na sv. misu i na djela ljubavi kršćanske (n. pr. kod požara, poplave itd.).

4. Na crkvenom krovu često se viđa prilika pijetla, koji nas opominje Isusovih riječi: „Bdijte i molite, da ne padnete u napast!“ Još treba da nas sjeća, kao ap. Petra, naših grijeha i opominje na pokoru.

5. Glavna su vrata od crkve obično veća i ljepše izdjelana i sjećaju nas na nebeska vrata, koja su nam tek po Isusu otvorena.

§. 6. Crkva iznutra.

Obično se crkve iznutra dijele na tri dijela: a) na svetište ili misnu ogradu (presbyterium-starješinstvo t. j. mjesto za misnike, grčki krilos), b) brod i c) predvor.

1. Svetište ili misna ograda je mjesto kod glavnoga žrtvenika određeno za svećenstvo; stoji obično više nego druga dva dijela crkve, da mogu ljudi bolje vidjeti sv. službu; odijeljeno je pak gdješto željeznom, drvenom ili kamenom ogradom od broda, da mogu svećenici mirno obavljati službu.

Uz svetište nalazi se i sakristija t. j. crkvi pridijeljena soba, gdje se čuvaju crkvene stvari i gdje se svećenici oblače. Negdje je sakristija za glavnim žrtvenikom.

2. Brod je srednji podugoljasti dio crkve, sličan lađi, gdje puk pribiva službi Božjoj. Brod zove se ovaj dio crkve zato, što je to stari običaj ispoređivati crkvu s arkom Noinom i s onim brodom, na kojem se Isus vozio s učenicima svojima za oluje na jezeru genezaretskom. Kršćanin je naime u životu izvržen različnim pogiblima, te mu nema sigurna zaklona osim na brodu u katoličkoj crkvi. Tko se na ovom brodu vozi, taj će samo sigurno dospjeti u luku vječne sreće. U mnogim crkvama ima osim glavne lađe još po jedna ili dvije pobočne, koje su stupovima rastavljene od nje.

3. Predvorje. Predvorje je prostor pred samim ulazom u brod ili u samu crkvu. Ovdje su bili u staro doba javni pokornici i katehumeni (oni, koji su učili vjeru kršćansku i koje je trebalo krstiti). Ovdje su se i siromasi darivali. Predvorja nema svaka crkva.

§. 7. Stvari u svetištu.

U svetištu nalazi se: a) žrtvenik, b) mali stol (credentia) i c) stolice (faldsistorium i cathedra).

1. Žrtvenik je za nekoliko stuba uzdignuto mjesto, na kom se služi sv. misa. Isprva bijaše u svakoj crkvi samo jedan žrtvenik; dan danas ima u crkvama više žrtvenika, no onaj, koji je u svetištu, jest glavni ili veliki žrtvenik, a ostali po brodu ili kapelicama jesu pobočni žrtvenici. Kakvo je ime glavnomu žrtveniku, onako se cijela crkva zove.

Budući da je Isus na posljednjoj večeri na stolu nekrvnu žrtvu naredio, dobili su žrtvenici oblik četverouglasta stola i počeše ih praviti od drva. Poslije odabra se oblik lijesa, jer su kršćani u prvo doba običavali obavljati sv. misu na grobovima sv. mučenika. To činjahu zato, da se hrabrošću i mučeništvom njihovim i sami ohrabre na stalnost u vjeri. U poznije doba podizali bi i same crkve na grobovima svetaca.

Na svakom žrtveniku treba da su: a) moći (reliquiae) svetaca, koje su u kamenoj ploči, posvećenoj od biskupa i zapečaćenoj i u sredini žrtvenika smještenoj, b) bijeli stolnjaci, c) propelo, i d) s obje strane najmanje dva svijetnjaka s voštanicama.

Moći se zato meću, što sada svagdje ne mogu biti žrtvenici na grobovima svetaca, kao što su bili prije i kako su jošte sada gdjegdje.

Bijeli nas stolnjaci sjećaju bijela platna, u koje je Josip Arimatejac i Nikodem zavio Isusovo tijelo, i svetosti i čistoće žrtve, što se na žrtveniku prikazuje.

Propelo mora zato biti na žrtveniku, jer je sv. misa ista žrtva, kao i ona, koja je bila na križu.

Goreće svijeće spominju nam: a) revnost prvih kršćana, koji su za progona morali obavljati službu Božju po noći i po tamnim spiljama itd., te su trebali svijeće; b) predočuju našu ljubav prema Bogu i pobožnost: kao

što plam svijeće gore (u vis) bukti, tako da i naše srce prema Bogu teži. Svijeće moraju biti od voska, jer je on najčišći.

Nasred žrtvenika je svetoshranište (tabernaculum) t. j. ormarić, u kom se čuva presv. tijelo Isusovo za svečane blagoslove i sv. pričest.

Tabernaculum je lat. riječ i znači šator. S obje strane svetoshraništa kleči po jedan herub, klanjajući se Isusu u presv. olt. sakramentu i opominjući nas, da se i mi moramo klanjati.

Negdje ima svetoshranište i na pobočnom žrtveniku za sv. pričest.

Poviše žrtvenika smještena je ili slika ili kip imena, komu je na čast žrtvenik podignut.

Pred žrtvenikom, na kojem je svetoshranište, gori dan i noć neprestano svjetiljka, koja se zove vječno svjetlo. Ona pokazuje, da je ovdje prisutan Isus Krist, komu se moramo klanjati. Ta svjetiljka svakoga opominje, da dolazeći u crkvu ili izlazeći iz nje ili idući pokraj toga žrtvenika prigne koljeno i pozdravi Spasitelja.

Ima još nekih stvari na žrtveniku, koje nijesu baš strogo potrebne, no danas ih ima na svakom žrtveniku. To je: zavjes na prednjoj strani žrtvenika (antipendium). Zavjes je obično od najfinijega platna, od svile i od čipaka. Zatim jastuci ili gdjegdje ljestvica za misnu knjigu; još tri kanoničke pločice, na kojima su napisane one misne molitve, koje mora misnik na pamet znati, i gdjegdje moćište (reliquiarium) s moćima svetih.

Negdje ima na žrtvenicima i cvijeća. Cvijeće nije samo za ures, nego i za opomenu, da se mi naresimo krepostima. Ljiljan neka nas potiče na sv. čistoću, ruža na ljubav prema Bogu, a ljubica na poniznost itd.

2. Mali stol smješten je uza žrtvenik. Na njemu su dvije svijeće i propelo. Kod svečane mise stoji na njemu kalež, posudice s vinom i s vodom i druge stvari.

3. Stolice, na kojima sjede za svečane službe Božje misnici, obično su smještene na lijevoj strani. U biskupskim crkvama ima još i na desnoj strani stolica (cathedra) za biskupa, nad kojom je nebnica (baldachin).

§. 8. Stvari u brodu.

U brodu su ove stvari:

1. Propovjedaonica t. j. ono mjesto, s kojega misnik riječ Božju naviješta. Nad propovjedaonicom je krov, a pod njim se obično vidi golub, prilika Duha Sv., koji nadahnjuje propovjednika. Još je propelo na propovjedaonici za znak, da je propovjedniku propovijedati nauk propetoga Spasitelja. Gdjegdje su oko propovjedaonice slike ili kipovi apostola, prvih propovjednika evanđelja.

2. Krstionica t. j. mjesto, gdje se krsti. Na krstionici je obično slika ili kip, kako Ivan krsti Isusa.

3. Ispovjedaonice, na kojima je gdjegdje slika sv. Petra, kako plače svoj grijeh, skrušene Mandaljene i rasipnika na povratku, te pobuđuju grješnika, da okaje, ispovjedi svoje grijehe i s Bogom se izmiri.

4. Škropionica ili posuda sa sv. vodom stoji obično pokraj crkvenih vrata, da se svatko, ulazeći u crkvu, poškropi sv. vodom.

5. Pjevalište, gdje su smještene orgulje. Orgulje došle su s istoka. Po zapadnoj Evropi raširile su se istom onda, kada je Konstantin Kopronin, car carigradski, god. 757. jedne orgulje poslao na dar Pipinu kralju franačkomu.

6. Crkveni trijemovi (oratoria) su povišena mjesta u svetištu nad sakristijom ili nad brodom, gdje pribivaju vjernici službi Božjoj.

7. Milostinjak ili su zatvoreni kovčezi ili stupovi, u koje kršćani svoje darove meću, koje za crkvu, koje za uboge. Već je od apostolskih vremena običaj sabirati po crkvi milostinju.

8. Ima u crkvi zastava s različnim slikama, da se sjetimo, da smo vojnici i sljedbenici onoga vođe, Isusa Krista, koji je smrt i pakao pobijedio, i da nam je vjerno služiti pod njegovom zastavom. Još ima u crkvama klupa i sjedala.

§. 9. Sv. slike i kipovi.

Već od početka kršćanstva počeli su kršćanski umjetnici predočivati božanske osobe, različne zgode iz sv. pisma i osobe svetaca bilo to slikarijom na koži, platnu, drvu, ili zidu, bilo rezanjem od drva i kamena. Kršćanstvo je vazda svete slike i kipove štovalo.

Slike ili kipovi oko žrtvenikâ i po stijenama vješaju se ili prave zato, da nas bude na pobožnost i opominju, da njihov primjer slijedimo.

1. Tri božanske osobe. Bog Otac slika se kao častan starac. U ruci mu je žezlo a pod nogama kruglja zemaljska za znak, da je sve stvorio, da sve uzdržava i upravlja. Bog Sin slika se raznoliko: sad sjedeći o desnu Ocu, držeći u ruci križ za znak našega otkupa, i opet viseći na križu, ili kako leži u jaslicama, kako počiva na krilu i u naručju majke svoje, bl. dj. Marije, kako tvori čudesa i propovijeda, ili kako se moli na brdu Maslinovu, ili kako uzlazi na nebo. A slika se kadšto kao janje sa zastavom ili kao dobar pastir noseći nađenu ovcu. — Bog Duh Sv. slika se kao golub, jer se tako objavio na krštenju Isusovu, ili kao goreći jezici, jer je tako sišao na apostole. — I pojedina se svojstva Božja slikaju, kao: sveznanje (oko posred trokuta viri iz oblika, koje sve vidi i zna), svemogućnost, dobrota i pravednost (ruka viri iz oblaka). Tako je naslikana i muka Isusova u 14 slika ili postaja, križni put zvana.

2. Bl. se dj. Marija na više načina slika: obično se slika koji prizor iz njena života, n. pr. gdje je arhanđeo Gabrijel pozdravlja, gdje je pozdravlja rođakinja Elizabeta, s Isusom na rukama, s mrtvim sinom na krilu (žalosna majka Božja), gdje joj sedam mačeva probija srce (sedam žalosti), kako bi uzeta na nebo; itd. Neokaljani začetak njezin ovako slikaju: dostojanstvena gospođa sa žezlom u ruci stoji na kugli zemaljskoj, oko koje se omotala zmija, pod nogama njezinim polumjesec, a oko glave vijenac od 12 zvijezda; jerbo je ovako opisuje sv. Ivan u knjizi svoga otkrivenja (Ap. 12. 1.).

3. Anđeli se kao poslanici Božji obično slikaju kao nevina djeca ili cvatući mladići u bijeloj odori za znak nedužnosti i čistoće, s krilima za znak, da su spremni i brzi ispuniti Božje zapovijedi. Budući da oni Boga slave, imaju često naslikana uza se glazbala, a budući da molitve vjernikâ prinose Bogu, slikaju se s kadionicama u rukama, znacima ugodne molitve.

4. Sveti apostoli slikaju se s knjigom evanđelistarom i svojim mučilima. Sv. Petar ima još posebne ključe, što mu je Spasitelj dao najveću čast i moć u svojoj crkvi; ap. Pavao ima mač uza se, kojim mu je kao rimskomu građaninu glava odrubljena.

Četiri evanđelista imaju uza se posebne znakove. Matej ima uza se dijete (čovjeka), jer je svoje evanđelje počeo s rodoslovljem Isusovim; sv. Marko ima lava (stanara pustinje), jer svoje evanđelje počinje, kako je Ivan u pustinji propovijedao pokoru; sv. Luka vola (žrtveno živinče), što je svoje evanđelje počeo, kako je Zaharija u hramu obavljao svećeničku službu; napokon sv. Ivan orla, što tako uzvišeno počinje svoje evanđelje, naviještajući božanstvo Isusovo.

5. Sv. mučenici (t. j. oni sveci, koji su za vjeru Kristovu mučeničku smrt podnijeli) imaju uza se: palmu, znak pobjede nad svijetom, zastave, ako su bili vojnici, i mučila, kojima su mučeni (mač, sjekiru, zublju, pilu, kliješte, kamen itd.).

6. Sv. priznavaoci (t. j. oni sveci, koji su svoju vjeru riječju i činom ispovijedali, ali su naravnom smrću umrli) slikaju se s takim znacima, koji pokazuju njihovo zvanje ili se protežu na koju zgodu njihova života. Tako imadu sv. pape trokrunu i trokriž, sv. nadbiskupi dvokriž i biskupsku kapu, biskupi palicu i kapu biskupsku; sv. carevi, kraljevi i kraljice krunu i žezlo. Učitelji i crkveni oci knjige, artiju, pera itd., sv. mladenci i djevice drže u ruci ljiljane.

Svaki pak svetac ima oko glave svijetao vijenac.

§. 10. Crkveno ruho.

Obavljajući misnik sv. čine odjene se posebnim odijelom, da pokaže u jednu ruku strahopočitanje prema svetinji, a u drugu da se pokaže, da misnik ne obavlja svetih čina u ime svoje, nego kao nasmjesnik Kristov u njegovo ime. Odijelo crkveno dopire do prvih vremena kršćanstva.

A. Oprava misnikova.

Oprava za svetu misu jest:

1. Naglavnik (humerale) t. j. onaj bijeli platneni rubac, kojim misnik zavije vrat i leđa; opominje na onaj rubac, kojim su Isusu u mukama oči zavezali.

2. Misna košulja (alba vestis) t. j. bijela duga platnena haljina, koja ide do pete; sjeća nas na bijelu košulju, u kojoj je bio Isus od Iruda poružen, što je tobože hotio da bude kraljem.

3. Pojas (cingulum), kojim misnik pripaše misnu košulju, da mu ne smeta u hodu; naznačuje ono uže, kojim su Isusa vezali i tukli.

4. Naručnik (manipulus, sudarium) bijaše najprije platnen rubac, koji nošaše misnik na lijevoj strani, da sebi briše znoj. Danas se on upotrebljava za ures i napravljen je od iste stvari kao misnica, a sjeća nas na onaj rubac, što ga je Veronika na križnom putu Isusu pružila, da sebi znoj obriše.

5. Naramenica (stola) je okrajak, koji visi oko vrata i ramena s jedne i druge strane sprijed. Najprije bijaše to čitava oprava. Naramenica naznačuje posvećujuću milost, koju nam je Isus svojom smrću opet pribavio, i u priči o rasipniku i u gozbi svadbenoj odjeći prispodobio. Zato je ona i znak misničke vlasti, kojom dijeli sv. milosti, te bez nje ne obavlja misnik nikoje svete službe.

6. Misnica (casula), bijaše nekoć haljina sa svih strana zatvorena, koja je imala samo u srijedi otvor, kojim se preko glave spuštala. Zvala se casula od casa, casula, kolibica, jer je poput kolibice cijelo tijelo pokrivala. Poslije prorezaše je s obje strane ispod pazuha i tako joj daše današnji oblik. Ona prilikuje Isusovoj gornjoj haljini, koja je bila cijela otkana, za koju vojnici baciše kocke (pokockaše se). Za službe Božje pridizali bi je podvornici, da misnik može kretati rukama. Odatle osta još i danas običaj, da podvornici za podvorbe drže okrajak misnice.

Kad misnik obavlja druge sv. čine, n. pr. kadà krsti, ispovijeda itd., ima na sebi: kratku košulju (rocheta, parvus roccus) t. j. prikraćenu albu, i naramenicu (stolu), a kadšto i plašt (pluviale). Plašt je široka kabanica, što visi s leđa čak do peta, a sprijed se kopča oko vrata. Najprije su se njime ogrtali svećenici, kad bi za kakvoga ophoda udarila kiša (odatle mu i ime pluviale od pluvia kiša), a na glavu su navukli kukulju (kapucu). Sada on ne čini te službe, već se uzima na svečanim večernjama, blagoslovima, ophodima i sprovodima.

B. Oprava svećenikâ, kada dvore.

Dvoreći svećenici (ili đakon i pođakon) imadu na albi dalmatiku (dalmatica, tunicella). Ova misnici slična oprava ima svoje ime od haljine, koju su nosili Dalmatinci.

C. Oprava biskupa i nadbiskupa.

Osim navedene oprave nosi biskup za svečane službe Božje još ove stvari:

1. Svilenu tunicelu i dalmatiku pod misnicom za znak, da on kao biskup sve redove ima i dijeli; 2. posebnu kapu mitra ili infula zvanu sa dva šiljka i sa dvije niz zatiljak viseće vrvce (rese), koje naznačuju st. i n. zavjet, koji treba da biskup kao veliki svećenik dobro znade; 3. posebne cipele za znak, da je vazda spreman naviještati evanđelje; 4. rukavice za znak, da hoće da nevinim rukama žrtvu prinese; 5. pastirsku palicu kao znak svoje pastirske službe; ona je ozdo šiljata, a ozgo zavinuta, i usrijed zavoja ima obično priliku čovjeka. Šiljata je ozdo, a to znači, da biskup mora istinu božanskoga nauka braniti, ma da se radi toga i zamjeri komu; zavinuta je gore, a to sjeća biskupa, da mu se valja privijati do najprostijega puka; prilika čovjeka sjeća biskupa, da je ipak čovjek, ako je svojom čašću i uzdignut nad ostalo ljudstvo; 6. prsni križ na opomenu, da ima uvijek živo držati u pameti muku Isusovu; 7. prsten kao zaručnik crkve, za koju, ako ustreba, mora biti spreman i život dati; 8. krilo (pregača, gremiale), koje mu se prostire na krilo, kada sjedi za službe Božje.

I drugim je mnogim svećenicima zbog njihove osobite službe dozvoljeno upotrebljavati ove biskupske stvari (pontificalia). Zovu se opati i prepošti ili infulirani prelati.

Nadbiskup nosi na neke dane crkveno runo (pallium) kao znak nadbiskupske časti. Crkveno je runo tkanina, dlan široka od bijele vune, koja se ovije oko vrata; na njoj ima šest križića utkanih i uvezenih; njezin jedan okrajak pada na prsa, a drugi na leđa. Dobiva se to runo od jagnjeta, koje blagosilja sv. otac na dan sv. Agneze.

D. Oprava rimskoga pape.

Papa ima halju od bijele svile, grimizne cipele, na kojima je uvezen križ i sv. moći umetnute, što se poljubi, kad se sv. ocu cjeliva noga; zatim kapu od bijeloga baršuna, haljetak od hermelina, ovratnik i pojas, s kojega vise oba kitnjasta kraja; naramenicu, koja visi uzduž i na njoj tri križa, plašt i mitru. Dalje spada još k papinskoj opravi: crkveno runo, kao ono nadbiskupsko; ribarski prsten od suha zlata, koji predočuje Petra u lađici, kako razapinje mreže. Ovim prstenom pečati papa manja svoja pisma (breve), koja se pišu na koži ili artiji. Prsten ovaj znači, da je papa nasljednik Petra ribara. Zatim ima pastirsku palicu, koja nije gore zavinuta kao biskupska, nego ima gore trokriž; tiaru trokrunu i apostolsku ili sv. stolicu t. j. prijestol, na koji sjedne papa, kada primi vladu.

E. Svećeničko odijelo izvan službe Božje.

Svećenici nose duge crne haljine, halja zvane (reverenda, talaris vestis), redovnici pak prema svome redu habite različnih boja; zatim ovratnik (collare), biret kvadrat (kamilavka ili kapa četverača). Biskupsko odijelo, koje je istoga kroja kao i ono ostalih svećenika, jest ljubičaste ili crvene boje, a papino bijele.

§. 11. Boja crkvenih oprava.

Crkvene oprave jesu različne boje. Ravnaju se pak boje prema čuvstvu, što ga crkva hoće da očituje i u vjernim svojima probudi; ima ih pet: bijela, crvena, zelena, modra i crna.

a) Bijela boja znamenuje radost i nevinost; zato se upotrebljava na radosne blagdane Gospodina, bl. dj. Marije, anđela i svetih, koji nijesu mučenici, nego su čistoćom svoga nevinoga života postali sveti.

b) Crvena boja znamenuje vruću ljubav, i upotrebljava se na Duhove, kada je Duh sv. oganj ljubavi izlio na apostole, na svetkovine apostolâ i mučenikâ, koji su ljubav prema Kristu svojom krvlju zasvjedočili.

c) Zelena boja znači nadu u sretan vječni život, koju smo dobili po Isusu Kristu. Upotrebljava se po Bogojavljenju do sedamdesetnice i poslije Duhova do Došašća, ako tih dana ne padne koji posebni svetac.

d) Modra boja (ljubičasta) znači pokoru i poniznost; uzima se u Došašću i korizmi, na dane posne i pokorničke.

e) Crna boja, znak tuge, upotrebljava se na veliki petak, na zadušnicama i sprovodima.

§. 12. Crkveno posuđe.

Crkveno posuđe jesu posude ili stvari, što se upotrebljavaju za službu Božju, za sv. sakramente i za druge sv. čine. Te su:

1. kalež s pliticom (patena). Kalež je čaša, u koju se ulijeva vino i pretvara u krv Kristovu. Plitica je malen tanjurić, na koji se meće sv. hostija. Kalež i patena trebalo bi da su od zlata, a mogu biti i od druge kovine, ali ovi svakako treba da su iznutra dobro pozlaćeni. Na kalež idu:

a) čistilo (purificatorium); to je platnen rupčić za čišćenje kaleža; b) pokrovac (palla) je mali četverouglast pokrovac, kojim se kalež pokriva; c) koprena (velum, velamen), kojom je do prikazbe i poslije pričesti pokrit kalež s pliticom i pokrovcem; ona je od iste tvari i boje, od koje kazula; d) tok (burza) četverouglasta uklopnica od iste tvari i boje, kao i misnica, u koju se spravlja tjelesnik; e) tjelesnik je platnen ulašten rubac, na koji se polaže kalež i sv. tijelo Gospodnje;

2. čestičnjak (ciborium) je poveći kalež, u kom se čuvaju sv. čestice i tijelo Gospodnje za sv. pričest. On je često ovit malim plaštom. Njim se daje kadšto i blagoslov;

3. pokaznica (monstrancia) je nalik na vijenac od zlatnih traka ili na rtast tornjić, u kom se izlaže sv. hostija, da joj se klanjamo. Upotrebljava se i za sv. ophode. Sv. hostija smještena je u polumjesecu (lunula), koji je zlatan ili bar pozlaćen.

4. vrčići (urceoli, ampulae) su bočice, u kojima stoji vino i voda za sv. misu. Još je uz njih tanjurić za pranje ruku i rubac za brisanje;

5. kadionica (thuribulum), u kojoj se na žeravici upaljuje tamnjan. Tamjan je u lađici (navicula), iz koje se vadi žličicom.

6. z v o n c e, kojim se za podizanja i pričesti daje puku znak;
7. p o s u d i c e z a s v. u l j a, u kojima se čuvaju sv. ulja: katehumensko, bolesničko i krizma. Obično su od srebra.

§. 13. Crkvene knjige.

Crkvene su knjige ove:

a) m i s s a l e (misna knjiga), u kojoj su sve misne molitve i štiva cijele godine, i neke molitve za blagoslove. Za zadušnice i opijelo upotrebljavaju se posebne tanje knjige;

b) p o n t i f i c a l e t. j. knjiga, u kojoj su obredi sakramenata, posveta i blagoslova onih, koje obavlja biskup (pontifex);

c) r i t u a l e t. j. obrednik, u kom su obredi sakramenata i blagoslova, što ih misnik obavlja izvan mise;

d) e v a n đ e l i s t a r t. j. zbirka štiva iz sv. evanđelja i ostaloga sv. pisma (poslanica), što se preko godine puku čitaju;

e) č a s o s l o v (breviarium), molitvenik za duhovnike razređen na časove cijele godine, iz koje mole svete čine;

f) d i r e c t o r i u m ili crkveni koledar, koji kaže: koju i kakvu treba uzeti službu u misi i u moljenju časoslova (breviarium). Osim toga ima p j e s m a r i c a (cantionale), k n j i ž i c a kršćanskoga nauka i m o l i t v e n i c a za večernje.

Poglavlje drugo.

Bogoštovni čini.

Pod bogoštovnim ili svetim činima razumijevaju se: a) bogoštovni ili sv. z n a c i, b) sv. m i s a, c) sv. s a k r a m e n t i, d) b l a g o s l o v i n e (sacramentalia) i e) m o l i t v a i c r k v e n e p o b o ž n o s t i.

Odsjek prvi.

Sv. znaci.

§. 14. Pjevanje.

Pjevanje se i sviranje silno doima ljudskoga srca i budi u njemu pobožna čuvstva. Sv. A u g u s t i n opisuje, kako ga je zanijelo pjevanje kod službe Božje u milanskoj crkvi za sv. Ambrosija, ovako: „Ala se rasplakah za tvojih sv. pjesama i popijevaka! Ala me dirnuše milozvučni hvalospjevi u tvojoj odjekujućoj crkvi! Glasovi mi oni prodriješe uši, umekšaše srce, i priznah i primih tvoje istine; s njih usplamtješe moja duševna čuvstva, potekoše suze i one me okrijepiše.“ (Confess. IX. 6.). Za to se već od pamtivijeka pjeva i svira kod službe Božje. Izraelci, prešavši kroz crveno more, pjevahu Bogu hvalu i slavu; David kralj sastavi više pjesama (psalama) i naloži, da se pjevaju kod službe Božje uz svirku. Isus je na posljednjoj večeri pjevao pjesmu zahvalnicu, prije nego je pošao na muku; isto tako pjevahu apostoli s vjernicima psalme i druge sv. pjesme, i nalagahu, da se pjeva (Efes. 5, 19; Jak. 5, 13). Tako posta pjevanje i sviranje čest bogoslužja. Isprva pjevaše vas puk, a poslije bijahu stalni pjevači, koji su uz glazbala pjevali.

Velike zasluge stekoše za crkveno pjevanje sv. Ambrosije, papa Gregorije I. i drugi. Pjevaju se za službe Božje: p s a l m i, c a n t i c a, h y m n i i druge c r k v e n e p j e s m e.

P s a l m i zovu se pjesme, što ih je ponajviše bogoduhi David ispjevao. C a n t i c a su druge iz sv. pisma izvađene pjesme n. pr. M a g n i f i c a t (Veliča itd.) slavopjev bl. dj. Marije, B e n e d i c t u s (Blagosloven itd.), slavospjev Zaharijin. H y m n i zovu se one pjesme, što su ih kršćanski pjesnici ispjevali, kao: T e d e u m (Tebe Boga itd.), V e n i s a n c t e s p i r i t u s (Dodji Duše Sv.) itd.

Crkvene p j e s m e jesu one, što se u narodnom jeziku pjevaju za službe Božje, koje može pjevati i puk.

Istočna crkva nema orgulja i nikakove svirke.

§. 15. Križanje.

K r i ž a t i se starodrevni je običaj kršćana. Ima manji i veći križ. M a n j i (njemački) se križ pravi, kada čovjek palcem desne ruke prekriži čelo, usta i prsi, a lijevu ruku položi na prsi; v e ć i (ili latinski), kada cijelom rukom taknemo najprije čelo, tada prsi, zatim lijevo, a napokon desno rame. Križajući se bilo jednim ili drugim križem izgovaraju se riječi: „U ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen.“

Križamo se: a) da javno očitujemo, da nas je Sin Božji svojom smrću na križu otkupio: b) da ispovijedamo svoju vjeru

u presv. Trojstvo, i c) da od Boga molimo, neka bi nas po zaslugama propetoga Spasitelja čuvao od svakoga zla duše i tijela, i blagoslovio naše posle. Križamo čelo, da bi naše misli smjerale k Bogu, usta, da bi naše riječi zborile o njemu i o njegovoj slavi, a prsi, da bi naše želje i težnje bile k njemu.

Sv. križ upotrebljava se često u sv. misi, u sv. sakramentima, u blagoslovima, a i prije i poslije molitve.

§. 16. Drugi sv. znaci.

Nema sumnje, da uredan vanjski položaj tijela jako pomaže nutarnju pobožnost čovjeka. Svatko će se pobožnije moliti nasamo nego u sobi, gdje ima drugih, koji amo tamo hodaju, klečeći nego ležeći ili hodajući itd. Zato je od starine običaj, da tijelo za bogoslužnih čina zauzme neki stalan položaj. Položaji su tijela ovi:

a) Klečanje. Klečeci molimo za znak poniznosti; jer mi grješni ljudi, slabi i ubogi stvorovi, dolazimo pred Božje veličanstvo i neizmjernu svetost. Sam je Sin Božji klečao u vrtu getsemanskom; sv. je Petar i Pavao klečeći molio pa tako je taj lijepi običaj ostao za sve vrijeme u kršćana. — Koljeno prigibljemo do zemlje prolazeći uz žrtvenik, gdje je sv. tijelo Gospodnje, ili ulazeći u crkvu i izlazeći iz nje za znak duboka klanjanja i poniznosti.

b) Padanje ničice. Padamo ničice za znak jošte veće poniznosti, kajanja i stida, nego što ga oćutjesmo klečeći. Tim se hoće da rekne: Bože, nijesam vrijedan, da te u lice gledam. Ovo su činili u staro doba javni pokornici. Danas se samo na veliki petak i subotu ničice leži za molitve.

c) Stajanje. Stojeći molimo osobito o Uskrsu i po nedjeljama na spomen uskrsnuća Isusova. Tako stojimo i kada se čita sv. evanđelje. U prvom slučaju stojimo od veselja nad uskrsnulim Spasiteljem, a u drugom iz počitanja prema riječi Božjoj i spremnosti, s kojom ćemo je rado vršiti.

d) Naklanjanje glavom pokazuje naše strahopočitanje pred Bogom i svetinjom.

e) Otkrivanje glave u crkvi i izvan nje za sv. čina pokazuje također velepočitanje i našu zavisnost. Po propisu apostola Pavla muški treba da su otkriti u crkvi, a žene pokrite glave.

f) Dizanje ruku znači molitvu, kojom se pamet i srce k Bogu diže, a sklapanje opet toplu, vruću molitvu, koja ide iz srca.

g) Širenje ruku znak je prošnje. Misnik širi ruke za nekih misnih molitava, kao što se je Spasitelj molio raširenih ruku na križu za svoje neprijatelje.

h) Udaranje u prsa znak je velikoga skrušenja i kajanja za grijehe, kojima je srce leglo.

Odsjek drugi.

Obredi sv. mise.

§. 17. Sveta misa uopće.

Isus Krist svojom smrću na križu žrtvovao se Ocu svomu nebeskomu, da zadovolji za naše grijehe. No on htjede, da se ova njegova krvna žrtva po sva vremena ponavlja nekrvnim načinom, i da vjerni njegovi po njoj postaju dionici zasluga njegove krvne žrtve; zato je na posljednjoj večeri naredio i način, kako će se ta žrtva obavljati.

On naime a) uze kruh i kalež s vinom u svoje svete ruke;

b) blagoslovi oboje i izreče nad kruhom: „Ovo je tijelo moje, koje će se za vas predati"; a nad vinom: „Ovo je krv moja novoga zavjeta, koja će se za mnoge proliti na oprost grijeha";

c) dade prisutnim apostolima, da blaguju njegovo tijelo i piju njegovu krv;

d) naloži im: „Ovo činite na moj spomen."

Ovo, što je Isus učinio na posljednjoj večeri, vazda se u crkvi činilo, kako je to on zapovjedio. Apostoli pretvarahu kruh i vino u tijelo i krv Isusovu i oboje prikazivahu Bogu, a za njima činjahu tako njihovi nasljednici i čine još udilj. Taj sveti čin zove se danas sv. misa ili žrtva sv. mise.

Sv. misa je neprestana žrtva novoga zavjeta, u kojoj Isus Krist, Gospodin naš, pod prilikama kruha i vina po misničkim rukama prikazuje sebe svomu nebeskomu Ocu nekrvnim načinom, kako se negda krvnim načinom prikazao na križu.

*

Sv. misa bitno je ista žrtva, koja je bila na križu. U obje je Isus Krist, koji žrtvuje i koji se žrtvuje Ocu svomu nebeskom, samo se razlikuje način žrtvovanja: na križu se Isus žrtvovao krvnim načinom, a u sv. misi nekrvnim.

§. 18. Bitnost, obredi i dijelovi sv. mise.

1. Bitni su dijelovi sv. mise: prikazba (žrtvovanje, offertorium), pretvorba (posveta, consecratio) i pričest (communio). Ovo su bili glavni dijelovi i posljednje večere. Isus naime uze kruh i vino, zahvali Bogu, blagoslovi oboje i prikaza mu. Tako čini i namjesnik Isusov svećenik. Ovo je prikazba. Zatim Isus pretvori kruh u svoje tijelo i vino u svoju krv. Ovako čini i svećenik. Ovo je pretvorba. Napokon dade Isus oboje blagovati svojim apostolima. Ovako biva i sada u sv. misi.

2. No prije nego što je Isus ova tri bitna dijela obavio, pripravi nekim načinom apostole na njih. Tako im opra noge, reče im lijepi govor, izmoli molitvu za njih i za sve one, koji će po njima u njega vjerovati, a napokon završi sv. službu hvalospjevom. Tako su i apostoli i njihovi nasljednici kod službe Božje molili, čitali sv. pismo, učili, opominjali, upućivali i druge obrede obavljali. Svim se ovim uzveličava svečanost sv. mise i sve ovo pobuđuje vjerne na pobožnost.

3. a) Služi li se sv. misa većom svečanošću, te misnika dvore dva duhovnika ili više njih, pjevaju li se molitve, svira li se i kadi tamjanom, tad se ta misa zove svečana misa (missa solemnis).

b) Ako je svečanost manja, te misnik sâm pjeva molitve, zove se pjevana misa (missa cantata).

c) Kad se pak sve molitve samo tiho čitaju, a puk pjeva ili sam ili uz svirku koju crkvenu pjesmu, ili ne pjeva nitko, zove se tiha (štivena) misa (sacrum lectum).

d) Lakšega pregleda radi može se misa razdijeliti na troje:

I. na predmisu ili pripravu za pravu misu od početka do poslije vjerovanja.

II. na pravu misu od tri dijela, kao: prikazbu, pretvorbu i pričest;

III. svršetak mise t. j. od pričesti do konca.

5. Za apostolâ zvala se sv. služba „lomljenje kruha“, jer je Spasitelj na posljednjoj večeri lomio kruh ili svoje tijelo. Poslije počeše je nazivati „misom“, koja je riječ uz male pro-

mjene prošla gotovo u sve jezike, a dolazi od latinske riječi: missa i missio, što znači otpuštanje ili odaslanje. Najprije značila je ova riječ „missa ili missio“ otpuštanje ili odaslanje onih od službe Božje, koji nijesu smjeli biti kod prikazbe ili drugih dijelova mise, a poslije otpuštanje svih vjernika na svršetku sv. mise. U crkvi naime ne smjedoše od pametara biti katehumeni (poučnici, koji nijesu još bili kršteni) i pokornici kod prikazbe i dalje službe. Zato im se poslije evanđelja navijestilo, da izađu, a to bi se učinilo riječju latinskom: Ite missa est ili missio. Ova se riječ tako usjekla puku u pamet, da se cijela služba Božja po njoj počela nazivati misa.

Obredi svete mise.

I. Predmisa.

Od početka pa do prikazbe jest predmisa ne zato, kao da ne bi spadala u sv. misu, nego zato, što je ona uvod u pravu misu i priprava za nju.

Osim škropljenja blagoslovenom vodom, kako je na više mjesta nedjeljom običaj, ima u predmisi: 1. Molitve pristupne. 2. Ulaz (introitus) i Gospodine pomiluj (Kyrie eleison). 3. Slava (Gloria). 4. Skupljene (ili zborne) molitve (collectae). 5. Poslanica (epistola). 6. Nekoje prijelazne molitve. 7. Evanđelje i 8. Vjerovanje (Credo).

Napomene. 1. U stolnim i zbornim crkvama pa i u nekim župnima jest običaj, da misnik prije, nego sv. misu počne, puk škropi uz neke molitve. Osim toga je u svakoj crkvi škropionica, te se kršćani ulazeći u crkvu i izlazeći iz nje škrope blagoslovenom vodom. Ovo jedno i drugo škropljenje treba da ih sjeti, da im valja Bogu čistom dušom služiti, kako im dušu očisti sv. krštenje.

2. Još spominjemo ovdje neke znakove i riječi, koji se često ponavljaju u sv. misi. Misnik se često poklanja glavom i to iz počitanja pred propelom, sv. slikama i kad izgovara sv. imena. Više puta sagiblje se gornjim tijelom, kao n. pr. moleći opću ispovijed. To čini za znak, da se u duši duboko ponizuje pred Bogom.

Često pravi znak križa zato, da se spomenemo muke i smrti Isusove, i jer se sv. križem u ime Propetoga blagoslivlje puk i žrtveni darovi.

Poljubac, što ga misnik daje žrtveniku, znači ljubav prema Spasitelju i prema svecima.

Pozdrav „Dominus vobiscum" (Gospodin s vama), koji dolazi 8 puta u sv. misi, jest pozdrav uzet iz sv. pisma. Ovako pozdravi Booz svoje žeteoce (Rut. 2.), ovako arhanđeo Gabriel bl. dj. Mariju: Gospodin s Tobom. Puk ili u ime puka podvornici odgovaraju na ovaj pozdrav: Et cum Spiritu tuo (I s duhom tvojim). Ovaj lijepi pozdrav prešao je i u naš narod, koji se običaje pozdravljati: Bog s tobom ili s vama.

Oremus (Pomolimo se) je poziv, kojim misnik poziva puk prije skupne molitve, prije prikazbe, prije tihe i popričesne molitve, da se s njim moli Bogu.

Poraba tamjana je znak klanjanja i štovanja Boga i ujedno vruće naše molitve, koja se poput miomirisnoga tamjana diže k Bogu. S ovih se razloga često kade žrtveni darovi, posvećene stvari i osobe. O ostalim znacima, koji dolaze u sv. misi češće, jur govorasmo u §. 16.

§. 19. Molitve pristupne. Ulaz (introitus) i Gospodine pomiluj (Kyrie eleison). Slava (Gloria) i skupne molitve.

1. (Molitve pristupne). Odjeven u misno ruho misnik ide s podvornicima k žrtveniku noseći kalež. Na žrtveniku razastre tjelesnik, položi na nj kalež, otvori knjigu i siđe pred posljednju stubu žrtvenika. Prekriživši se počne izmjenice s podvornicima moliti pristupne molitve i opću ispovijed.

Svećenik silazi pred posljednju stubu, što se ne scijeni vrijednim odmah stupiti pred Gospodina, nego ostaje poput carinara podaleko.

Podvornici mole s misnikom mjesto puka. Ovo je nekada molio sav puk s misnikom.

Moli se psalam 42., u kom je David veliku svoju želju izjavljivao za svetištem Božjim, kadno je bježao pred opakim sinom Absalonom. Misnik s pukom izriče, da se želi s Bogom pomiriti i k njemu doći. Zatim moli opću ispovijed (Confiteor = Ispovijedam se), u kojoj moli za zagovor bl. dj. Mariju i svece, te se tri puta udara u prsi izjavljujući se krivcem. Tada mole podvornici Boga, da mu se smiluje i da mu oprosti grijehe, a iza toga oni opet obave opću ispovijed, a misnik se za njih moli, da im Bog oprosti grijehe.

Koji su kod sv. mise, valja da se ovdje kaju za svoje grijehe i mole sebi za njih od Boga oprost.

2. (Ulaz, introitus). Poslije toga ide misnik na lijevu stranu, (kako se gleđe od žrtvenika dolje) i moli malu molitvu ulaz zvanu. To su tri četiri retka iz sv. pisma, koja se protežu na svetkovinu dana. Ova se molitvica zato zove ulaz, što ju je nekada puk pjevao, kad je misnik ulazio u crkvu.

3. (Gospodine pomiluj, Kyrie eleison). Stojeći u sredini žrtvenika moli misnik, izgovarajući šest puta Gospodine pomiluj, a tri puta Kriste pomiluj izmjenice s podvornicima, milosrđe Božje. Devet puta moli, t. j. svakoj božanskoj osobi tri puta.

Vjerni treba da tada također vapiju k Bogu za smilovanje.

4. (Slava, Gloria). Slava je slavospjev, koji se sastoji od riječî, što su ih anđeli nad betlehemskom štalicom pjevali, kad se Isus rodio, i od riječi zahvalnih i prozbenih, što ih je crkva dodala.

Kad se misa služi u modroj i crnoj odjeći, ne pjeva se i ne moli radosna pjesma.

Na „Slava" slaviti nam je Boga, koji je poslao svoga jedinorođenoga Sina za nas na svijet.

5. (Skupne molitve, collectae). Poslije Slava, ili ako nije u misi Slava, poslije Gospodine pomiluj, poljubi misnik žrtvenik, okrene se prema puku, raskrili ruke i pozdravi ga: Gospodin s vama. Dobivši odgovor: I s duhom tvojim, pođe knjizi, pozove puk: Pomolimo se (oremus), te moli jednu ili dvije molitve, koje završuje riječima: Po Gospodinu našem Isusu Kristu, Sinu tvojem, koji s tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Sv., Bog po sve vijeke vijekova. Podvornici odgovaraju na to: Amen = Tako bilo!

Ove se molitve zato zovu skupne, što ih misnik sabira i kupi od svih prisutnika, te ih on kao zastupnik puka Bogu prinosi. U stara vremena bio je običaj, da je ovdje misnik i puk po tiho koji časak molio, a tada je misnik sakupio sve molitve u jednu rukovet i Bogu ih prinio. — Zaključuju se pak molitve ove zato riječima: Po Gospodinu našemu Isusu Kristu itd., što je Isus rekao: Štogod budete molili Oca u

moje ime, dat će vam. Mi se dakle utječemo iz poniznosti pouzdano k Bogu, da nam što udijeli u ime zasluga Isusovih.

Čim dakle misnik pozove na molitvu, treba da svaki izruči g. Bogu svoje potrebe duše i tijela.

§. 20. Poslanica (epistola). Prijelazne molitve. Evanđelje i Vjerovanje (credo).

1. Poslanica (epistola). Poslanica je ulomak iz sv. pisma staroga zavjeta ili novoga osim evanđelja, a najviše iz listova kojega apostola. Uvijek se proteže taj ulomak na svetkovinu dana. Na koncu kaže podvornik u ime puka: Deo gratias (Bogu hvala), što je Bog svoju vjeru objavio po prorocima i apostolima. Pod svečanom misom čita misnik poslanicu tiho, a pođakon je glasno pjeva na lijevoj strani.

2. (Prijelazne molitve). Prijelazne su molitve: stupajnica (graduale), alleluja (slavite Gospodina), zavlaka (tractus) i sljedica (sequentia).

a) Stupajnica je kratka molitva od dva tri retka iz kojega psalma, proteže se na svetkovinu dana, koja se prije pjevala među poslanicom i evanđeljem, dok se đakon, pripravivši se molitvom, penjao po stubama na štionik, odakle je pročitao puku evanđelje.

b) Alleluja (slavite Gospoda) je slavna riječ, koja se u veselo i slavno doba pridaje stupajnici.

c) Zavlaka je molitvica ili pjesmica od nekoliko redaka, koja se ozbiljnim otegnutim glasom pjevala u danima pokore i tuge. Od mukla i zategnuta glasa ima i ime zavlaka.

d) Sljedica je pjesma, što se na neke svetkovine kao na Uskrs, Duhove, Tijelovo, na žalosnu Majku Božju, pjeva ili moli, i u mrtvačkim misama.

Ovdje se prenese knjiga na desnu stranu; jer je u staro doba bio običaj poslije evanđelja donositi darove na žrtvenik, koje su smještali na lijevoj strani, i jer je desna strana poštovanija te se time čast daje sv. evanđelju.

3. (Evanđelje). Iza prijelaznih molitava moli misnik prignut u sredini žrtvenika, da mu dade Gospod čistim srcem dostojno naviještati evanđelje. Tada ide na desnu stranu, pozdravi puk običnim pozdravom: Gospodin s Vama (Dominus vobiscum), napravi znak križa na početku evanđelja u knjizi i na sebi, govoreći: Nastavak ili početak sv. evanđelja po Mateju ili Marku, po Luci ili Ivanu (Sequentia ili initium sancti evangelii secundum Mathaeum itd.), kako je ulomak za ovaj dan određen iz ovoga ili onoga evanđelista. Nato odgovara podvornik: Slava tebi Gospodine (Gloria tibi domine). Dočitav evanđelje, poljubi misnik knjigu, a podvornik odvrati: Hvala tebi Kriste (Laus tibi Christe).

Evanđelje križa misnik za znak, da je to nauk propetoga Spasitelja; misnik se i puk križa na čelu, ustima i prsima, da pokažu, da će nauk propetoga Krista stalno vjerovati, ispovijedati i vjerno vršiti. Za čitanja evanđelja stoje svi, da pokažu riječi Božjoj svoje štovanje i spremnost, s kojom će je vršiti. Iza čitanja ljubi misnik knjigu iz počitanja prema riječi Božjoj, a podvornik u ime puka hvali Bogu za blagu vijest spasenja, što nam je donese Spasitelj, na što misnik dodaje: Evanđeoskim riječima, izbrisali nam se grijesi! Već u staro doba bijaše poslije pročitana evanđelja propovijed, koju je rekao puku ili biskup ili misnik služeći misu, ili drugi duhovnik; pa je tako običaj i sada po nedjeljama i blagdanima kod župnih misa.

Kod svečane službe Božje pjeva đakon evanđelje, pomolivši se prije Bogu za milost, i dobivši zato blagoslov od misnika. Uza nj se drže svijeće za znak, da je evanđelje rastjeralo tmine i rastopilo led poganstva.

Za čitanja „poslanice i evanđelja“ treba da se vjerni mole za jakost i stalnost u sv. vjeri, kao i za tu milost, da će vazda moći po njoj živjeti.

4. (Vjerovanje, credo). Na neke svetkovine moli misnik vjeroispovijed ili vjerovanje t. j. kratku sadržinu kršćanske vjere (Simbolum Nicaeno-Constantinopolitanum), da pokaže da vjeruje sav nauk Kristov. Na riječi: I upućen je po Duhu Sv. u djevici Mariji, te postao čovjek, prigne misnik koljeno iz zahvale i klanjanja prema Spasitelju, što je za nas čovjekom postao.

Ovdje treba da svaki moli vjerovanje i da probudi čin vjere.

II. Prava misa.

Ima prikazbu, pretvorbu i pričest.

§. 21. Prikazba (Offertorium).

Misnik prikazuje Bogu žrtvene darove: kruh i vino, u koje se ulilo malo vode, i taj sv. čin zove se prikazba. Prikazba ima ove dijelove: 1. uvod; 2. samo prikazivanje žrtvenih darova; 3. predslavlje (praefatio) kao prijelaz u kanon.

1. (Uvod). Prije nego počne misnik uvod, pozdravi puk običnim pozdravom: Gospodin s vama, i pozove na molitvu: Pomolimo se, te moli kratku molitvicu (stih iz kojega psalma) kao uvod, koji se zove „offertorium." Dok su u staro doba vjernici polagali svoje darove na žrtvenik, pjevao se tada cijeli psalam. Koji bi se pričešćivati smjeli, donosili bi kruha, vina i drugih stvari. Jedan dio ovih darova pripao bi crkvi za službu Božju, drugi za duhovnike, a treći bi se razdijelio među uboge. Od 11. stoljeća moralo je svećenstvo pribavljati sve, što je za sv. misu potrebito, a prvašnji darovi izmijenili su se u novac.

2. (Prikazba sama).

a) (Prikazivanje). Misnik otkrije kalež i prikaže objema rukama hostiju na plitici Bogu. Zatim ulije u kalež vina i nekoliko kapi vode i prikazuje isto tako kao i kruh.

Prikazuje beskvasan kruh, kao što je to činio Isus na posljednjoj večeri.

Voda se za to ulijeva, što je α) Isus tako činio na posljednjoj večeri, β) što je iz rebra Isusova na križu potekla krv i voda, i γ) što miješanje vode s vinom lijepo označuje božanstvo Isusovo s čovječanstvom sjedinjeno u jednoj osobi. Voda se blagosilja prije nego se ulijeva, jer ona naznačuje puk, komu treba blagoslova.

Kruh se i vino prikazuje Bogu zato, jer je Isus na posljednjoj večeri blagoslovio kruh i vino, i tim ih odabrao kao tvar (materiju) za žrtvu sv. mise i sv. pričesti.

b) (Pranje ruku). Misnik sebi pere ruke, i to bijaše u staro doba upravo nužno; jer je primajući darove vjernikâ ponešto mogao zamazati ruke, ali sada to čini: α) da pokaže, da nam valja Bogu služiti čistom dušom, i β) kako je Pilat prao ruke tobože za znak svoje nedužnosti, izrekavši osudu nad Isusom.

c) (Molite se braćo, Orate fratres). Došavši poslije pranja ruku misnik u sredinu žrtvenika moli presv. Trojicu, da milostivo primi ovu žrtvu, i okrene se k puku, pozivajući ga riječima: Molite se braćo (orate fratres), itd. da se mole Bogu, da milostivo primi njihovu žrtvu. Podvornici u ime puka mole, neka bi Gospodin iz njegovih ruku primio ovu žrtvu sebi na slavu i čast, a na dobro njima i cijeloj crkvi (Suscipiat).

d) (Tihe molitve, secreta). Misnik okrenuvši se prema žrtveniku moli neke tihe molitve, koje sadržinom i brojem odgovaraju skupnim molitvama. Zovu se tihe, što ih tiho moli, samo posljednju završuje nešto glasnije običnim riječima: Po sve vijeke vijekova (Per omnia saecula saeculorum). Ovima se ujedno počinje predslavlje.

e) (Predslavlje, praefatio). Predslavlje je svečana zahvala i proslava Boga. Misnik pozove glasno puk, da Boga s njim slavi i hvali, ovako: Po sve vijeke vijekova. Podvornik odgovori: Amen. Gospodin s vama. Podvornik odgovori: I s duhom tvojim. Gore srca (Sursum corda) t j. uzdignite sada svoja srca i pamet Bogu. Podvornik odgovori: Imamo ih kod Gospodina (Habemus ad dominum). Hvalu dajmo Gospodinu Bogu svomu (Gratias agamus Domino Deo nostro). Podvornik odvrati: Vrijedno je i pravo (dignum et justum est). Iza toga hvali najprije misnik Bogu za sve primljene milosti i darove, a zatim ga slavi po primjeru anđela na nebu, i jeruzalemske svjetine, kad je Isus svečano ulazio u grad.

Na „Svet, sanctus" pozvoni se, da se vjerni opomenu, da im valja sada osobito pobožnima biti.

Za „prikazbe" neka svaki sebe cijela Bogu na službu prikaže, neka odluči u srcu posve se predati volji Božjoj poput bl. dj. Marije i drugih svetaca, i neka slavi Boga.

§. 22. Kanon.

Kanon je grčka riječ i znači pravilo, ustanova. Ovaj se dio mise zato zove kanon, što sadržava sv. čine i molitve,

koje se ni u jednoj misi ne mijenjaju. Iz osobita počitanja prema sv. tajnama, koje se zbivaju, kanon se moli t i h o.

1. (P r e d p r e t v o r b o m). Misnik moli najprije za dobro cijele vojujuće crkve, za papu, za biskupa, za kralja i za sve priznavaoce prave vjere. Iza toga moli za ž i v e kršćane, osobito za one, za koje služi misu, ili koji su mu se preporučili ili ih on hoće osobito Bogu da preporuči, napokon za sve, koji su pri misi. Pa da Gospod prije usliša njegovu molbu, prizivlje misnik i svete na nebu, da mu je svojim zagovorom Bogu preporuče.

O v d j e t r e b a, d a s v a k i m o l i z a d u h o v n e i s v j e t o v n e p o g l a v a r e, z a r o d i t e l j e, b r a ć u, r o d b i n u p r i j a t e l j e, z a s e b e i z a s v e ž i v e.

Poslije ove molitve položi misnik ruke nad kalež i hostiju, i moli, da Bog ove darove dostoji primiti i u svoje tijelo i krv pretvoriti.

2. (P r e t v o b a, c o n s e c r a t i o). Misnik sada ono čini, što je Isus na posljednjoj večeri činio, uzme naime kruh u ruke, blagoslovi ga i pretvori ga u tijelo Isusovo, veleći: O v o j e t i j e l o m o j e. Zatim se pokloni tijelu Isusovu, prignuvši koljeno, podigne ga više sebe objema rukama, da mu se i vjerni u crkvi klanjaju.

Tada istim načinom pretvori vino u krv Isusovu govoreći: O v o j e k a l e ž k r v i m o j e, n o v o g a i v j e k o v i t o g a z a v j e t a, o t a j s t v o v j e r e, k o j a (k r v) ć e s e z a v a s i z a m n o g e p r o l i t i n a o p r o š t e n j e g r i j e h a. Iza ovih riječi pokloni se sv. krvi i digne kalež, da se i vjernici poklone sv. krvi.

Za podizanja tijela i krvi Gospodnje pozvoni podvornik, da sjeti vjerne, da im se valja Isusu Kristu klanjati. Negdje je običaj, da se i na tornju tada zvoni, da i oni vjernici, koji su kod kuće, znadu, da je sada Isus sišao na oltar i da mu se bar u duhu poklone.

Z a p o d i z a n j a v a l j a s e s m j e r n o k l a n j a t i S p a s i t e l j u, t e m u s v o j u l j u b a v o d p r i l i k e o v a k o o č i t o v a t i: I s u s e, t e b i ž i v i m! I s u s e, t e b i n e k a i u m r e m! I s u s e t v o j s a m ž i v i m r t a v! i opet: I s u s e s m i l u j m i s e! I s u s e p o m o z i m i! I s u s e o p r o s t i m i n e v o l j n u g r j e š n i k u!

3. (P o s l i j e p r e t v o r b e). Poslije pretvorbe moli misnik ove molitve:

a) Riječi Isusove: O v o č i n i t e n a m o j s p o m e n, nalažu misniku, da se sada opomene m u k e, s m r t i, u s k r s n u ć a i u z a š a š ć a njegova, te ga prikazuje Bogu Ocu u prilikama kruha i vina kao nevinu, svetu i neokaljanu žrtvu.

b) Zatim moli, da Bog d o s t o j i o v u ž r t v u od nas primiti onako milostivo, kako je primio žrtvu Abelovu, Abrahamovu i Melkisedekovu.

c) Moli dalje za pokojnike, i to najprije za one, koji mu se naročito preporučiše, a tada i za sve.

d) Napokon moli i za s v e n a s g r j e š n i k e (nobis quoque peccatoribus), da nas Gospod dostoji primiti u svetu družbu svetaca. Kod ovih prošnja udari se u prsa za znak, da se kaje za svoje grijehe, a da i drugi čuju, i s njim skupa mole, ove riječi: I n a m a g r j e š n i c i m a, izgovara nešto glasnije.

S v a k i z a s e b e m o l i o v a j č a s o b i l j e m i l o s t i i b l a g o s l o v a z a d u š u i t i j e l o, i p r e p o r u č u j e s v o j e p o k o j n i k e i d r u g e g o s p o d i n u B o g u, d a i h š t o e p r i m i k s e b i u s l a v u.

§. 23. Pričest.

1. P r i p r a v a z a s v. p r i č e s t.

a) Misnik moli glasno „Oče naš“ (Pater noster), jer je to molitva Gospodinova, te moli njom za sve dobre darove, kojih mi trebamo za dušu i tijelo.

Tada l o m i s v. h o s t i j u nad kaležem na d v a d i j e l a. Jedan dio položi na pliticu, a od drugoga o t r g n e m a l i k o m a d i ć, načini njim tri k r i ž a i s p u s t i g a u k a l e ž govoreći: M i r G o s p o d n j i b i o v a z d a s v a m a (Pax Domini sit semper vobiscum). Podvornik na to odgovori: I s duhom tvojim.

Sv. hostija lomi se koje za uspomenu l a m a n j a kruha na posljednjoj večeri, koje za znak s i l o v i t e s m r t i Isusove. Spušta se mali komadić sv. hostije u kalež za znak, da je u tijelu prava krv i u krvi pravo tijelo Isusovo, i opet da se naznači, da se tijelo i krv Isusova opet združila t. j. da je Isus u s k r s n u o.

b) Poslije toga duboko prignut moli misnik udarajući se tri puta u prsa: Jaganjče Božji, koji uzimaš grijehe svijeta, smiluj se nama (Agnus Dei), i tri molitve, koje su priprava za sv. pričest. Prva od ovih molitava jest prošnja za mir.

U stolnim crkvama daje sebi svećenstvo ovdje cjelov mira. Prije su se svi kršćani muški s muškima, žene sa ženama cjelivali za znak međusobne iskrene kršćanske ljubavi. Sada se gdjegdje u vanjskim župama ljubi križ.

c) Iza ovih pripravnih molitava uzme misnik sv. hostiju u lijevu ruku, udara se desnom tri puta u prsi i govori: Gospodine nijesam vrijedan, da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i zdrava će biti duša moja (Domine non sum dignus).

Ovdje se pozvoni, da se vjernici priprave za sakramentalnu pričest ili za duhovnu.

2. (Samo pričešćivanje). Misnik se pričesti najprije sv. tijelom veleći: Tijelo Gospodina našega Isusa Krista sačuvalo mi dušu za život vječni! Pošto se časak po tiho klanjao presv. otajstvu, pobere droptinice sv. hostije pliticom po tjelesniku i spusti ih u kalež. Uzme zatim kalež sa sv. krvlju, napravi njim znak križa, i pričesti se sv. krvlju veleći: Krv Gospodina našega Isusa Krista sačuvala mi dušu za život vječni. Amen!

Iza toga opere kalež s malo vina, koje popije, a poslije nad kaležem opere prste vinom i vodom, koju opet popije. Pere pak prste nad kaležem zato, da spere s prsta droptinice, ako su mu koje ostale od sv. hostije.

Za sv. pričesti valja da svaki probudi u sebi vjeru, ufanje, ljubav prema Isusu, i želju združiti se s njim bar duhovnim načinom.

III. Svršetak sv. mise.

§. 24. Molitve poslije sv. pričesti i blagoslov.

Poslije pričesti očisti misnik kalež čistilom, pokrije ga onako kako ga je donesao k žrtveniku i moli malu molitvicu (stih) na strani poslanice, koja se zove pričesnica (communio). Tada poljubi u sredini žrtvenik, okrene se prema puku, pozdravi ga: Gospodin s vama, i pođe ka knjizi na lijevu stranu. Tada moli, pozvavši prije i puk na molitvu: Pomolimo se (oremus), popričesne molitve (postcommunio), koje izriču Bogu hvalu za sv. misu i pričest, i prošnju za milost. Ovih je popričesnih molitava toliko, koliko je bilo skupljenih i tihih, a završuju se isto onako, kao i ove.

Kitica pričesnica (communio) bijaše nekoć veća, te se pjevala, dok se puk pod misom pričešćivao.

Poslije pričesnih molitava pozdravi običnim načinom misnik puk i proglasi mu, da je misa gotova riječima: Idite svršeno je ili otpuštate se (Ite missa est). Puk odgovori: Hvala Bogu (Deo gratias). U pokorne i posne dane mjesto: Idite ... kaže misnik: Slavimo Gospodina (Benedicamus Domino!), čim opominje vjerne, da nastave molitvu. Nekad naime ne bi se puk odmah po misi razilazio, nego bi onako sabran ostao u crkvi i nastavio molitve.

Iza toga okrene se misnik k žrtveniku i moli sagnut Boga, da prikazanu žrtvu dostoji milostivo primiti i da bude njemu i svima, za koje bješe prikazana, na spas. Okrenuvši se potom blagoslovi puk križajući ga desnicom i govoreći: Blagoslovio vas svemogući Bog: Otac, Sin i Duh Sv.! (Benedicat etc.).

Napokon ide na evanđeosku stranu i čita početak evanđelja sv. Ivana, ako nije koje drugo za taj dan odredeno, gdje Ivan svjedoči, da je Isus pravi Bog. Na koncu kaže podvornik: Hvala Bogu (Deo gratias).

Pod konac mise neka za sebe svatko moli od Boga blagoslov u svemu svom poslovanju.

Kod svečane mise, koja se služi uz podvorbu dvojice ili više duhovnika, pjeva se Gloria, skupne molitve, poslanica, evanđelje, prva riječ vjerovanja (Vjerujem = credo), predslavlje, Očenaš i popričesne molitve; zatim svi pozdravi: Gospodin s vama, pozivi na molitvu: Pomolimo se i otpusnica: Idite misa je itd. — Uz to se kadi žrtvenik, knjiga, žrtveni darovi i misnik.

Kadšto izlaže se već na početku sv. mise na žrtvenik presv. otajstvo u pokaznici, kojim se daje blagoslov na početku i na svršetku sv. mise.

§. 25. Crna misa ili misa za pokojne.

Mise, što se služe za pokojne, kojih su duše u čistilištu, zovu se zadušnice ili requiem (ovako nazvane od prve riječi ulaza) ili crne mise; jer se u crnini služe.

Mala je razlika u obredima crne mise od običnih misa:

a) Izostavljaju se sve molitve, koje izriču veselje, jer duše u čistilištu ne gleđu još lica Božjega. Tako se izostavlja iz pristupne molitve psalam 42., svuda slavoslov „Slava Ocu i Sinu i Duhu Sv." i „Slava."

b) Za znak prošnje, da bi Bog plodove sv. mise osobito za spasenje dušama pokojničkim ubrojio, ne križa misnik sebe, počinjući moliti ulaz, nego knjigu, ne ljubi evanđelje poslije proštivena evanđelja, ne kaže: Evanđeoskim riječima zatrli nam se grijesi, ne blagosilja vode kod prikazbe ni puka na koncu mise, a moli poslije stupajnice sljedicu „Dan srdžbe" (Dies irae) i završuje misu veleći: „Neka počivaju u miru" (Requiescant in pace).

Zapovijeda se svakom kršćaninu, koji je k razumu došao, da bude svake nedjelje i blagdana kod sv. mise, ako ga valjan razlog ne ispriča. Revni kršćani idu i u radne dane k sv. misi, te beru iz nje najobilnije plodove. Mnogi kršćani pobožno mole iz molitvenika, koji imaju za svaki sv. čin mise molitvice, mnogi pak čislo, a ima ih, koji za sv. mise razmatraju muku Isusovu, kaju se za grijehe svoje, odlučuju, da će pobožnije živjeti, te sebi u srcima uspiruju sve to veću ljubav k Spasitelju, koji je za njih na križu umr'o.

Pristoji se, da se pod cijelom misom osim evanđelja kleči, ili ako je komu to teško, neka bar kleči od početka mise do evanđelja, zatim od kanona (kad prvi put zazvoni) pa do poslije pričesti, napokon na blagoslov.

Odsjek treći.

Obredi svetih sakramenata.

Sakramenat je vidljiv znak naređen od Isusa Krista, kojim Bog dijeli nevidljivu milost i nutarnje posvećenje.

Isus je naredio sedam sakramenata:

1. krst, 2. potvrdu, 3. presv. oltarski sakramenat, 4. pokoru, 5. posljednju pomast, 6. sv. red, 7. ženidbu.

Prvih je pet naređeno za svakoga čovjeka, a posljednja dva za posebna dva staleža.

Crkva je jur od starine naredila, da se sakramenti podjeljuju s lijepim obredima, i to stoga, da se primaoci dostojno za njih priprave, da im se zorno predoče one milosti, koje po sakramentima dobivaju, i da se sjete dužnosti, koje im valja po tomu vršiti.

§. 26. O krstu uopće.

Krstom, prvim i najpotrebitijim sakramentom, očišćuje se čovjek od grijeha istočnoga i drugih osobnih grijeha prije krštenja učinjenih, te se u Isusu Kristu kao novi stvor na život vječni preporađa i posvećuje.

Svaki još nekršten čovjek može sv. krst primiti, bio odrastao ili još dijete. Već su se za apostolâ ne samo odrasli nego i djeca krstila, što se vidi iz onih mjesta sv. pisma, gdje se pripovijeda, da je krštena čitava kuća, dakle i djeca (Dj. ap. 10, 48; 16, 32; 18, 8.). — Odrasli, koji su se slobodnom voljom izjavili, da će primiti sv. krštenje, učili bi po više mjeseci, a kadšto i godine sv. vjeru, i u to se vrijeme zvali „katehumeni" (t. j. oni, koji se poučavaju, dakle „poučnici"). Osim toga pripravljali su se poučnici za sv. krštenje nekoliko tjedana molitvom, postom i djelima pokore; trebalo je da se odreknu bludnje, opačine i nečista duha, a Isusu da obećaju vjernost i poslušnost. To je bio krsni zavjet (ili obećanje). Za koga se znalo, da živi zao život, ne bi ga pustili na krštenje. Ovaj krsni zavjet izjavili su već u prvo doba kumovi, koji su tim stupali u duhovno rodbinstvo s kumčetom i s njegovim roditeljima, i preuzimali na sebe teške dužnosti, da će se naime brinuti, ako roditelji umru ili ako se ne bi dostatno brinuli, da dijete bude valjano kršćanski odgojeno. Zbog toga i ne mogahu biti kumovi: nevjernici, krivovjerci, zlikovci i suludi. Obično je bio kum ili kuma, ili oba.

Svečano kršćavanje obavljalo se u staro doba na veliku subotu ili u subotu pred Duhovima, čega radi

još se i danas na te dane posvećuje voda za krštenje. Djeca su se krstila svaki dan. Istočani krstili su poučnike osobito na Bogojavljenje.

Krstilo se ili uronjavajući krštenika u vodu ili škropeći ga ili poljevajući po glavi.

Po starom crkvenom propisu treba krstiti u crkvi, a samo iznimice slabašnu i boležljivu djecu kod kuće.

§. 27. Obredi sv. krsta.

1. Donesavši kumovi dijete na krštenje čekajú s njim pred crkvenim vratima na svećenika. Ovo nas sjeća, da čovjek samo po krštenju ulazi u crkvu Isusovu i da bez krštenja nema spasenja.

2. Svećenik dođe, odjeven roketom i modrom stolom, i zapita: „Kako će biti ime djetetu?“ Kumovi reknu ime kojega sveca ili svetice, koje će ime dijete za svega svoga života zadržati. Ime se sveca ili svetice daje djetetu, da mu bude taj imenjak zagovornik na nebu i uzornik u životu.

3. Zatim pita svećenik: „Što traži dijete od crkve?“ Kumovi odgovore u ime djeteta, da traži vjeru, na što mu svećenik veli: „Ako hoćeš uljesti u život, drži zapovijedi. Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom mišlju i svom snagom svojom, a bližnjega svoga kao sama sebe.“ Tim riječima kaže, da vjera bez kršćanske ljubavi nije za život vječni.

4. Tada dahne tri puta djetetu lagano u lice i napravi mu znak križa na čelu i prsima. Dahnjiva u dijete zato, što je Bog stvoritelj dahom dao čovjeku život, Krist svojim apostolima Duha Sv., a i dijete dobiva krstom novi duhovni život. Pravi mu znak križa na čelu zato, da se ne smije sramiti križa Isusova, znaka njegove sv. vjere, nego se njim ponositi, a na prsima, da mu vjera svu dušu pronikne i da je uzljubi.

5. Položi djetetu ruke na glavu, kao što nekada položi Isus na djecu blagosiljući je za znak, da je krštenik pod zaštitom Božjom.

6. Dade mu malo blagoslovljene soli u usta. Sol čuva od gnjiloće i jelo čini tečno, te je zato znak kršćanske mudrosti, koja čuva dušu od grijeha.

7. Svećenik drži ruku nad krštenikom i zaklinje*) nečastivoga duha za znak, da je čovjek istočnim grijehom pao pod gospodstvo vražje, a sv. krstom da ga se treba riješiti i Kristu se pridružiti.

8. Zatim stavi svećenik kraj od štole na krštenika, vodi ga u crkvu do krstionice, gdje moli zajedno s kumovima Vjerovanje i Očenaš.

Štola znamenuje crkvenu vlast, s kojom svećenik vodi krštenika u crkvu. Moljenje Vjerovanja i Očenaša čini se na spomen, što su to nekada i poučnici bili dužni izmoliti; ovo naime dvoje sadržava glavne članke vjere.

9. Tada namoči prst u slinu, pomiješa slinu s prašinom, i tim mazom pomaže kršteniku uši, nos i usta, veleći: „Epheta“ t. j. otvori se. Ovo sjeća na čudnovato liječenje Spasiteljevo: on je naime ovako izliječio gluhonijema i slijepa od rođenja; a znači, da kršteniku treba svoja osjećala otvoriti nauku Božjemu i svemu dobru, a zatvoriti svemu zlu.

10. Poslije toga pita svećenik krštenika: „Odričeš li se vraga, njegovih djela i sve njegove gizde?“ Kumovi odgovore u njegovo ime, da se odriče. Zatim mu namaže prsi i leđa sv. uljem za znak, da mu se valja boriti protiv svih napasti, a da će ga u toj borbi jačati Duh Sv. Sve dotle ima svećenik modru štolu, znak tuge i pokore, a sada je zamijeni bijelom, znakom nevinosti krštenikove.

11. Na to pita: „Vjeruješ li u Boga Oca, stvoritelja neba i zemlje, u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega, rođenoga i mučenoga, i u Duha Sv., sv. crkvu katoličku, općinstvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela i život vječni?“ Na ova pitanja odgovore kumovi: „Vjerujem.“

12. Tada zapita svećenik: „Hoćeš li da se krstiš?“ Kumovi odgovore: „Hoću.“ Sada slijedi samo krštenje. Svećenik poljeva vodom tri puta u liku križa glavu kršteniku i istodobno

*) Zaklinjanje (exorcismus) postoji na krštenju već od apostolskih vremena. No crkva nikada nije držala, da je čovjek prije krštenja podsjednut vragom kao n. pr. oni bjesomučnici u evanđelju; nego da vrag čovjeka, optršena istočnim grijehom na zlo navodi i tako njime gospoduje. Toga gospodstva rješava ga krštenje.

*

izgovara riječi: „J. Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Sv.“

Voda naznačuje učinke krsta. Kao što voda čisti tijelo, tako milost posvećujuća čisti dušu od grijeha. Poljeva se na lik križa za znak, da krst ima svoju moć od zasluga Kristovih, što nam ih je pribavio svojom smrću na križu.

13. Iza toga namaže svećenik kršteniku tjeme u križ sv. krizmom za znak, da je sada kršćanin, t. j. da je Kristov ili pomazanikov.

14. Postavi bijelu košuljicu ili rubac na krštenika, a ona znači kao i ona bijela haljina, što su je nekada odrasli krštenici nosili po osam dana, da je krštenik po krstu posve nevin i Bogu drag, te da mu je tu nevinost neokaljanu čuvati.

15. Goreća svijeća, što se na to daje kumu u ruke, naznačuje svjetlost Isusovu, kojom treba da krštenik bude prosvijetljen i za kojom treba da ide u vječni život, te tako dobrim djelima svijetli drugima. Na koncu otpusti svećenik krštenika riječima: „Idi u miru; Gospodin bio s tobom!“

Dobro je da krštenik, čim dođe k razumu, ponovi krsni zavjet t. j. da obeća, da će vjerovati Kristov nauk, držati njegove zapovijedi, riječju, živjeti kako se pristoji kršćaninu. Ovo je dobro činiti na imendan ili krsni dan, i na blagdan presv. Trojstva.

§. 28. Obredi sv. potvrde.

Isus je sv. potvrdu naredio zato, da nas utvrdi u sv. vjeri, što smo je stekli na sv. krstu, kako ćemo je moći stalno ispovijedati i po njoj živjeti. Isprva su i odraslima i djeci odmah poslije krštenja podjeljivali sv. potvrdu, a taj je običaj još i sad u istočnoj crkvi; no kasnije odredi crkva, da se potvrda podjeljuje samo odraslima, bolje već poučenima u sv. vjeri. Budući da su apostoli na Duhove dobili Duha Sv., to je i sada običaj sv. potvrdu dijeliti na taj blagdan; ona se može u svako vrijeme podjeljivati.

1. Prije samoga potvrđivanja kleknu, koji su za potvrdu, ovezavši bijelu vrvcu oko glave u redu, i probuđuju vjeru, ufanje i ljubav. Za njima stoje kumovi. Bijela vrvca služi zato, da se ne razlije sv. krizma po čelu. Ovu su vrvcu u prijašnje vrijeme potvrđenici po više dana nosili.

2. Biskup, prije nego počne potvrđivati, moli sklopljenih ruku, da bi Duh Sv. očistio od grijeha sve, koji će se potvrđivati i da bi ih pripravio za ovu milost. Zatim raskrili ruke razimice i moli, da im Bog pošalje Duha Sv., koji će ih nadariti svojim sv. darovima: mudrošću, razumom, savjetom, jakošću, znanjem, pobožnošću i strahom Božjim.

3. Tada zaredi od jednoga potvrđenika do drugoga i polaže ruke na njih, maže sv. krizmom svakomu čelo na lik križa, nadjene im ime kojega sveca ili svetice, govoreći: „J. Znamenujem te znakom sv. križa i potvrđujem te krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen.“

Polaganje ruku znači, da će Bog štititi potvrđenike, i da će im biti u pomoć. Krizma (smjesa od ulja i balzama) naznačuje milost, što je sv. potvrda dijeli. Ulje znači jakost u borbi, a balzam ugodni miris dobrih djela, kojima nam je za cijeloga života mirisati. — Križ na čelu opominje nas, da se ne sramimo svoje vjere, nego da je riječju i činom javno ispovijedamo. — Ime sveca znači, da će nam imenjak biti zagovornik na nebu i uzornik u životu.

Za potvrđivanja drži kum desnu svoju ruku potvrđeniku na ramenu za znak, da on svjedoči njegovu obećanju, i da će ga opominjati, da tomu obećanju ostane vjeran. Obećaje pak potvrđenik, da će do smrti svoje ostati vjeran sv. vjeri Kristovoj.

4. Zatim udari biskup malo potvrđenika po obrazu govoreći: „Mir s tobom“, a to zato, da ga sjeti, da je dužan sve nevolje i protivštine dragovoljno podnositi za vjeru.

5. Napokon moli biskup završnu molitvu, da bi Duh Sv. dostojao u srcima potvrđenika stanovati. Na koncu im podijeli blagoslov. Potvrđenici treba da do konca ostanu u crkvi i Bogu zahvaljuju za primljenu milost.

Roditelji i kumovi treba da češće sjećaju svoju djecu i kumčad na primljenu ovu milost i na obećanje Bogu na sv. potvrdi učinjeno.

§. 29. Obredi sv. pričesti.

(Oltarski sakramenat.)

Isus je Krist iz prevelike svoje ljubavi prema nama odabrao duše naše hraniti svojim božanskim tijelom i pojiti svojom božanskom krvlju. Isus Krist je naročito zapovjedio, da se pričešćujemo t. j. blagujemo njegovo presv. tijelo i pijemo njegovu presv. krv. U prvo doba kršćanstva bijaše veoma spasonosan i lijep običaj, da su se svi kršćani, što su bili kod mise, zajedno s misnikom pričešćivali. Tko se nije svaki dan pričešćivao, taj se sigurno po nedjeljama i po blagdanima. Kad su kršćani počeli hladnjeti u ovoj revnosti, propisala je crkva na saboru lateranskom (god. 1215.), da se barem oko Uskrsa svaki pričesti. Prva tri stoljeća pričešćivalo se samo kod sv. mise pod obje prilike, a izvan sv. mise gotovo uvijek jednom prilikom, i to prilikom kruha. Bolesnici, pustinjaci, kršćani u uzi i mučenici pričešćivali su se uvijek samo prilikom kruha. Tako je poslije crkva s važnih razloga ustanovila, da vjernici primaju sv. pričest samo pod prilikom kruha. — Sv. pričest prima se obično: a) u jutru i to pod sv. misom ili poslije nje, b) na tašte, jer to ište počitanje, da hranu vječnoga života okusimo prije od druge obične hrane i c) klečeći, jer se Isusu u sv. hostiji klanjamo kao pravomu Bogu.

Sv. pričest podjeljuje se ovako:

1. Podvornik moli opću ispovijed (Ispovijedam se Bogu svemogućemu itd.), da se njom oni, koji pristupaju k stolu Gospodnjemu, opomenu, neka još jednom priznadu svoju nevrijednost i neka se pokaju za svoje grijehe.

2. Misnik se okrene prema pričesnicima i moli za njih, da im se g. Bog smiluje, te im oprosti grijehe.

3. Tada uzme iz čestičnjaka jednu sv. česticu, i držeći je nad kaležom govori: „Evo jaganjca Božjega, evo ga, koji oduzima grijehe svijeta.“ Zatim nastavlja: „Gospodine nijesam vrijedan, da uđeš pod krov moj, nego reci samo riječ i ozdravit će duša moja.“ Ponizne ove riječi opetuje tri puta, a pričesnici klečeći udaraju se tri puta u prsi od žalosti zbog grijeha.

4. Tada zaredi misnik od jednoga do drugoga, napravi sv. hostijom pred svakim znak križa i metne na jezik sv. česticu govoreći: „Tijelo Gospodina našega Isusa Krista sačuvalo ti dušu za život vječni! Amen!“ — Znak križa sjeća nas, da na sv. pričesti primamo tijelo Gospodnje, koje je bilo na križu žrtvovano.

5. Misnik spravivši čestičnjak u svetohranište nastavi misu. Pričešćuje li izvan mise, tada se okrene i blagoslovi puk rukom govoreći: „Blagoslovio vas svemogući Bog, Otac, Sin i Duh Sv. Amen!“

§. 30. Obredi sakramenta pokore.

Sakramentom pokore možemo dobiti oproštenje grijeha, koje smo poslije krštenja učinili, ako se za njih skrušeno pokajemo, pravu volju imamo popraviti se, te ih određenu za to svećeniku iskreno ispovjedimo.

1. Slušajući svećenik ispovijed zaodjene se roketom i štolom modre boje. Štola znači duhovnu vlast, a modra boja pokoru i žalost. Pokornik klekne pred ispovjednika kao namjesnika Božjega, prekriži se i moli za sv. blagoslov: „Molim vas, oče duhovni, sv. blagoslov, da mogu svoje grijehe iskreno i potpuno očitovati.“ Dobivši blagoslov nastavi: „Ja nevoljni grješnik tužim se Bogu svemogućemu i vama, oče duhovni, namjesto Boga, da sam od svoje posljednje ispovijedi, koju sam (n. pr. o Božiću) učinio, mnogo sagriješio?“ Sada iskreno i razgovijetno očituje sve svoje grijehe, kojih se sjeća iza pomnjiva razmišljanja. Iskazavši sve svoje grijehe završuje ispovijed ovako: „Za ove i sve ostale grijehe svoje, znane i neznane, vlastite i tuđe, kajem se od svega srca, što sam njima uvrijedio Boga, najveće i svake ljubavi najdostojnije dobro. Mrzim na sve svoje grijehe i tvrdo odlučujem, da ne ću više griješiti, a da ću sve grješne prigode bježati. Molim vas, oče duhovni, odriješite me od grijeha i spasonosnu mi naložite pokoru.“

2. Ispovjednik sada sudi, da li je pokornik vrijedan, da mu se grijesi oproste ili ne, poučava ga, kako da se čuva grijeha i kako će život svoj popraviti te mu nalaže primjernu pokoru (zadovoljštinu). Nađe li, da je vrijedan odriješenja, tad ga ovako odrješuje: „Ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen!“

3. S pozdravom „Hvaljen Isus“ otpusti svećenik pokornika i ovaj pođe vršiti zadanu pokoru.

§. 31. Pokora u staro doba i oprost (oproštenje).

U prvim stoljećima ispovijedalo se biskupu i svećeniku po njemu ovlaštenu, i to tajno (tiho). Ako je pak koji zločin bio javno poznat i po njemu kršćanskoj općini sablazan dana. naložilo se grješniku, da grijeh javno pred cijelom općinom ispovjedi. Mnogi bi ovo činili i dragovoljno iz gorljivosti: ali kad su se počeli neki zbog toga odvraćati od ispovijedi, ukinuta bi javna ispovijed, tajna je pak ostala kao prije: nju bo naredi sâm Krist. Već je iz početka kršćanstva nalagao ispovjednik pokorniku neku pokoru ili zadovoljštinu za grijehe, koju je on ili javno ili tajno bio dužan obaviti.

Pokornička djela bijahu ova: 1. pokornik ne bi smio doći na sv. pričest, dokle mu ne bi minuo rok pokore, i dok nije pravim popravkom zavrijedio odriješenje; 2. bilo mu je uzdržavati se zabave i veselja, i vršiti dobra djela, kao: moliti, postiti, milostinju dijeliti, bolesne dvoriti itd. — Za javne grješnike bijahu još i posebni stroži propisi. Oni bi se na prvi dan korizme (na pepelnicu) stavljali pred biskupa u crkvi u pokorničkoj odjeći za znak žalosti za grijehe. Biskup bi im tada u crkvi posuo glavu pepelom, a oni bi zatim ničice polegli, dok bi biskup s drugim vjernicima za njih molio. Iza toga rekao bi im biskup govor, u kojem bi im javio, da će ih iz općine vjernika izopćiti, kao što je Bog Adama prognao iz raja zbog njegova neposluha, ali ih ujedno i sokolio, da se čvrsto uzdaju u veliko milosrđe Božje. Poslije toga izađoše iz crkve.

Javnih pokornika bijahu obično četiri razreda: a) U prvom razredu zvahu se pokornici plačući (flentes). Ovi su stajali pred crkvenim vratima, i plačući molili vjerne, koji ulažahu u crkvu, da se za njih Bogu mole. Na sv. misi vazda su posebne molitve za pokornike moljene. b) U drugom razredu bijahu slušajući (audientes). Probavivši pokornici stanovito vrijeme među plačućima, smjeli bi unići u crkvu i slušati propovijed i tumačenje sv. pisma. Poslije propovijedi morali bi se udaljiti iz crkve, kao i poučnici. c) U trećem razredu zvahu se klečeći (prostrati). Ovi su ostajali poslije slušajućih još časak u crkvi klečeći, dok bi se svršile stanovite molitve za njih. Na ove bi biskupi i svećenici polagali ruke, na što bi odilazili iz crkve. Ovi istom bijahu pravi pokornici, i njima bi se tek za pokoru nalagala različita djela. d) U četvrtom razredu zvahu se stojeći (consistentes). Ovi su smjeli do kraja biti kod molitava vjernih, i stajali su po nedjeljama kao i drugi; samo im još ne bijaše dozvoljeno donositi darove za žrtvu te ići na sv. pričest.

Kada je pokornicima istekao rok, odriješio bi ih obično biskup na veliki četvrtak i primio natrag u crkvenu općinu. Pokora bi u prvo doba trajala često puta više godina, a kadšto i po čitav život. Međutim ako je koji pokornik pokazao pravo skrušenje i veliku revnost u pokori, i ako su za nj molili pobožni kršćani osobito mučenici, prikratio bi mu se rok, a štogod i popustilo u pokori. Odavle potječe oprost (indulgentiae, Ablass). Oprostom opraštaju se vremenite kazni, koje bismo trpjeli, pošto su nam već oprošteni grijesi, budi na ovom svijetu budi na drugom u čistilištu. Oprost je obilat, kad se otpuste sve vremenite kazni, a neobilat, kad ih je samo dio otpušten.

Općeniti ili veliki oprost (jubilaeum) je obilat otpust, što ga papa podjeljuje svake 25. godine, ili kad nastupi papinstvo, a i u izvanrednim zgodama.

§. 32. Obredi posljednje pomasti.

Isus Krist nije hotio čovjeka, kad polazi s ovoga svijeta, ostaviti u smrtni čas bez osobite svoje pomoći, već on naredi sakramenat posljednje pomasti, da bolesnu kršćaninu poda utjehu i jakost u smrtnim bolovima, da mu oprosti male i one velike grijehe, kojih ne može više ispovjediti, da ga riješi ostataka već oproštenih grijeha, i podade mu zdravlje, ako je to spasonosno duši.

1. Svećenik, odjeven u roketi i bijeloj štoli, izvadi iz čestičnjaka u svetoshraništu sv. česticu, zavije je u mali tjelesnik, spremi u posudicu, i uzme sa sobom sv. ulje bolesničko. Sve ovo nosi u torbici, obješenoj o vrat, otkriven, a pred njim nosi svjetiljku vodič i ciniče zvoncem, da opomene kršćane, neka se poklone presv. sakramentu. Gdjegdje se daje znak tomu i

s tornja. U nekim je krajevima liep običaj, da misnika ovakom zgodom prati poveća povorka do kuće bolesnikove moleći i klanjajući se tijelu Gospodnjemu. Došavši u sobu bolesnikovu pozdravi svećenik bolesnika i prisutne riječima: „Mir ovoj kući i svim ukućanima!" i blagoslovi sve presv. tijelom Isusovim. Postavi zatim torbicu (bursu) na stol, i poškropi bolesnika blagoslovljenom vodom. Škropljenje ovo opominje bolesnika, da dušu očisti od svojih grijeha.

2. Pošto svećenik izmoli propisane molitve, počinje pripravljati bolesnika na svetu ispovijed i pričest. Ispovjedivši bolesnika, pričesti ga, a ukućani kleče i mole se Bogu. Pričešćujući bolesnika govori: „Primi, brate (sestro), popudbinu Gospodina našega Isusa Krista, koji te od zlobnoga neprijatelja branio i uveo u život vječni! Amen."

3. Izmolivši još neke molitve, počinje bolesniku na lik križa mazati sv. uljem: obje oči, uši, nosnice, usnice, ruke i noge kao oruđe grijeha govoreći: „Po ovom sv. mazanju i po svom blagom milosrđu oprostio ti Gospodin, što si god sagriješio vidom, sluhom, tekom i govorom, dotikom i hodom u ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen."

Kad se bojati, da bi bolesnik naglo umr'o, tada se u brzo namaže samo čelo, i napomenu se najedanput sva ostala osjetila. Mazanje uljem naznačuje učinke posljednje pomasti. Ulje liječi, jači i blaži bolove; tako i posljednja pomast liječi dušu od grijeha, jači je u smrtnoj borbi i blaži bolove.

4. Poslije toga položi svećenik ruku na bolesnika i moli, da Bog dozvoli, da mu sv. pomast bude ne samo na spasenje i okrepu duše, nego i tijelu na polakšicu. Tada mu pruži propelo, da ga poljubi, te ga opomene, da se čvrsto uzda u Gospodina, svoje boli strpljivo snosi i posve se preda u volju Božju.

Napokon mu podijeli općenito odriješenje, apostolski blagoslov i obilat oprost, ako je na to ovlašten.

Ukućani treba da priprave bolesnika na ove sakramente: na ispovijed, pričest i posljednju pomast, moleći kod njega, nagovarajući ga, da se s Bogom pomiri, čitajući mu koju dobru knjigu na glas, i pomažući ga u ispitivanju duše. Dužni su poslati po svećenika u horu, dok je još bolesnik pri sebi.

Pokriti im je u sobi bolesnikovoj stol bijelim stolnjakom, užgati na njemu dvije svijeće ili bar jednu, staviti na nj propelo, čašu blagoslovljene vode, nešto soli na tanjuru i pet kuglica pamučnih ili lanenih. Solju sebi svećenik otire palac, a pamukom namazana mjesta bolesnikova. Ova sol i pamuk spale se u vatri. I poslije treba da ukućani s bolesnikom mole i njega opominju, da se Bogu preporučuje. — Grješno je zavlačiti s posljednjom pomašću, a ludo misliti, da će bolesnik odmah umrijeti, ako je primi.

§. 33. Sv. red uopće.

Krist je hotio, da njegova crkva traje po sve vrijeme, i da se širi po svim krajevima, da se svi ljudi mogu spasti. U tu svrhu odabra apostole kao poglavare svojoj crkvi i predade im svu oblast, koju je on imao riječima: „Kao što mene posla otac, tako šaljem i ja vas." Poimence dade im vlast: naučati, sakramente dijeliti (t. j. krstiti, potvrđivati, pričešćivati, ispovijedati, sv. misu služiti itd.) i upravljati crkvom. Budući da su i apostoli bili umrli ljudi, odabrali su sebi namjesnike i nasljednike u službi, predavali im svečanim polaganjem ruku i molitvom (dakle sv. redom) od Isusa dobivenu vlast s nalogom, da opet oni druge postave i vlast im tu predadu.

Nekima predadoše apostoli svu svoju oblast, i ti su se zvali biskupi (t. j. nadzornici), drugima pak samo dio vlasti, i ti se nazvaše starješine (presbyter), svećenici, opet treće postaviše za pomoćnike (diaconus), koji su dijelili sirotinji milostinju i pomagali biskupe i svećenike u naučanju riječi Božje, u krštenju i podjeljivanju sv. pričesti. Ovo činjahu apostoli po primjeru i volji Spasitelja, koji je također uz apostole odabrao 72 učenika, kojima je dao manju vlast nego apostolima (Luk. 10.). Da se mogu duhovne službe valjano obavljati, potrebna je ne samo duhovna oblast za to, već i posebna milost. Oboje se ovo dobiva sv. redom.

S vremenom bile su i druge službe u crkvi potrebite, kao:

1. Služba vratara (ostiarius). Vratari bijahu dužni paziti, da javni grješnici i pokornici budu na svom mjestu, da se

u stanoviti čas udalje iz crkve i da se nikoji nevjernik ne ušulja na službu Božju. Vratari bijahu dužni pozivati vjerne na službu Božju; kad su pak zvona uvedena, bijahu tada i zvonari.

2. Služba štilaca (lector). Štioci bijahu dužni čitati puku sv. pismo samo ne evanđelje, predmoliti i pjevati.

3. Služba zaklinjalaca (exorcista). Kako za Isusa, tako i poslije bijaše više bjesomučnika. Ove su u ime crkve oslobađali od nečistoga duha zaklinjaoci.

4. Služba svjećonoša (acolythi). Svjećonoše imahu u staro doba dužnost, svijeće nažigati i kod službe Božje svijetliti, vodu, vino, kruh i kâd donijeti, riječju sve, što je trebalo za bogoslužje.

5. Služba podđakona (subdiaconi), koji su s đakonom kod svečane službe Božje dvorili misniku i biskupu.

Prva četiri reda zovu se „manji redovi", te su stupnjevi k višim redovima: k podđakonatu, đakonatu i presbiterijatu. Premda su službe manjih četiriju redova danas prestale u crkvi, crkva ih je ipak pridržala i podjeljuje ih onima, koji se pripravljaju za više redove. Prvi je ipak stupanj k svim ovim redovima ostrig (tonsura).

Pripravnici za svećenički stalež odgajaju se i pripravljaju u zavodima, koji se zovu sjemeništa (seminarium).

§. 34. Obredi ostriga (tonsura) i manji redovi.

1. Ostrig podjeljuje se pripravnicima svećeničkoga staleža ovako:

a) Biskup moli za pripravnike, koji pred njim kleče, i striže im kosu na glavi na pet mjesta. Strigući kosu govore oba: „Gospodin je dio baštine moje i kaleža moga; ti si, koji ćeš mi vratiti baštinu moju." (Psl. 15, 5.). Ovo striženje kose po biskupu sjeća pripravnika, da mu je ostaviti se svake zemaljske taštine i težiti za Bogom, komu se posvećuje na službu.

b) Potom mu biskup oblači bijelu košulju (roketu) i opominje ga, da živi kao novi čovjek u pravednosti i svetosti.

c) Napokon stupi pripravnik pred biskupa s gorećom svijećom za znak, da svjetlo njegovih dobrih djela treba da uvijek svijetli ljudima. Ostrig je ujedno znak trnove

krune Isusove, te sjeća duhovnika, da je odlučio zborom i tvorom biti vjeran sluga okrunjenoga trnovom krunom kralja.

2. Manji se redovi ovako podjeljuju:

a) Službu vratara podjeljuje biskup pružajući uz molitvu ređeniku crkvene ključe, koje on prima.

b) Službu štioca pružajući mu uz molitvu sv. pismo, koga se on desnom rukom takne.

c) Službu zaklinjaoca pružajući uz molitvu ređeniku knjigu zaklinjalicu, koju on primi.

d) Službu svjećonoše podjeljuje biskup pružajući mu uz molitvu svijetnjak s gorećom svijećom i prazne posudice, kojih se on takne.

§. 35. Podđakonat i đakonat.

1. Podđakonat je red, kojim se podjeljuje ređeniku vlast, s đakonom dvoriti misniku kod službe Božje i poslanicu pjevati. Ovaj se red podjeljuje pred poslanicom u sv. misi ovako:

a) Biskup ozbiljno opomene ređenike, da dobro promisle, dok je jošte vrijeme, kako će teško breme primiti. Podđakon je naime dužan, dok živi, ostati u duhovnom staležu, moliti časoslov, i ne smije se ženiti. Iza ove opomene popadaju ničice ređenici. Biskup pak i drugi prisutni misnici kleče i mole litanije svih svetaca. Pred prošnjom: „Da nas uslišiti dostojiš", ustane biskup, okrene se prema ređenicima i križajući ih moli: „Da ove izabranike † blagosloviti, † posvetiti i † za svoju službu zarediti dostojiš."

b) Biskup uputi ređenike na posebne njihove dužnosti, i dade im dotaći se desnom rukom prazna kaleža s pliticom, vrčića s vinom i vodom, odjeće podđakonske: naglavnika (humerale), albe, naručnika i tunicele, i knjige, gdje su poslanice.

c) Napokon moli biskup novo posvećenim podđakonima od Boga blagoslov i milost, da uzmogu vjerno svoju službu vršiti.

2. Đakonat je red, kojim se podjeljuje podđakonima vlast, misnike kod službe Božje dvoriti i evanđelje pjevati. S osobitom pak dozvolom mogu đakoni također propovijedati, krstiti i sv. pričest dijeliti.

Zaredba đakona sastoji se poglavito u tom, što biskup svakomu pojedinomu polaže svoju desnu ruku na glavu i pri tom govori: „Primi Duha Sv. na okrepu i na otpor proti sotoni i njegovim napastima u ime Gospodnje.“

† Đakonat se napose podjeljuje poslije poslanice u sv. misi ovako:

a) Arhiđakon privede poslije poslanice ređenike k biskupu i zamoli ga u ime crkve, da ih zaredi u đakone. Na pitanje biskupovo, da li zna, jesu li vrijedni, odgovori on: „Koliko ljudska slaboća poznati može, znam i svjedočim, da su vrijedni.“ Nato pozove biskup još ostale svećenike i prisutan puk, da kažu, imadu li štogod protiv ovih ređenika. Nema li ni s koje strane nikakova prigovora, razloži im biskup dužnosti njihove, i oni popadaju ničice. Biskup i prisutnici kleknu i mole kao što i kod pođakonata litanije svih svetaca.

b) Zatim moleći polaže biskup svakomu ruku na glavu, zaodjene ga štolom i dalmatikom, i pruži mu evanđelistar, kojega se on takne desnom rukom. — Đakon nosi štolu s desnoga ramena na lijevi bok za znak, da mu je vlast nepotpuna, a misnik je slaže na križ na prsima za znak veće vlasti, dok biskupu visi ravno dolje, jer on ima potpunu vlast.

c) Napokon moli biskup za novo posvećene đakone, da ih Bog porosi svojim blagoslovom, da svojim primjerom uzmogu drugima prednjačiti.

§. 36. Presbiterijat (misništvo).

Misnički red (presbyteratus) je red, kojim se đakonima podjeljuje oblast blagosiljati, sv. misu služiti i podjeljivati svete sakramente osim potvrde i sv. reda.

Ređenje se u glavnom ovako obavlja:

a) biskup i prisutni svećenici polažu svakomu ređeniku obje ruke na glavu;

b) biskup prebacuje štolu ređenicima preko ramena i oblači im misnicu (kazulu);

c) biskup im maže ruke i to oba palca i kažiprsta poučničkim uljem;

d) daje im se dotaknuti kaleža, u kom je vina i vode, s pliticom, na kojoj je hostija, govoreći: „Primi oblast prikazivati Bogu žrtvu i sv. misu služiti za žive i mrtve u ime Gospodnje“;

e) napokon položi im biskup ruke na glavu, govoreći: „Primi Duha Sv., kojima oprostiš grijehe, bit će im oprošteni, a kojima zadržiš, bit će im zadržani.“

† Napose podjeljuje se sv. red misništva poslije poslanice pod sv. misom ovako:

1. Arhiđakon privede k biskupu ređenike i prosi ga u ime crkve, da ih zaredi u misnike. Na pitanje biskupovo, da li zna, jesu li vrijedni, odgovori: „Koliko ljudska slaboća poznati može, znam i svjedočim, da su vrijedni.“ Nato pozove biskup još ostale svećenike i prisutan puk, da kažu, imadu li štogod protiv ovih ređenika. Nema li ni s koje strane prigovora, razloži im biskup dužnosti misničke, na što oni ničice popadaju. Biskup i prisutnici kleknu i mole kao kod pod- i đakonata litanije svih svetaca. Pred prošnjom: „Da nas uslišiti dostojiš!“ ustane biskup, okrene se prema ređenicima i blagosiljajući ih moli: „Da ove izabranike † blagosloviti, † posvetiti i † za svoju službu zarediti dostojiš!“

2. a) Biskup tiho polaže obje ruke ređenicima na glavu, što poslije i ostali misnici čine. Tada pruže biskup i svećenici desnu ruku na sve ređenike, i biskup moli: „Gospodine, Bože naš, izlij na ove svoje sluge blagoslov svoj i jakost Duha Sv.“ b) Biskup prebacuje im preko ramena štolu i slaže je na prsima unakrst govoreći: „Uzmi jaram Gospodnji na sebe; jaram bo je njegov sladak i breme lako.“ Tada im obuče misnicu, kojoj je zadnji dio savit. c) Biskup začne pjesan: „Dođi, stvoritelju Duše“ koju drugi misnici nastave. Poslije toga maže im biskup otvorene ruke, govoreći: „Dostoj se, Gospodine, ove ruke posvetiti i svetiti, da bude sve blagosloveno, što one blagoslove, i sve posvećeno, što posvete.“ — Ruke se mažu za znak, da ređenici u ovom sakramentu dobivaju po Duhu Sv. vlast i milost svetiti. d) Biskup dade ređenicima taknuti se kaleža, u kom je vode i vina, i plitice, na kojoj je hostija, govoreći: „Primi oblast prikazivati Bogu žrtvu i sv. misu služiti za žive i mrtve.“

3. a) Biskup nastavi sv. misu. Ređenici čitaju sve misne molitve s njim. Kod prikazbe prikazuju biskupu goreću svijeću, poslije Agnus Dei primaju od njega cjelov mira, a za pričesti iz njegove ruke tijelo Gospodnje. Poslije sv. pričesti postave se pred biskupa i

zajednički mole stojeći apostolsku vjeroispovijed. — Prikazuju goreću svijeću za znak, da oni žrtvuju Gospodinu svoj život, i da će drugima svijetliti naučanjem i primjerom. Primaju cjelov mira i sv. pričest od biskupa za znak sloge, koja treba da spaja svećenike s biskupom njihovim. Mole vjeroispovijed za znak, da će oni propovijedati vjeru, koju javno pred biskupom ispovijedaju. Ispovijedaju stojeći za znak, da su pripravni, svuda ići navješćivati pravu apostolsku vjeru. b) Biskup položi svoje ruke svakomu na glavu i govori: „Primi Duha Sv., kojim oprostiš grijehe, bit će im oprošteni, a kojim zadržiš, bit će im zadržani." Za znak, da ređenici imadu sada potpunu misničku vlast, spusti im se zadnji do sada saviti dio misnice dolje.

4. a) Biskup uhvati obje ruke zaređenika, uklopi ih u svoje, i upita: „Obećaješ li meni i mojim nasljednicima dužno štovanje i poslušnost?" Na odgovor njegov: „Obećajem", poljubi biskup zaređenika riječima: „Bio ti vazda mir Gospodnji!" b) Napokon opomene biskup zaređenike (sada već misnike), da svetu misu vazda smjerno, točno i sveto obavljaju, i podijeli im blagoslov u ime Oca i Sina i Duha Sv.

§. 37. Ređenje biskupa.

Biskupski red (consecratio Electi in episcopum) je najviši red, kojim se izabraniku podjeljuje najviša svećenička oblast: potvrđivati kršćane, duhovne redove drugima dijeliti i crkvom Božjom upravljati. Ovo nije poseban sakramenat, već je samo vršak sakramenta sv. reda.

Novoga biskupa redi napose drugi biskup, a uza nj treba da su još dva biskupa ili bar jedan biskup i jedan opat.

U glavnom zaredba biva ovako: Biskup, koji redi, metne novomu biskupu knjigu evanđelistar na rame i na glavu, što znači, da je biskup osobito dužan poznavati sv. evanđelje, i navješćivati ga; b) sva tri biskupa polažu obje svoje ruke novomu biskupu na glavu i govore: „Primi Duha Sv."; c) biskup, koji redi, maže mu sv. krizmom ne samo prste i dlanove na rukama nego i glavu, jer je on glava svećenstva; d) predaje mu se palica u ruke za znak njegove pastirske časti, prsten za znak zaruka s crkvom, njegovom duhovnom zaručnicom, i evanđelistar. Pod konac mise metne mu se na glavu biskupska kapa i navuku na noge biskupske cipele. Tako u biskupskom ruhu popne se novi biskup na prijestol za nj pripređen i zapjeva „Tebe Boga." Dok se pjeva, ljubi mu svećenstvo njegove biskupije ruku za znak poklona i podložnosti; a poslije toga dijeli on prvi put svečani biskupski blagoslov.

† Cijeli je obred ređenja novoga biskupa ovakav:

1. (Pred posvetom). a) Jedan od nazočnih biskupa zaprosi biskupa, koji će rediti, neka bi ovoga svećenika podigao na biskupsku čast. Na pitanje njegovo: „Imate li apostolsku punomoć za to?" odgovori on: „Imamo." Tada se na glas pročita apostolsko pismo. Poslije toga klečeći položi novi biskup propisanu prisegu. b) Sada uzme ispitivati biskup reditelj savjesno i blago o vjeri i o vladanju novoga biskupa, a po tom se započne misa. Ređenik stoji s lijeva reditelju i moli s njim pristupne molitve. Kad reditelj uziđe k žrtveniku, odvedu ređenika biskupi, koji dvore, k posebnom žrtveniku, gdje on misu čita do evanđelja. Pred samim evanđeljem ode ređenik s biskupima, koji dvore, k reditelju, a ovaj mu s nekoliko riječi spomene biskupske dužnosti. c) Reditelj i biskupi, koji dvore, kleknu, a ređenik padne ničice, te se mole litanije svih svetaca. Prema njihovu koncu ustane reditelj i blagoslovi ređenika do tri puta govoreći: „Da ti, Gospodine, ovoga izabranika † blagosloviti, † posvetiti i † zarediti dostojiš."

2. (Posveta). a) Ustanu svi, samo ređenik ostane pred rediteljem klečeći, a ovaj mu stavi na glavu i ramena evanđelistar za znak, da je, premda je on glava vjernicima, ipak zakonu evanđeoskomu podređen, i da on, koji drugima daje propise, iz zakona propise prima. b) Reditelj i biskupi, koji dvore, polažu svoje ruke na glavu ređenika govoreći: „Primi Duha Sv." c) Iza jedne molitve začne reditelj pjesmu: „Dođi duše stvoritelju", koju nastave ostali; tada pomaže sv. krizmom glavu i ruke novomu biskupu. Glavu maže zato, što je biskup glava svećenstva i namjesnik onoga, koji se kao prorok, svećenik i kralj „pomazanik" (Krist) zove. d) Reditelj pruži novomu biskupu palicu biskupsku, prsten i evanđelistar. e) Reditelj i oba biskupa, koji dvore, dadu novo posvećenomu biskupu cjelov mira riječima: „Mir s tobom!" na što mu on odvrati: „I s duhom tvojim."

3. (Poslije posvete). a) Novoposvećeni biskup vrati se natrag k svomu žrtveniku i nastavi sv. misu do prikazbe. Iza prikazbe ide praćen biskupima k reditelju i prikaže dvije voštanice, dva hljeba i dva vrča vina za znak uzajamne ljubavi i sloge. b) Iza

toga nastavi se sv. misa. Poslije „Agnus Dei" Jaganjče Božji pođe opet novi biskup k reditelju, poljubi s njim žrtvenik i primi od njega cjelov mira. Zatim poblaguje jedan dio sv. hostije reditelj, a drugi dade novomu biskupu, isto tako i sv. krvi. Na to se dovrši sv. misa. Oba, i reditelj i ređenik biskup blaguju jednu sv. hostiju i piju jednu sv. krv za znak sloge i jedinstva, koje treba da spaja biskupe. c) Prije posljednjega evanđelja klekne novoposvećeni biskup pred reditelja i ovaj mu metne na glavu mitru, obuče rukavice i natakne prsten. d) Novoposvećenoga biskupa posadi reditelj na biskupsku stolicu i tim ga ustoli, dade mu po tom palicu u ruke, a on zapjeva „Tebe Boga." Dok se pjeva ova pjesma, dijeli novoposvećeni biskup po crkvi blagoslov, te vrativ se s obilaženja glasno dade blagoslov od žrtvenika. Na koncu zapjeva: „Na mnoga ljeta!" i zahvali reditelju i objema biskupima, koji su bili nazočni.

§. 38. Ustroj crkve.

Različite crkvene časti i službe zovu se jednom riječju hierarhija (svetovlada) ili crkveno glavarstvo.

Glava cijele crkve je rimski biskup, nasljednik sv. Petra, poglavice apostolskoga, te se zove sv. otac ili papa. On se sam zove „sluga slugâ Božjih", kako sebi sv. Gregorije Vel. papa prvi nadjenu naslov. On ima najveću duhovnu vlast u crkvi. Od sv. Petra pa do sadašnjega pape Leona XIII. bijaše 258 papa. Papini pomoćnici i savjetnici jesu stožernici (cardinales), koji imadu pravo i birati papu. Ima ih 70 na broju. Nose grimiznu odjeću. Po crkvenom redu oni su prvi za papom. Naslov im je „Uzoriti gospodin", podijeljeni su i na različite zborove (congregationes) za upravu crkvenih poslova. Većina ih mora u Rimu stanovati.

Cijela crkva dijeli se već od apostolskih vremena na okružja, kojima je svakomu na čelu biskup, a zovu se biskupije. U nas se biskupije dijele na velike kotare, kojima je svakomu na čelu arhiđakon (negdje su ovi arhiđakoni kanonici). Svaki opet veliki kotar ima više manjih kotara, kojima je svakomu na čelu podarhiđakon (vicearhiđakon ili podjašprišt, dekan). U svakom malom kotaru ima više župa ili plovanija. Svakom župom upravlja župnik (plovan). Gdjegdje ima on još jednoga ili više svećenika na pomoć; ti se zovu duhovni pomoćnici ili kapelani, što negdje stanuju uz kapele.

Biskup ima sebi o boku svoje vijeće (consistorium), koje ga pomaže u upravi biskupije. To vijeće čine kanonici i drugi svećenici, koje za to imenuje sam biskup, i zovu se prisjednici ili savjetnici duhovnog stola. Kanonici su svećenici što žive uz biskupa. Nekoć življahu oni zajednički poput redovnika po crkvenim kanonima (pravilima) te im odatle i ime; poslije obraše živjeti svaki posebice idući samo zajedno na molitvu i službu Božju. Svi skupa kao jedno tijelo zovu se zbor ili capitulum (kaptol).

Ima nekih biskupa, koji nose samo naslov biskupski, a nemaju biskupskoga reda (t. j. ne mogu potvrđivati ni druge rediti). Ovaj naslov podjeljuje kod nas apostolski kralj. Takav naslovni biskup ima državna prava kao i drugi biskupi, ali crkvenih nema. No ima ih, koji imadu biskupski red, te pomažu biskupu potvrđivati i rediti, ali nemaju svoje biskupije; ti se zovu posvećeni biskupi. No jedni i drugi imadu naslov koje nekad opstojale biskupije.

Ime nadbiskup (archiepiscopus) znači to, što prvi biskup u crkvenoj pokrajini. Zove se takav i metropolita, ako ima biskupa sebi podređenih, kao na pr. kod nas u Hrvatskoj zagrebački je biskup nadbiskup i metropolita.

Negdje se zove prvi u državi biskup i prvak (primas), a negdje patriarha, jer je nekada imao nadzor nad svima biskupima više pokrajina i naroda. Sada je u kat. crkvi pravi patriarha samo jeruzalemski biskup (od god. 1847.), a mletački i lisabonski nadbiskupi nose samo naslov patriarhe.

§. 39. Obredi ženidbe.

Ženidbu uzvisio je Isus na sakramenat, da muž i žena mogu u zajednici bogumilo živjeti, djecu svoju kršćanski uzgojiti i spasti se u ženidbenom staležu.

Zaručnici dužni su prijaviti se svomu župniku, da se kane uzeti. On tada izvidi, da li mogu ženidbu valjano i dopušteno sklopiti, ispituje ih, da li su dobro poučeni u sv. vjeri, najpače u dužnostima ženidbenim, i navijesti ih tri puta kod glavne službe Božje. Da mogu dostojno primiti sakramenat ženidbe, valja da se zaručnici prije ispovjede i pričeste.

*

Vjenčanje biva ovako:

Zaručnici dođu s najmanje dva svjedoka k žrtveniku pred svoga župnika ili njegova namjesnika. Zaručnik klekne kao glava na desno, a zaručnica na lijevo.

2. Svećenik tada upita najprije zaručnika po imenu, da li on ljubi svoju zaručnicu, koju imenuje imenom, i da li je uzimlje za svoju pravu ženu. Tako isto pita zaručnicu. Ako oboje odgovore jesno, tada se nastavi vjenčanje.

3. Iza toga uzme njihove vjenčane prstene, blagoslovi ih i natakne zaručniku zaručničin, a zaručnici zaručnikov.

4. Nato svećenik izmoli neke molitve, a vjenčanici si pruže desne ruke, koje svećenik štolom sveže govoreći: „*Ja vas svezujem u ženidbu u ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen.*“

Prsteni su znak trajne vjernosti i ljubavi, koja treba da vjenčanike spaja do konca života, — dakle bez kraja, kao što prsteni nemaju ni početka ni kraja. *Izmjenjuju* se pak prsteni zato, što se jedno drugomu predaje. *Pružanje* desnica znači, da obećavaju, da će jedno s drugim ostati do konca života i da će se međusobno potpomagati. *Vezanje* štolom znači, da će sklopljen vez neprestano držati, i da blagoslov dolazi od Boga.

5. Napokon poškropi vjenčanike blagoslovljenom vodom u liku križa za znak, da ih Bog porosi svojim blagoslovom, i da svaki blagoslov dolazi od propetoga Spasitelja. U nas je još običaj, da polažu i zakletvu držeći tri prsta desne ruke na propelu: da se međusobno ljube, da se uzimaju po naredbi sv. materecrkve, da jedno drugo ne će ostaviti do smrti ni u kakvoj potrebi ni nevolji. Na posljetku svaki poljubi propelo.

Negdje opominje svećenik vjenčanike prije vjenčanja, da vjerno i složno žive u ženidbi, a negdje to učini poslije vjenčanja.

Odsjek četvrti.

Blagoslovine (sacramentalia).

§. 40. O blagoslovinama uopće.

Blagoslovine (sacramentalia) *su sveti obredi slični sakramentima, koje je crkva naredila, da vjernima isprosi od Boga pomoć.*

1. (*Razlika između sakramenata i sakramentalijâ*). Obredi ovi zovu se *sakramentalija*, što su donekle slični sakramentima. Sakramentima slični su u tom, što se obavljaju *vanjskim znacima*. Razlikuju se pak od sakramenata ovako: a) sakramente je naredio sâm Isus Krist, a sakramentalija crkva; b) sakramenti podjeljuju od sebe milost Božju, a sakramentalija samo na zagovor crkve; po sakramentima pritječe vjernicima milost Božja sigurno, a po sakramentalijama samo onda, ako je čovjek vrijedan te milosti; d) sakramenti su potrebiti i za to *zapovijedani*, a sakramentalija samo su korisna i kao spasonosna preporučena.

2. (*Postanak blagoslovinâ*.) *Blagoslovi* su stari kao što je svijet star. Sam Bog izreče nad svojim stvorovima blagoslov, a osobito nad dvoje ljudi (Gen. 2, 22 i 28). Jur patriarhe blagosiljahu: *Noa* sinove: Sema i Jafeta, *Melhisedek* Abrahama, *Isak* Jakova, *Jakov* svojih 12 sinova, *Mojsije* pred smrću izraelski puk. Po Božjoj zapovijedi bješe Aronu, a za njim poslije drugim svećenicima staroga zavjeta blagosiljati puk.

Isus sam blagoslovi *djecu*, *kruh i ribe*, na posljednjoj večeri *kruh i vino*, prije nego ih je pretvorio u svoje tijelo i u svoju krv, i pred uzašašćem svojim *apostole i učenike*. Stopama Kristovima pođoše poslije apostoli i opet njihovi nasljednici biskupi i svećenici.

3. (*Općeniti obredi blagoslovina*). Obredi su blagoslovina uopće ovi: a) *znak križa i zaziv triju božanskih osoba*; b) *zaziv Božje* pomoći na početku; c) *molitva* Bogu Ocu, da u ime Isusovo usliši želje i prošnje crkve itd.; d) *škropljenje* dotične osobe ili stvari sv. vodom; e) *gorenje svijeća* za tih čina; f) *kađenje* tamjanom; g) *u posvetama mazanje* sv. uljem; h) *zaklinjanje* t. j. prošnja, neka Bog ne dozvoli, da nam ovom ili onom stvari nečastivi naudi.

Zaklinjući stvari ne drži crkva, da je u njima vrag, nego samo moli Boga, da ne dopusti nečastivu, da nas tim stvarima zavede na zlo — na grijeh. Pokvarenoj ljudskoj naravi sve može služiti kao prilika grijehu: *vino* za pijanstvo, *zlato* za škrtost itd.

4. (D i o b a b l a g o s l o v i n â.) Blagoslovine se dijele na p o s v e t e i b l a g o s l o v e. a) P o s v e t e (benedictiones constitutivae) su takovi sveti čini, kojima crkva neku o s o b u ili s t v a r iz obične porabe izluči i za osobitu službu Božju odredi (t. j. posveti = prikaže). Tako se posvećuju o s o b e: primanjem i polaganjem zavjeta u religioznim redovima, posvetom opata, krunidbom pape, cara i kralja. P o s v e ć u j u s e s t v a r i: kao crkve, žrtvenici, zvonovi, crkveno posuđe i oprava, ulja, krštena voda i voda za obično škropljenje, svijeće, pepeo, palma, sol, tamjan i groblje. b) B l a g o s l o v i (benedictiones invocativae) su oni sv. čini, kojima se na neku osobu ili stvar Božji blagoslov zazivlje. Tako se blagosilja r o d i l j a p o p o r o d u, b o l e s n i k n a u m o r u, m r t v o t i j e l o, l j u d i u r a z l i č n i m z g o d a m a i r a z l i č i t e s t v a r i.

5. (M o ć b l a g o s l o v i n â). Crkvene blagoslovine imadu veću moć nego druge kršćanske prošnje, jer se je nadati, da će Bog molitvu crkve, koja moli u ime Isusovo, prije uslišati, nego posebnu čiju molitvu. Isus nam obeća, da ćemo ono dobiti, što ćemo moliti u ime njegovo; tako ćemo još prije dobiti, ako crkva, njegova zaručnica, za nas moli. Nema sumnje, da će nam Bog prije udijeliti svoj blagoslov, za koji moli crkva njegova, samo treba da i nas proniče što življa vjera, i što čvršće pouzdanje u Boga, te da nastojimo biti vrijedni Božjega blagoslova.

Posvećene stvari treba da cijenimo i da se čuvamo, da ih ne oskvrnemo. Tako isto i blagoslovene. Griješio bi, tko bi hotimice oskvrnjivao ili pogrđivao posvećene ili blagoslovene osobe ili stvari.

A. Posvete.

§. 41. Posvećivanje redovnikâ.

R e l i g i o z n i r e d je družba, što se zavjetom obvezala, da će težiti za kršćanskim savršenstvom vršeći tri evanđeoska savjeta. Ima muških i ženskih redova u katoličkoj crkvi.

U kršćanstvu bijaše jur zarana ljudi, koji su ostavili svijet, povukli se u zabit, i posvetili se trapljenju, promatranju sv. istine, molitvi i radu. Najprije življahu oni svaki za sebe, te se zvahu p u s t i n j a c i (eremitae) i s a m o s t a n c i (monachi). Poslije su se združili u jedno mjesto i u jednu kuću, te su po stanovitim pravilima i po stanovitom redu i živjeli; odatle im ime r e d o v n i c i. R e d o v n i c i osim ostalih kršćanskih dužnosti obvezuju se obično na tri evanđeoska zavjeta, t. j. da će Bogu za ljubav živjeti: a) u dobrovoljnom siromaštvu, b) u vjekovitom djevovanju i c) u doživotnoj poslušnosti svomu redovnomu poglavarstvu.

Zadaća im je osim vlastitoga usavršivanja u krepostima raznolika: jedni nastoje oko duhovne brige puka, drugi navješćuju vjeru još nepokrštenim narodima, treći odgajaju mladež, četvrti dvore bolesnike itd.

Na čelu cijelomu redu stoji obično v r h o v n i n a č e l n i k (minister generalis), koji stoluje u Rimu sa svojim vijećem (capitulum). Jedni redovi imadu samostane, koji je svaki za sebe samosvojan, a načelnik mu se zove opat (abbas). Kadšto se složi više takovih samostana u užu svezu (congregatio) i načelnik je tih nadopat (archiabbas). Drugi se opet redovi dijele na pokrajine (provinciae), koji se zovu po narodu i zemaljskoj pokrajini, ili još po kojemu svecu zaštitniku, a svaka pokrajina ima opet svoga načelnika (minister provincialis) sa svojim vijećem (definitorium). Načelnik samostana (claustrum od claudere = zatvoriti, monasterium) zove se kako u kojem redu ili kraju: s u p e r i o r (superiorissa), p r i o r (priorissa), g v a r d i a n = čuvar, r e k t o r. Ima još i drugih redovnih časti i službi. Misniku redovniku kaže se obično o t a c (pater), a svakomu članu nemisniku b r a t (frater).

2. U red prima se ovako:

a) Koji hoće da stupe u red, prijave se redovnomu glavaru i ako ih on primi, dođu u crkvu, kleknu pred žrtvenik, a glavar dođe sa svojom ostalom družbom i moli nad njima, da im Bog dade težiti za nebeskim blagom. Na to blagoslovi mantiju, koju će obući, i njih; s v u č e i m s v j e t o v n o o d i j e l o i n a v u č e r e d o v n o. Zatim p r u ž i g o r e ć u s v i j e ć u za znak, da im je slijediti svjetlo nebesko — Krista. Iza nekih još molitava davaju im ostali članovi družbe b r a t s k i p o l j u b a c. Nadjenu im se i m e n a svetaca redovnika, koje im valja slijediti, i i š i š a im se na glavi d u h o v n i č k a k r u n a. Primljeni ovako spremnici najmanje jednu godinu dana ostanu na k u š n j i kao n o v a c i (noviciatus) prije nego što polože redovne zavjete ili prisegu (professio). Ako se koji spremnik za vrijeme k u š n j e

(noviciatus) vrijednim pokazao, da se zadrži u redu, dadu mu položiti redovne zavjete (professio). b) Profesija se polaže uz neke molitve, opomene i vidljive znakove. Takovi su znaci: ležanje pod mrtvačkim pokrovom (suknom), što znači, da dotičnik umire svijetu i njegovoj lasti; predavanje propela, što opominje dotičnika, da mu je stupati putem križa (t. j. mrtviti se); predavanje goreće svijeće, što ga sjeća, da mu je u svjetlu vjere živjeti, i napokon predavanje koprene, da obuzda svoje oči i ostala osjećala.

† 3. Posveta opata t. j. doživotno izabrana glavara kojega glavnoga samostana. Ovu posvetu obavlja biskup pod sv. misom uz podvorbu dvaju opata ovako:

a) Jedan od opata, koji dvore, zamoli biskupa, da bi posvetio izabrana opata. Biskup izvidi, da li je izbor valjano i zakonito obavljen, i ako nađe, da je zakonito obavljen, položi izabranik u njegove ruke prisegu i obećanje, da će u svojoj službi raditi u smislu propisâ crkve i reda. Iza toga počne se misa. Iza stupajnice baci se izabrani opat ničice, i moli se sedam pokorničkih psalama i litanije svih svetaca s nekim molitvama.

b) Biskup položi ruke na izabranika i moli, da bi Duh Sv. na nj sišao i rukovodio ga u službi njegovoj. Poslije toga preda mu redovna pravila i znakove časti: pastirku palicu i prsten. Predavanje redovnih pravila opominje ga, da mu je bditi, da se redovna pravila točno drže; predavanje pastirske palice, da u ljubavi i krotkosti kao dobar pastir nastoji o boljku reda; a predavanje prstena naznačuje njegovu duhovnu svezu s povjerenom mu redovnom općinom.

c) Tada se nastavi sv. misa. Na prikazbu prikaže opat dvije goreće svijeće, dva hljeba i dva vrča vina, poslije „Jaganjče Božji" primi od biskupa cjelov mira, a poslije pričesti tijelo Gospodnje. Pred posljednje evanđelje preda mu biskup infulu i rukavice.

d) Povedu zatim opata uz zvonjavu zvonova na stolicu njegova predšastnika i biskup mu preda u ruke palicu riječima: „Primi potpunu i slobodnu oblast upravljati ovim redom i sve, što spada na njegovu nutarnju i vanjsku, duhovnu i vremenitu upravu." Biskup zapjeva po tom „Tebe Boga", a opat obilazi u to vrijeme crkvom i blagosilja puk. Tada sjedne na stolicu i družba mu izjavljuje svoju podložnost. Napokon dade opat svima svečani blagoslov i zapjeva tri puta „Na mnoge godine!"

§. 42. Izbor i krunidba pape.

1. Izbor pape. Papu biraju stožernici. Deseti dan po smrti pape sastanu se stožernici u jednoj papinskoj palači na izbor. Svaki dobije posebnu sobicu. Vanjska se vrata palače zatvore i nijedan stožernik ne smije iz nje izaći, dok nije izbor gotov. Dobije li koji dvije trećine glasova, taj se smatra izabranim papom. Izborište ovo zove se kao i samo biranje conclave. Pristane li izabrani na izbor, promijeni sebi ime za znak, da je prekinuo sve rodbinske i prijateljske sveze, pa da će jedino za dobro crkve živjeti. Obuku mu papinsko odijelo bijele boje i zavjeravaju mu se stožernici ljubeći mu ruke i nogu (t. j. ostatke sv. ušite u papuči). Tada se proglasi s trijema palače puku izbor i vrata se otvore.

2. Krunidba pape. Šesti ili osmi dan poslije izbora kruni se papa ovako:

a) Izabrana papu nose na nosiljci u Petrovu crkvu. Nose ga zato, da mu iskažu počitanje, što ga ide kao glavu crkve. Za ophoda upali obrednik tri puta kleknuv pred papu rukovet kudjelje na tanjuru glasno pjevajući: „Sv. oče, ovako prolazi slava svijeta." Ovim ga hoće da sjeti, da se u velikoj časti ne uzoholi, već da bude ponizan. Pred vratima Petrove crkve primi ključe za znak, da prima kao nasljednik sv. Petra najvišu duhovnu oblast na zemlji.

b) Papa počne sv. misu. Iza „Kyrie" primi „pallium." Poslanica i evanđelje čita se tada grčki i latinski za znak, da je on glava i istočne i zapadne crkve. Na koncu mise odnesu papu na veliki shod crkve, i tu mu postavi jedan stožernik trokrunu (tiara) na glavu, a on podijeli tada blagoslov gradu i svijetu (Urbi et Orbi).

c) Poslije krunidbe pođe ophod s papom u lateransku crkvu i tu se papa ustoli.

Zavjeru primi po drugi put sv. otac u Sikstinskoj kapeli, a po treći put u crkvi sv. Petra. Za svečanoga ovoga čina zvone sva zvona u Rimu i gruvaju topovi.

†. §. 43. Krunidba kralja ili cara.

Kralja ili cara kruni prvak biskup kraljevstva ili carstva uz podvorbu ostalih biskupa ovako:

1. Jedan od biskupa, koji dvore, moli prvaka biskupa, koji će krunidbu obaviti, neka bi ovoga kneza podigao na kraljevsko dostojanstvo. Na pitanje ovoga, da li je toga vrijedan, odgovara onaj (dvoreći biskup): „Mi znamo i držimo, da je vrijedan.“ — Prvak opiše u govoru dostojanstvo i teret kraljevske časti. Iza toga priseže kralj, da će dijeliti pravdu i mir držati crkvi i svomu puku, da će biskupima dužnu čast iskazivati i svojinu crkve netaknutu čuvati. Tada mole svi biskupi litanije svih svetaca, a za toga kralj ničice leži.

2. Prvak biskup maže kralja poučničkim uljem u liku križa na desnom ramenu i među plećima, što znači jakost i moć, koju posvetom dobiva.

3. Poslije toga započne svečana misa. Iza stupajnice preda prvak biskup kralju uz neke molitve mač, stavi mu krunu na glavu, i preda mu u ruke žezlo, znakove kraljevske časti. Ovim se znacima označuje zadaća vladara, njemu je naime svoj narod i crkvu braniti krepkom mišicom, prednjačiti mu plemenitim i bogumilim djelima i poput pastira svoje podložnike pravomu boljku voditi. — Zatim povede prvak biskup uz podvorbu biskupâ okrunjena kralja k njegovu prijestolu i zapjeva „Tebe Boga“. Poslije ispjevane Ambrosijeve pjesme nastavi se misa. Na prikazbu prikaže kralj zlatan novac; poslije „Jaganjče Božji“ primi cjelov mira, a na pričest tijelo Gospodnje.

† §. 44. Posveta crkve.

A. Namještaj temeljnika kamena.

Prije nego se započne gradnja same crkve, polaže se svečano temeljnik kamen.

1. Dan prije, nego će se položiti temeljnik, zabije se na onom mjestu, gdje će stajati veliki žrtvenik, drveni krst, znak prvoga i pravoga žrtvenika novoga zavjeta. — Na dan samoga polaganja posveti biskup vodu i sol i poškropi ono mjesto, gdje stoji križ.

2. Biskup poškropi temeljnik sv. vodom i napravi na svakoj strani nožem jedan križ. — Temeljni je kamen prilika Krista, koji je živi temelj i ugalnik, na kom je sazidana i na kom počiva kršćanska crkva. Prave se pak križevi na njemu za znak, da su crkve poglavito zato podignute, da se u njima neprestano ponavlja križna žrtva.

3. Biskup moli litanije svih svetaca; tada se takne kamena moleći jedan psalam i položi ga u temelj. Na koncu pobudi puk na pobožnost i podijeli mu blagoslov.

B. Posveta same crkve (consecratio).

1. Uoči posvetnoga dana posti biskup i cijela općina, za koju se posvećuje crkva. Biskup položi u čistu posudu moći svetaca, tri tamjanova zrna i spomenicu (pisanu na koži), u kojoj je zabilježeno ime sveca, kojega su ono moći, zatim ime biskupa, koji posvećuje, jošte godina i dan posvete. Posudica se zapečati i namjesti u šatoru pred crkvom među dvije svijeće. Ovdje se potom izmoli jutarnjica (matutinum) i slavlje (laudes). Na dan posvete moli biskup s prisutnim svećenstvom sedam pokorničkih psalama. — Moći se svetaca zato polažu, jer se nekoć sv. misa služila na mučeničkim grobovima. Tri tamjanova zrna znamenuju onaj miomiris, što se razliježe iz života, smrti i neprestana zagovora svetaca pred trojednim Bogom. Jutarnjica i slavlje mole se na spomen, što se u prvim stoljećima običavalo cijelu noć probditi na molitvi.

2. Biskup moli litanije svetaca. Iza prošnje: „Milostiv nam budi“, blagoslovi on vodu i obiđe tri puta crkvu škropeći je u ime presv. Trojice. Došav do velikih vrata, pokuca svaki put biskupskom palicom na njima, koja se otvore istom treći put, kako je na njima palicom napravio znak sv. križa. — Crkva se škropi sv. vodom, da se riješi prokletinje, koja leži zbog grijeha na svakom stvoru. Tri puta se obilazi oko crkve za znak, da se crkva posvećuje trojednomu Bogu. Trokratno kucanje iskazuje želju i prošnju, da bi se Gospod u njoj nastanio. Vrata se otvore tek pošto je znak križa na njih stavljen za znak, da su vrata neba tek po smrti Kristovoj na križu otvorena.

Biskup uđe u crkvu s pozdravom: „Mir ovoj kući!“ Došav do sredine zapjeva pjesan: „Dođi Duše stvoritelju!“ Tada moli litanije svih svetaca i umeće prošnju: „Da ovu crkvu blagosloviti, svetiti i posvetiti dostojiš.“ Poslije litanija pjeva se pjesan Zaharijina „Blagosloven.“ Za njena pjevanja piše biskup u križ, što je u posutu pepelu napravljen od jednoga ugla crkve do drugoga, grčku i latinsku abecedu — što znamenuje, da je ova crkva posvećena za onu vjeru, koju su jednoglasno ispovijedali i naučali i latinski i grčki crkveni oci, i da moć križa Kristova spaja u jednu vjeru i crkvu raznorodne narode.

Tada pođe biskup k žrtveniku, pomiješa soli i pepela, vina i vode i blagoslovi ovu smjesu. Umoči zatim palac u nju i načini

njom križ u sredini i na četiri ugla žrtvenika. Obiđe potom sedam puta žrtvenik, škropeći ga sv. vodom, zatim tri puta iznutra crkvu škropeći stijene njene, i jedan put unakrst cijelu crkvu škropeći joj pod na četiri strane svijeta. Najposlije poškropi sv. vodom žbuku (mort) i izlije vodu na podnožje žrtvenika. — Vino i voda prilike su Krista, kojega je božanska i čovječanska narav nepomiješano spojena u jednoj božanskoj osobi. Pepeo i sol prilike su čovjeka, koji se sastoji od umrla tijela (pepeo) i neumrle duše (sol). Smjesa vina i vode, pepela i soli, prilika je spojidbe Kristove s čovjekom. Čovjek se spoji s Kristom po mirovnoj žrtvi, koja se od sada mora ovdje ponavljati i u kojoj je iznovice pet rana otvoreno. Mirovnom žrtvom steče nam Krist milost i blagoslov. Biskup obilazi sedam puta žrtvenik škropeći ga za znak, da se milost Božja ljudima dijeli po sedam sakramenata. Tri puta obilazi crkvu škropeći joj stijene za znak, da nam se blagoslov Božji daje sakramentalijama. Škropi napokon pod na četiri strane svijeta, što znači, da svi ljudi svih krajeva budu dionici milosti i blagoslova Božjega. Izlijeva vodu žrtveniku na podnožje za znak, da je sada žrtvenik posve blagosloven.

3. Biskup pođe u šator pred crkvom po sv. moći i nosi ih u ophodu oko crkve, a puk vapije: „Gospode, pomiluj!“ Pred vratima spomene puku, kako mu valja sveto držati kuću Božju.

Tada namaže krizmom vrata izvana i pođe u ophodu do žrtvenika. Na njemu omaže izdubak (sepulcrum) krizmom, položi nj sv. moći i okadi ih. Načini krizmom križ na kamenoj ploči, položi je u izdubak, uziđe je posvećenim mortom i omaže izvana ploču. — Maže crkvena vrata izvana za znak, da bude ulaz u crkvu svima na spas. Ulaz u crkvu je prilika ulazu Kristovu u nebo. Moći se stavljaju u žrtvenik na spomen, što se nekoć na grobovima svetaca sv. misa služila. Okade se za znak, da je zagovor svetaca Bogu ugodan.

Biskup maže žrtvenik u sredini i na četiri ugla dva puta poučničkim uljem, a treći put krizmom. Iza svakoga mazanja obiđe kadeći žrtvenik. Napokon izlije katehumensko ulje i krizmu skupa na žrtvenik. — Maže žrtvenik na pet mjesta, jer je žrtvenik prilika Isusa, koji je viseći na križu iz pet rana krvario. Mazanje katehumenskim uljem znači molitve i žrtve, koje će se na žrtveniku prikazivati, a mazanje krizmom obilje milosti, što se slijeva na one koji mole i žrtvuju. Kađenje znamenuje, da će se molitve i žrtva, koje će se ondje vršiti, kao miomiris prema nebu dizati. Izlijevanje katehumenskoga ulja i krizme po žrtveniku znači, da je žrtvenik sada posvećen.

Biskup pomaže sv. krizmom 12 križeva na stijenama crkve i okadi ih. — Dvanaest ovih križeva prilikuju 12 apostola, koji su nam nauk spasenja navijestili. Stijene se mažu za znak, da je kuća Božja kuća molitve, a kade se za znak, da su molitve, što ih vršimo u imenu Isusovu, Bogu mile.

4. Vrativši se biskup k žrtveniku blagoslovi tamjan, napravi od njega pet križeva, svaki od pet zrna i položi ih na onih pet mjesta žrtvenika, na kojima je prije napravio vodom i sv. uljem križeve, na svaki ovaj križ od tamjana metne po jedan križ od voska i upali ih, da izgore s tamjanom. Ovo znači, da će se od sada dnevice na žrtveniku Krist kao Bog i čovjek žrtvovati, i da je ova žrtva Bogu ugodna, a ljudima spasonosna.

Biskup pomaže krizmom prednju stranu žrtvenika i četiri kraja za znak, da je žrtvenik vjernima vrelo obilnih milosti.

Svršiv ovako posvetu crkve i žrtvenika posvećuje crkveno posuđe i nakit žrtvenika. Tada služi sv. misu ili sam biskup ili koji drugi svećenik.

Ovako svečano po biskupu posvećena crkva i krizmom pomazana slavi svake godine godišnjicu svoje posvete (consecratio, dedicatio). — Sve crkve nijesu ovako svečano posvećene; najviše ih je samo blagoslovenih (benedictae) po svećeniku, koga je za to naročito ovlastio biskup. Kod blagoslova crkve ne treba mazanja sv. uljem i krizmom. U blagoslovenoj crkvi nema na zidovima ovih dvanaest križeva.

5. Žrtvenik u posvećenoj već crkvi posvećuje se kao i u novoj crkvi. Najviše je i žrtvenika samo blagoslovenih kao i crkava.

§. 45. Posveta zvonova, crkvenoga posuđa i oprava itd.

I. Zvona sveti biskup ovako:

1. Nadjene zvonu ime koga sveca ili svetice, kao da će dotičnik sazivati općinu k sv. službi.

2. Biskup pomaže zvono bolesničkim uljem i sv. krizmom; a to znači, da se vjernici, sabravši se na glas zvona u crkvi, mole Bogu za tjelesnu i za duševnu sreću. U to ime moli i biskup mažući zvono: „Da se Bog, kada god zazvoni ovo zvono, sjeti zasluga svoga Sina, te krepošću Duha Sv. rasprši štetne oblake i oluje, zatare u vjernika lijenost, kada ih bude pozivalo na službu Božju.“

3. Nato se okadi zvono tamjanom ovako: metne se pod zvono dimljivi tamjan za znak pobožne molitve, na koju će novo zvono vjerne pozivati.

4. Napokon se čita evanđelje, kako se je Isus svratio u kuću Lazarovu (Luk. 10.), gdjeno reče: „Samo jedno je potrebno?“ Ovo je i glas zvonova, koji nas zovu k slavi Božjoj, a spasu duša naših.

II. Bogoslužno posuđe i oprave svete se također. Kalež i plitica kao i spremica u pokaznici pomažu se krizmom i poškrope blagoslovenom vodom, a drugo posuđe i ruho samo se uz molitve poškropi blagoslovenom vodom. Posvećuje pak biskup ili biskupovom dozvolom svećenik one stvari, koje se ne mažu.

III. Kapelice, postaje, kipovi ili slike i križevi blagosilju se, moleći se Bogu, škropeći naokolo i kadeći. Blagoslovivši križ, poljubi ga najprije biskup, ili onaj svećenik, koji je blagosiljao biskupovom dozvolom, zatim prisutni svećenici i puk.

IV. Sv. ulja svečano sveti biskup na veliki četvrtak (vidi §. 68.) za cijelu svoju biskupiju. Voda se za krštenje sveti na veliku subotu (vidi §. 60.) i uoči Duhova u svakoj župi.

No voda se za škropljenje u crkvi sveti prema potrebi svake nedjelje ili svake druge nedjelje. Seteći obično vodu blagoslovi najprije svećenik sol, te je uspe u vodu. Tom zgodom moli, da Bog udijeli milost i jakost onima, koji budu upotrebili ovu vodu, protiv svih napasti. Pristoji se, da je sv. vode u svakoj kršćanskoj kući, da se svaki ustajući u jutro i idući u večer na počinak može njom poškropiti. Za ovu porabu blagosilja se voda i uoči Bogojavljenja (vidi §. 61.).

Napomena Sv. uljem pomazanih stvari ne smije se svjetovnjak ticati.

§. 46. Posveta groblja.

Već od davnih vremena ukopavali su kršćani svoje mrtvace u posvećena mjesta; jer su tjelesa kršćana ne samo klica, koja će opet niknuti na život vječni, već su i hramovi Duha Sv., posvećeni toliko puta sv. sakramentima i blagoslovima crkvenima.

Ukopavahu mrtvace izvan mjesta; u većim gradovima u podzemne hodnike, koji su poput ulica uredno tekli. Ova mjesta zvahu se katakombe, coemeteria (grobišta) i dormitoria (spavališta). Kad je Konstantin V. dopustio kršćanima crkve graditi, preniješe oni kosti sv. apostolâ i mučenikâ u crkve. Tadašnji kršćani želeći, da im kosti što bliže počivaju sv. ostacima apostolâ i mučenikâ, počeše ukopavati svoje mrtvace dijelom u crkvi u raku, a dijelom oko crkve, i to mjesto opasaše zidom. Danas se uređuju groblja iz zdravstvenih razloga izvan gradova.

Biskup ili njegovom dozvolom drugi svećenik ovako blagosilja novo groblje:

1. Dan prije same posvete zabije se na groblju pet drvenih križeva, jedan u srijedi veći i četiri manja, i to tako da svi skupa čine lik križa. Pred svakim križem zabije se nizak kolčić, na koji se postave tri svijeće.

2. Došav biskup u ophodu iz crkve na groblje, pouči puk o svetosti groblja. Poslije toga upali se onih 15 svijeća i mole se litanije svih svetaca.

3. Potom ide biskup oko groblja, škropi ga blagoslovenom vodom, i povrati se k srednjemu križu, te moli: Da Bog ovo groblje očisti † blagoslovi † i posveti †, i onima, koji budu u njemu počivali, udijeli pokoj vječni.

4. Tada okadi križ, i metne tri goreće svijeće s kolčića na križ. To isto učini i na ona četiri križa.

5. Pod konac dade blagoslov i, ako je na groblju kapela, služi se misa, ako nije, vrati se ophod u crkvu, te se ondje služi.

Veliki križ je znak naše vjere i ufanja. Škropljenje rješava sv. ono mjesto prokletinje. Kađenje znamenuje molitve, što ih kršćani vrše za pokojnike. Tri goreće svijeće izriču želju, da bi pokojnici po križu ušli u vjekovito blaženstvo i na gledanje svjetla, trojednoga Boga.

Odavle se vidi, da crkva smatra groblja za sv. mjesta. Zato crkva ne dozvoljava, da se u ta mjesta inovjerci, zatajnice vjere, okorjeli grješnici, samoubojice (ako se ne usmrtiše u mahnitosti) i t. d. ukopavaju. Oskvrne li tko groblje ubistvom i ranjenjem ili bludom, treba ga iznovice svetiti, prije nego se u nj ukopava. To se zove kao i kod crkve „pomirba“ (reconciliatio).

Idući pokraj groblja dobro je šapnuti: „Pokoj vječni daj im Gospodine! I svjetlost vječna neka im svijetli! Neka počivaju u miru! Amen!" —

B. Blagoslovi.

§. 47. Blagoslov rodilje.

Po zakonu Mojsijevu ponese i bl. dj. Marija 40. dan Isusa u hram. Ovaj običaj ušao je u kršćansku crkvu, te idu rodilje, kada poslije poroda ozdrave, u crkvu na blagoslov. Samo bi trebalo, da i dijete sa sobom ponesu te ga Bogu izruče. Ovaj blagoslov zovu negdje „upeljivanje" ili „uvod."

Ovako se obavlja:

1. Rodilja kleči pred crkvenim vratima držeći goreću svijeću u ruci. Misnik je poškropi blagoslovenom vodom i moli 23. psalam. — Čeka pred vratima za znak, da želi da bude uvedena u općinu vjernih. Goreća svijeća znamenuje, da će u svjetlu vjere hoditi i dijete svoje u pravoj vjeri odgojiti. Škropljenje i moljenje podaje joj blagoslov.

2. Tada joj misnik pruži okrajak štole i uvodi je tako u crkvu veleći: „Uđi u hram Božji i klanjaj se sinu bl. dj. Marije." — Mati prima štolu za znak, da će od sada biti dionica službe Božje i da će se dati po crkvi — majci svojoj — rukovoditi.

3. Nato obavi još neke molitve, u kojima moli za mater i dijete joj, da im Bog poda svoju milost i obranu, da uzmogu jednoć oboje ući u nebo. Napokon je blagoslovi, a ona ode, te se zahvaljuje Bogu na sretnu porodu.

Djeca neka se sjete došavši k razumu, da ih je mati Bogu prikazala, te neka se sama njemu prikažu živeći kreposno.

§. 48. Blagosiljanje umirućega.

Lijep je kršćanski običaj blagosloviti umirućega. To biva ovako:

1. Misnik klečeći moli s ukućanima molitve, kojima preporučuje Bogu dušu umirućega. Na stolu gori jedna ili dvije voštanice, što su na Svijećnicu blagoslovene.

2. Poškropi sv. vodom bolesnika, koji se bori sa smrću, pruži mu propelo, da ga poljubi, i tješi ga nadom u vječni život, ako je umirući još ikoliko pri sebi. Napokon mu utisne svijeću u ruku, što znamenuje, neka bi ga Krist, svjetlo svijeta, proveo tminom smrti u vječni sretni život. Negdje se pozvoni na tornju malim zvonom za znak, da netko iz župe umire, te da se drugi župljani za nj mole.

§. 49. Blagosiljanje mrtvaca ili crkveni pogreb.

Čim koji kršćanin umre, javlja to crkva ostalim vjernima znakom zvona, te ih tim sjeća, da se pomole za dušu pokojnikovu. Ukućani operu mrtvo tijelo, svečano prema staležu obuku i na odar postave, i u ruke mu dadu propelo ili čislo za znak, da on od propetoga Spasitelja, kojemu je za života bio sljedbenik, očekuje vječni život. Ovako na odar položeno mrtvo tijelo leži 48 sati; prijatelji, znanci i susjedi dolaze te se mole kod njega i škrope ga blagoslovenom vodom. Naokolo odra gore svijeće.

1. Na dan ukopa dođe misnik obučen u roketi, crnoj štoli i gdjekada u crnom plaštu k mrtvacu. Mrtvo tijelo zabiju u lijes, a gore metnu križ i pokojnikove staležne znakove, n. pr. misniku kalež i knjigu, vojniku mač i kalpak.

2. Kad se mrtvac iznese pred kuću, pjeva se: Venite exultemus itd. (Dodjite da uskliknemo Gospodinu itd.).

3. Zatim ga misnik poškropi blagoslovenom vodom i okadi, čim se izriče želja, da Bog svoju milost i pomilovanje izlije na pokojnikovu dušu i dozvoli joj uživati vječnu slavu.

4. Tada krene sprovod ili u crkvu, gdje se za pokojnika služe zadušnice, ili odmah na groblje. Za sprovoda zvone zvona i pjeva se pokorna pjesma „Miserere" (Smiluj mi se . . .), a puk moli. Donesavši mrtvaca u crkvu namjeste ga tako, da mu lice gleda prema žrtveniku, jer vjernici, slušajući sv. misu, gleđu na žrtvenik; ako li je pak mrtvac misnik, gleda dolje prema puku, kako je i živ gledao puk sa žrtvenika. Poslije žalobne mise pođe sprovod na groblje.

5. Na ulazu u groblje zaustavi se sprovod, svećenik moli nad mrtvacem neke molitve, poškropi ga blagoslovenom vodom i zapjeva 129. psalam: De profundis itd. sa zapjevom: In

paradisum itd. (Iz dubina vapih k tebi, Gospodine ... U raj te uveli anđeli itd.).

6. Došavši do groba moli misnik od Boga pomilovanje (Kyrie eleison) i počne Oče naš (Pater noster), da vjerni mole za pokojnika. Dok oni mole, on blagoslovi grob, a kad se mrtvac u nj položi, onda ga prekriži križem govoreći: „Križ Kristov štitio te na život vječni! Amen.“ Zatim uzme nešto zemlje na lopati i saspe je na lijes govoreći. „Spomeni se, čovječe, da si prah i u prah ćeš se pretvoriti. Ovo mi je pokoj za sve vijeke, ovdje ću prebivati, jer si ga odabrah.“

Na sprovodu djeteta ima misnik bijelu štolu i moli 112. psalam Laudate pueri Dominum (Slavite dječaci Gospoda), čim se izriče veselje, što je dijete u svetosti umrlo i što će doći u nebo.

Za umrlu djecu, koja nijesu još navršila bar sedam godina, ne drže se zadušnice. Dadu li ipak roditelji služiti misu, služi se misa zahvalnica Bogu, što ih je uzeo k sebi u nebo.

Na grobovima stavljaju se spomenici. Kršćani stavljaju — kao što je i pravo — spomenike u liku križa, pod kojega sjenom neka pokojnici počivaju.

Dužnost je rodbine, najpače djece, da se dnevice sjećaju svojih pokojnih rođaka, osobito roditelja u molitvi, i da im svake godine na dan smrti, ako mogu, dadu sv. misu za dušu čitati. Lijep je dokaz zahvalna srca, uređivati grobove svojih rođaka i prijatelja i na dušni dan ih rasvjetljivati; ali to ne će koristiti dušama, ako se za njih ne molimo.

§. 50. Još neki crkveni blagoslovi.

1. Blagoslov novomisnika. Ovaj se blagoslov zato mnogo cijeni, jer se pravo sudi, da će Bog uslišati prvu molbu svoga mladoga sluge. Dijeleći mladomisnik blagoslov, polaže vjernima ruke na glavu, moli im milost od Boga i pravi nad njima znak križa.

2. Blagoslov misnika, koji je pedeset godina proveo kao misnik. S pravom se i do ovoga blagoslova mnogo drži, jer je stari časni sluga Kristov zavrijedio, da ga štujemo pa će njega i Bog — zbog njegovih mnogih zasluga — i prije uslišati.

3. Tako blagosilja i biskup i misnik više puta puk i izvan službe Božje, kao što su to po primjeru Isusovu i apostoli činili. Dijeleći misnik blagoslov iza mise, propovijedi i drugih poslova duhovnih, zazivlje presv. Trojstvo: Oca, Sina i Duha Sv., da prati vjernike i čuva, kudgod pošli.

4. Blagoslov s presv. sakramentom u pokaznici ili čestičnjaku dijeli se posve tiho i samo zvonce ciniče, jer Isus Krist sam blagosilja.

5. Blagoslov na Blaževo (3. veljače). Misnik po misi metne pod vrat svakomu dvije na križ svezane goreće svijeće i moli: „Po zagovoru sv. Blaža, biskupa i mučenika, oslobodio te i sačuvao vratobolje, glavobolje i svake druge nevolje Bog † Otac † Sin i † Duh Sv. Amen.“ Ovaj običaj dolazi odatle, što je nekoć sv. Blaž, biskup u Sebasti, čudnovato izbavio nekoga mladića, komu se bila riblja kost opoprijećila u grlu. — Još se negdje na Blaževo blagosiljaju i jabuke, koje ljudi na tašte blaguju.

5. Još se blagosiljaju: nove kuće, nove lađe, novi zavodi, nove željeznice; blagosilja se jestivo na Uskrs, kao meso, jaja i kolači, vino na dan sv. Ivana ap., jabuke na Blaževo, usjevi i vinogradi na Markovo, hodočasnici (proštenjari), kad polaze hodočastiti i kad se vraćaju, blagosiljaju se kuće oko Božića, staje i blago, vojnici kad polaze na vojnu, bojne zastave, sličice, kolajnice i krunice (čisla), što ih kršćani nose itd.

Ovo su blagoslovi, što ih u ime crkve obavlja misnik; no ima blagoslova, što ih i posebni ljudi u posebnim znamenitim zgodama obavljaju. Ovi se blagoslovi mogu bolje zvati sv. želje ili prošnje. Tako blagosiljaju roditelji djecu, kad polaze na put, kad stupaju u ženidbeni ili koji drugi stalež i kad su na umoru. I ovo su lijepe blagoslovne želje, na pr. na rastanku: „Bog s tobom!“ „S Bogom!“, kad se što dobije: „Bog platio!“; „Bog pomogao ili nasporio, ili blagoslovio!“ kad se kihne: „Na zdravlje!“ ili „Bog pomozi!“ Osobito naš narod ima ovako lijepih blagoslovnih želja. Neki dobri kršćani običavaju sebi novo odijelo, prije nego ga obuku, poškropiti blagoslovenom vodom, a i druge stvari.

*

Odsjek peti.

Molitve i crkvene pobožnosti.

§. 51. Vrste molitava.

Moliti reći će uzdignuti pamet i srce k Bogu, ili da ga slavimo, ili da mu hvalimo za dobročinstva, ili da sebi od njega što isprosimo ili hoćemo da se s njim izmirimo.

Molimo nutarnjim načinom, kada koju istinu sv. vjere ili koju savršenost Božju promatramo i dobre odluke u sebi probuđujemo, a izvanjim (ili usmenim), kada svoje pobožne misli, želje, odluke i hvale riječima i vanjskim činima očitujemo. Ova potonja molitva čin je vanjskoga bogoštovlja. Spomenimo neke vrste molitve.

I. Molitva Gospodnja ili Očenaš je najljepša molitva; jer ju je učinio sâm Isus za svoje učenike, i jer je u njoj sve pravim redom nanizano, što treba da mi od Boga prosimo. Ima nagovor: „Oče naš, koji si na nebesih“, i sedam prošnja.

Nagovor: Oče naš. Ovim riječima zovemo mi Boga ocem svih ljudi: mi smo dakle međusobno braća. Riječi: „koji si na nebesih“, neka nas sjećaju naše vjekovite i prave domovine — neba. Zato treba za molitve otresti se zemaljskih misli.

Prvom prošnjom: „Sveti se ime tvoje“ molimo, da Boga svi ljudi spoznaju i njegovo sv. ime časte.

Drugom prošnjom: „Dođi kraljevstvo tvoje“ molimo, da se sveta vjera i crkva Božja sve dalje širi, i mi da jednom dospijemo na nebo.

Trećom prošnjom: „Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji“ molimo, neka bi svi ljudi vršili vjerno i rado volju Božju, kao što to čine anđeli i sveti na nebu.

Četvrtom prošnjom: „Kruh naš svagdanji daj nam danas“ molimo, da nam Bog dade sve, što nam je dnevice potrebno za tijelo i dušu.

Petom prošnjom: „Otpusti nam duge naše, kao što mi otpuštamo dužnikom našim“ molimo, da nam Bog oprosti grijehe, kako mi onim opraštamo, koji su nas uvrijedili.

Šestom prošnjom: „Ne uvedi nas u napast“ molimo, da nas Bog oslobodi napasti na grijehe, ili da nam bar poda svoju milost, da uzmožemo napast nadvladati.

Sedmom napokon prošnjom: „Da izbavi nas od zla“ molimo, da nas Bog čuva svakoga zla duše i tijela. — Riječju „Amen“ ili „Tako budi!“ izjavljuje se pouzdanje i želja, da bi nas Bog uslišio.

II. Pozdrav anđeoski, koji se sastoji od riječî, kojima je arhanđeo Gabriel pozdravio bl. dj. Mariju: „Zdravo Marijo! milosti puna, Gospodin s tobom, blagoslovena ti među ženami“, zatim od riječi sv. Elizabete: „I blagosloven plod utrobe tvoje“, i od riječi, koje je crkva dodala: „Isus Sv. Marijo, Majko Božja, moli za nas grješnike sada i u čas smrti naše. Amen.“ — Iz ovoga pozdrava nasta molitva, koja se zove od početnih riječi: „Anđeo Gospodnji“, koju treba tri puta na dan na glas zvona moliti na zahvalnu uspomenu, što je Isus, Sin Božji, čovjekom postao. Glasi ovako:

a) „Anđeo Gospodnji navijestio je Mariji i ona začela po Duhu Sv.“ „Zdravo Marijo“ itd.

b) „Evo službenice Gospodnje; neka mi bude po riječi tvojoj.“ „Zdravo Marijo“ itd.

c) I Riječ tijelom postala, i prebivala među nami.“ „Zdravo Marijo“ itd.

Moli za nas, sveta Bogorodice!

Da vrijedni postanemo obećanja Kristovih.

Pomolimo se!

Milost svoju, molimo te, Gospodine, ulij u duše naše, da mi, koji smo po anđelovu naviještenju poznali utjelovljenje Krista, Sina tvoga, po muci njegovoj i križu k slavi uskrsnuća privedeni budemo. Po istom Kristu, Gospodinu našemu Amen.

III. Vjerovanje (symbolum) je molitva, kojom mi očitujemo svoju vjeru u glavne istine kršćanske vjere. Vjerovanja ima četiri: a) apostolsko; b) nicejsko-carigradsko; c) Atanasijevo; d) trientsko.

Apostolsko (najkraće, koje mi molimo i koje ima 12 članaka) polazi od apostolskih vremena.

Nicejsko-carigradsko zove se drugo, nešto veće od prvoga, što je uređeno na saboru u Niceji (325. god.) i poslije u Carigradu (god. 381.).

Atanasijevo se zove, što ga je sastavio Atanasije, učitelj crkve i biskup.

Trientsko, jer je sastavljeno po nalogu općega crkvenoga sabora u Trientu (za pape Pija IV. od 1545—1563.).

Vjerovanje ili vjeroispovijedanje zove se simbol od grčke riječi symbolon (skup), jer su tu istine vjere ukratko sabrane, a ujedno je znak i dokaz vjere, koju tko ispovijeda.

IV. Čislo ili krunica je molitva, što je molimo na zahvalnu uspomenu spasenja i na čast bl. dj. Mariji.

Čislo sačinjava Vjerovanje, Očenaš, Pozdrav anđeoski i različita otajstva, što se u pozdravu anđeoskom dodaju riječi „Isus“.

Čislo je uveo u 13. stoljeću sv. Dominik. Ovako se moli: Najprije se čovjek prekriži i moli Vjerovanje apostolsko, zatim „Oče naš“ i tri „Zdravo Marijo.“ U prvoj „Zdravo Marijo“ riječi „Isus“ doda se: „Koji nam pomnožao vjeru!“, u drugoj: „Koji nam pokrijepio ufanje!“, a u trećoj: „Koji nam užgao ljubav!“

Iza ovoga slijedi pet desetaka t. j. jedan Oče naš i deset Zdravo Marijo. U svakoj Zdravo Marijo doda se riječi „Isus“ po jedno otajstvo iz života Isusova ili Isusova i Marijina zajedno. Svaka desetka ima drugo otajstvo, koje se pridaje. Otajstva se prema svomu smislu i dobi dijele na troje: radosna, žalosna i slavna. Pa tako se i čislo po njima zove sad radosno, sad žalosno, sad opet slavno.

Pet radosnih otajstva.

(Ova se pridavaju od prve nedjelje došašća do korizme).

1. Kojega si, djevice, po Duhu Sv. začela.
2. Kojega si, djevice, idući Elizabeti u pohode, nosila.
3. Kojega si, djevice, rodila.
4. Kojega si, djevice, u crkvi prikazala.

Pet žalosnih otajstva.

(Ova se pridavaju od početka korizme do Uskrsa).

1. Koji se je za nas krvlju znojio.
2. Koji je za nas bio bičovan.
3. Koji je za nas bio trnjem okrunjen.
4. Koji je za nas križ nosio.
5. Koji je za nas bio raspet.

Pet slavnih otajstva.

(Ova se pridavaju od Uskrsa do došašća).

1. Koji je uskrsnuo od mrtvih.
2. Koji je na nebo uzašao.
3. Koji je Duha Svetoga poslao.
4. Koji je tebe, djevice, u nebo uzeo.
5. Koji je tebe, djevice, u nebesima okrunio.

Ovo je najobičniji način moljenja sv. čisla, ali ima i kraćih od ovoga i većih. Neki znadu dodati i šestu desetku za pokojnike.

V. Litanije su prozbene molitve, koje izmjenice moli puk sa svećenikom i koje završuje svećenik nekim molitvicama. Ima ih više vrsti: a) litanije svih svetaca, u kojima se prizivlju različiti sveci, da nas svojim zagovorima Bogu preporuče; b) lauretske litanije t. j. litanije na čast Majci Božjoj. Ime lauretske dobiše od kapelice Majke Božje u Lorettu, gdje su najprije ušle u običaj; c) litanije o presv. imenu Isusovu, o presv. olt. sakramentu, o srcu Isusovu itd. — Riječ „litanije“ dolazi od grčke riječi litaneia = prošnja.

Osim ovih molitava ima još i drugih, što se mole u crkvi kod službe Božje, i što ih valja kršćaninu kod kuće moliti. Tako moli župnik svake nedjelje pred misom molitvu: Svemogući vječni Bože itd., u kojoj izručuje sebe i župljane Bogu i namjenjuje mu sv. misu; zatim ponavljanje deset zapovijedi Božjih, pet crkvenih, 7 sakramenata, dužnosti kršćanskih i četiriju posljednjih i probuđivanje činâ vjere, ufanja i ljubavi.

§. 52. Crkvene pobožnosti.

Osim sv. mise i primanja sv. sakramenata ima više drugih crkvenih pobožnosti pretpodnevnih i popodnevnih.

I. Popodnevna pobožnost (večernja ili blagoslov zvana) sastoji se obično od litanija ili čisla, i blagoslova, što ga misnik daje s presv. sakramentom. Redovito

se drže popodnevne pobožnosti svake nedjelje i blagdana po podne; no drže se i u oči velikih blagdana, negdje i u subotu i drugim zgodama. — U biskupskim i samostanskim crkvama moli se ili pjeva latinska večernja (vesperae) t. j. dio misničkoga časoslova (Breviarium), a i u nekim župama na veće blagdane. Ova lat. večernja počinje se zazivom Božje pomoći, na koji se ređa pet psalama, što ih pjeva zbor pjevača. Iza psalama pjeva misnik štivak iz sv. pisma, a zbor pjeva po tom „Magnificat" (veliča duša moja), misnik pak završi pobožnost molitvom. Za „Magnificat" okadi misnik žrtvenik.

II. Klečanje. Lijep je običaj, da se u svakoj župi jedan ili dva dana posvete klanjanju presv. sakramentu. Misnik izvadi ujutru svetotajstvo iz svetoshraništa, okadi ga i držeći ga okrenut prema puku zapjeva „Tantum ergo", i dade blagoslov; zatim ga opet okadi i izloži na povišeno mjesto na svetoshraništu, gdje ostaje do večera izloženo klanjanju vjernikâ. Katkada traje ovo klanjanje 40 sati, kroz četiri dana svaki dan po 10 sati na spomen, što je Isus poslije svoga uskrsnuća 40 dana boravio na zemlji.

Na večer misnik opet okadi svetotajstvo, zapjeva „Genitori", dade blagoslov i spremi svetotajstvo u svetoshranište.

III. Put križa (Križni put) je pobožnost na čast gorke muke i smrti Isusove. U crkvi, gdje se obavlja put križa, treba da je 14 postaja. Njih misnik obilazi i kod svake moli molitvu.

Ove su postaje:

1. Isusa osuđuju na smrt.
2. Isus uzimlje teški križ na svoja pleća.
3. Isus pada prvi put pod križem.
4. Isus susreće svoju majku.
5. Simon Cirenac pomaže Isusu križ nositi.
6. Veronika pruža Isusu ubrus.
7. Isus pada drugi put pod križem.
8. Isus tješi plačuće žene Jeruzalemke.
9. Isus pada treći put pod križem.
10. Isusa svlače i žučju i octom napajaju.
11. Isusa pribijaju na križ.
12. Isusa dižu s križem i on umire na njemu.
13. Isusa skidaju s križa i polažu na krilo njegovoj majci.
14. Isusa polažu u grob.

Put križa je prilika onoga puta, što ga je Isus prevalio, noseći teški križ od Pilatove kuće na Kalvariju. Već su za rana pobožni kršćani putovali u Palestinu, i prolazili tim putem, postajući na nekim mjestima i razmatrajući muku Isusovu. Išli bi pak tim radije, što su dobivali ondje otpuste.

Budući da je zbog Turaka nesigurno, a zbog daljine puta teško bilo većini kršćana onamo ići, odredi crkva, da se isti oni otpusti mogu dobiti u svakoj onoj crkvi, gdje ima 14 postaja križnoga puta naslikanih i redovito blagoslovenih, ako čovjek obavi uvjete, uz koje crkva dijeli otpuste. — Kako se obavlja put križa, imade u dobrim molitvenicima.

IV. Svibanjska pobožnost opslužuje se cijeli mjesec svibanj na čast bl. dj. Mariji. Na njoj se promatraju kreposti, kojima je sjala za života bl. dj. Marija, mole se litanije lauretske i pjevaju se svibanjske pjesme. Ovako se obavlja svibanjska pobožnost u crkvi. No gdje se ne obavlja u crkvi, ili gdje dobri kršćani zbog daljine ili druge zapreke ne bi mogli doći u crkvu, ondje oni kod kuće na večer obavljaju tu pobožnost. Okite sebi svibanjskim cvijećem sliku ili lik Bogorodičin u sobi, upale svijeću ili svjetiljku, te poklečaju oko nje. Tada čita na glas onaj, koji zna lijepo i razgovijetno čitati, iz knjižice o svibanjskoj pobožnosti najprije „promatranje" onoga dana, zatim izmoli litanije s dotičnom molitvom i prida nekoliko „Očenaša" i „Zdravo Marijo." Ne zna li pak nitko u kući čitati, tada moli jedan na glas čislo, a drugi mu odgovaraju, i otpjevaju koji stih Marijine pjesme. Ima krajeva, gdje se cijelo selo sabira cijeli svibanj kod kipa i ondje ovako u skupu obavljaju prelijepu ovu pobožnost.

Ova se pobožnost uvela tek devetnaestoga stoljeća. Iz Italije se rasprostrla po svoj Evropi, a obavlja se i u našoj domovini po gradovima i nekim seoskim župama. Papa Pijo VII. nije je samo odobrio, već je god. 1815. i otpuste podijelio onima, koji je pobožno ovršuju. Pobožni štovatelji Marijini odabrali su mjesec svibanj zato, što je to ponajljepši mjesec u godini, a Bogu i majci njegovoj treba da se ono posvećuje, što je najbolje.

V. Ophodi (processio) su javni, na kojima puk sa svećenikom moli i pjeva ili da Boga javno slavi i hvali, ili da sebi od njega što isprosi.

1. Ophodi ili su ustanovljeni za neke stanovite dane, ili se drže u važnim zgodama i potrebama. Ustanovljeni su javni

ophodi na Svijećnicu s gorećim svijećama, na Cvijetnicu s blagoslovenim granama, u predvečerje Uskrsa, na Markovo, na tri prozbena dana i na Tijelovo. Na uskršnjem ophodu i na ovom zadnjem nosi se presv. tijelo Gospodnje u pokaznici, te se zato ovaj ophod zove „theophorični ophod" (t. j. bogonosni ophod; jer se Bog okolo nosi).

2. Ophodi se obavljaju ovako:

a) Na početku ophoda nosi se križ, za znak, da je Isus naš vođa u životu, po kom mi možemo doći k Ocu, i da se mi u njegovo ime nadamo, da će nam Bog uslišati molitve.

b) Za križem stupaju vjernici otkrite glave moleći ili pjevajući, i to najprije sami muški staleži, zatim školska mladež, tada svećenstvo, iza njega najviši poglavari i drugi odličnici, a napokon žene, sve dvoje a dvoje u redu.

c) Nose se zastave (barjaci) što na početku, što u sredini, na kojima su slike svetih. Na svečanim su ophodima zastave bijele i crvene, a na pokorničkim i prozbenim modre.

Zastave nas opominju, da je naš život na ovom svijetu neprestana borba, i da nam valja u ovoj borbi neprestance gledati na križ Spasiteljev i od njega očekivati pomoć i jakost, želimo li neprijatelja svoga spasa nadbiti. Kao što se vojnici kupe oko svoje zastave i nje se nepomično drže, tako treba, da se i mi kršćani skupljamo oko zastave Kristove, te je nikada ne ostavljamo. Zastave su dalje prilika slavlja i pobjede Isusove nad paklom i smrću, prilika su napokon pobjede, koju je kršćanstvo održalo trudom i krvlju apostolâ i sv. mučenikâ nad svojim neprijateljima.

Zastave potječu iz vremena cara Konstantina V. On naime dade po Božjem naputku načiniti bojnu zastavu u liku križa, na rtu joj ime Spasiteljevo. Poslije su sve kršćanske vojske imale ovakove zastave, a uvedene su i u crkve.

d) Ophod ide iz crkve i povraća se obično natrag u nju.

3. Ophodi su u katoličkoj crkvi jako stari. Oni se s pravom broje u kršćansko bogoslužje; jer

a) potiču vjernike na zajedničku gorljivu molitvu i na pobožnost;

b) javno su ispovijedalo vjere; tim bo javno pokazujemo, da se ne stidimo svoje vjere, i da smo slabi stvorovi, koji u svemu i za sve trebamo Boga i njegove pomoći;

c) javna su zahvala Bogu na velikoj sreći, da smijemo slobodno svoju vjeru ispovijedati, nemorajući se skrivati od straha pred progonima, kao što se to dogodilo prvim kršćanima;

d) kršćani vide se na ophodu kao jedna velika obitelj, kojoj je glava Isus Krist, a napokon

e) nas opominju, da smo samo putnici na ovom svijetu.

Razumije se, da su ophodi samo onda Bogu ugodni i nama spasonosni, ako se na njima molimo, pobožno pjevamo i uopće Boga slavimo. Vrlo je ugodna molitva i pjesma nevine mladeži.

VI. Hodočašće (proštenje) je put, što ga tko poduzme iz sv. namjere na koje sv. mjesto.

Ihodočašća su od starine kao i ophodi. Kršćani su polazili zarana sv. mjesta, krvlju i smrću Isusovom posvećena u Palestini, putovali su na grobove apostola i drugih mučenika, kao što i na ona sv. mjesta, gdje je Gospodin očitim čudom uslišavao pobožne molitve potrebnih i nevoljnih, a osobito su se od vajkada jako polazila mjesta proštenja bl. dj. Marije. Hodočasnici imadu na mjestima proštenja jače zaufanje u Boga, nadahnuti su većom ljubavi i pobožnošću na tim mjestima, čine lakše pokoru ondje, a i samo tegotno putovanje mogu sebi namijeniti kao pokoru, napokon dobivaju na svoje vruće molitve i veće milosti. Polazi se pak na proštenje, da sebi čovjek isprosi od Boga pomoć ili u tjelovnoj ili u duhovnoj potrebi, ili da se zahvali Bogu za primljene blagodati, da ovrši svoj zagovor, ili da čini pokoru za grijehe.

Razumije se, da su hodočašća samo onda hodočasnicima spasonosna, ako ih polaze iz sv. ove namjere, ako se sveto i pobožno vladaju na putu, na prošteništu toplo mole i sv. sakramente dostojno prime. Napokon

VII. Pobožnosti različitih bratovština. Bratovštine su zadruge vjernika, koji su se dobrovoljno složili, da molitvom i drugim dobrim djelima rade o spasu svom i svojih bližnjih.

Ima bratovština: sv. čisla, neokaljanoga srca bl. dj. Marije za obraćenje grješnikâ, srca Isusova, vjekovita klanjanja, malenoga Isusa, sv. Cirila i Metoda, za sjedinjenje raskolnikâ, sv. Vinka od Pavla itd.

Članovi ovih bratovština mole dnevice neke molitve, ispovijedaju se i pričešćuju na stalne blagdane, doprinose neke darove i čine druga djela kršćanske ljubavi.

Tako na pr. članovi bratovštine vjekovitoga klanjanja klanjaju se izmjenice svaki sat u danu i noći presv. olt. sakramentu. Bratovština srca Isusova slavi osobito svetkovinu srca Isusova, koja pada onaj petak poslije osmine tijelovske, kroz cijelu osminu. Nedjelju poslije osmine tijelovske slavi se prečisto srce Marijino.

Veoma je spasonosno stupiti u bratovštine, jer jedan član moli za sve i svi za jednoga. Ove su bratovštine mnogo dobra učinile za kršćansko usavršivanje.

Poglavlje treće.

O sv. vremenima.

§. 53. Crkvena godina i njena dioba.

Crkvena godina, koja ima kao i građanska 365 dana, počinje se prvom nedjeljom adventa (došašća). Prva je nedjelja adventa, koja je najbliža svetkovini sv. Andrije apostola, a sv. Andrija uvijek pada na 30. studenoga.

Crkvena se godina po glavnim trima svetkovinama: po Božiću, Uskrsu i Duhovima dijeli na tri doba: na božićno, uskrsno i duhovno doba.

Sredina ovih doba jesu veliki blagdani: Božić, Uskrs i Duhovi. Sve druge svetkovine, koje padaju među ove glavne blagdane, mogu se smatrati kao priprava za njih ili prislava njihova.

Božićno doba predočuje nam ljubav Boga Oca, koji je poslao svoga jedinca Sina svijetu za spasenje (1. Iv. 4. 9.); počinje se prvom nedjeljom adventa i traje do zadnje nedjelje po Bogojavljenju (po sv. trim kraljima).

Uskrsno doba predočuje nam ljubav Boga Sina, koji je svojom mukom i smrću spasao svijet, i počinje se nedjeljom sedamdesetnicom, a završuje se Spasovom (Uzašašćem Kristovim na nebo).

Duhovsko doba predočuje nam ljubav Duha Sv., koji vjerne posvećuje u crkvi. Počinje se prvom nedjeljom po Spasovu, a završuje zadnjom nedjeljom po Duhovima.

Osim ovih blagdana Gospodnjih ima još u crkvenoj godini svetkovina bl. dj. Marije, anđela i svetaca.

Ima blagdana, koji se javno svetkuju, a ima ih, koji se samo u crkvi službom Božjom svetkuju. Prvi se zovu zapovjedni blagdani (festa fori), a drugi nezapovjedni (festa chori). Neki se blagdani počnu svetkovati u crkvi već dan prije, pa se to zove „bdijenje“ (vigilia). Ovo polazi od davnine, kad bi se kršćani u predvečerje velikih svetkovina sastajali u crkvi i ondje cijelu noć probdili moleći i pjevajući.

Neki se blagdani svetkuju u crkvi kod službe Božje po osam dana, pa se to zove „osmina.“

Kršćanin treba da s crkvenom godinom živi i da se usavršuje. Došašćem Gospodnjim treba da se kršćanin dostojno pripravlja za Božić, da se uzmože u njem roditi i nastaniti Isus Krist; u korizmi treba mu trpjeti s Kristom i umrijeti s njim svojim grijesima, da s njim uskrsne o Uskrsu na novi sveti život. Tko je s Isusom uskrsnuo, u njemu će se nastaniti Duh Sv. i toga će samo on usavršivati i posvećivati.

§. 54. Kako su i zašto postale kršćanske svetkovine.

Kršćanske su svetkovine nastale same od sebe. Posve je naravski, da apostoli nijesu mogli zaboraviti znamenitih zgoda svoga božanskoga učitelja na pr. njegova uskrsnuća, uzašašća na nebo itd.; zato, kad se je buduće godine povratio taj dan, ne mogoše, a da se ne spomenu one toliko slavne Kristove zgode, te je ne proslave skupa pjevajući, moleći i sv. žrtvu prikazujući. A tako su i ostale zgode Isusova života uzeli slaviti.

Po tom su nastale glavne svetkovine jur u prvo doba kršćansko.

Osim rečenih blagdana svetkovalo se jur u prvim stoljećima rođenje Isusovo i Bogojavljenje, kao i spomendani ili rođendani mučenikâ, dok se je s vremenom nanizalo čislo svetkovina, kakvo danas postoji.

Crkva je gdjekoje svoje svetkovine naredila upravo na one dane, kad bi ili Žudije ili pogani slavili koju svoju svetkovinu, da odvrati svoje vjerne od njihova svetkovanja.

Po odluci crkve treba da svetkovine:

a) kršćane udilj sjećaju Isusa Krista i njegovih blagodati;

b) u srcima im bude i gaje zahvalnost i ljubav prema Bogu; i

c) napućuju ih na krepostan život.

§. 55. Nedjelja.

Već je u st. zavjetu zapovjedio Bog s e d m i dan t. j. s u b o t u svetkovati.

Mjesto subote odrediše apostoli svetkovati p r v i dan u tjednu t. j. n e d j e l j u. Oni to odrediše: a) što je Isus Krist n a t a j d a n s l a v n o u s k r s n u o, i š t o j e D u h Sv. s i š a o n a a p o s t o l e; b) da se razluče kršćani od Žudija, te se tim svijetu pokaže, da kršćani nijesu samo neka sljedba žudijska. Židovi slave u subotu dovršeno stvaranje, a kršćani u nedjelju dovršeno spasenje, koje je novo stvaranje. Svaka je po tom nedjelja kršćaninu uspomena: a) s t v a r a n j a po Bogu Ocu, b) s p a s e n j a po Bogu sinu, i c) p o s v e ć e n j a po Duhu Sv. — dakle svetkovina presv. Trojice. — Zato se i zove nedjelja d a n G o s p o d n j i (dominica), jer se na ovaj dan osobito očitovala slava Božja, i jer je osobito ona namijenjena službi Gospodnjoj.

N a p o m e n a. I u radni dan sjeća crkva svoje vjerne na Isusa i na spasenje njihovo: č e t v r t a k je spomendan naređenja presv. olt. sakramenta, p e t a k muke i smrti Isusove, s u b o t a dan bl. dj. Marije. Osim toga se svaki dan opslužuje uspomena po jednoga ili više s v e t a c a nama na opomenu, da ni u radne dane ne utonemo odviše u zemaljštinu, već se po primjeru svetaca osvrćemo na vječnost.

I. Božićno doba.

Sadržaje uspomene obećanja, utjelovljenja, rođenja, mladosti i naučavanja Isusova.

§. 56. Došašće (advent).

Došašće je priprava za Božić i traje četiri tjedna.

Riječ „advent“ je latinska riječ, i znači došašće ili dolazak Gospodnji. Razlikuje se trovrsni dolazak Gospodnji. P r v i bijaše, kadno se Sin Božji kao siromašno dijete rodi od Marije djevice. D r u g i je onaj, kadno se on svrati i nastani u našem srcu svojom sv. milošću, te kad se rodi u nama i za nas. T r e ć i će biti onda, kad bude na sudnjem danu došao suditi sve žive i mrtve.

Došašće traje zato č e t i r i t j e d n a, što se je čovječanstvo 4000 godina pripravljalo na dolazak Spasiteljev.

Crkva ustanovi došašće, da se mi ovo vrijeme dostojnom pokorom pripravimo, kako ćemo što dostojnije moći proslaviti Kristovo rođenje ili Božić.

U došašću a) z a b r a n j u j e crkva bučne zabave, plesove, neumjerene gozbe i svadbe, a z a p o v i j e d a post u s r i j e d u i p e t a k; b) s l u ž i s e sv. m i s a u l j u b i č a s t o m o d i j e l u, jer je ovo boja pokore i žalosti; u misi ispušta se vesela pjesma „Gloria in excelsis“, jer su je anđeli pjevali istom kod rođenja Kristova; c) za čitava došašća služe se „zornice“ t. j. mise u prvu zoru, koje treba vršiti p r i j e d a n a, a to na uspomenu: kako su ljudi prije dolaska Spasiteljeva tumarali po tmini bludnje i krivoboštva. Zornica se zove lat. „Rorate“, jer se tom riječi počinje misa. Ovo su riječi Isaije proroka, kojima on vapijaše za Spasiteljem: „Rosite nebesa zgora i oblaci neka dažde pravednika. Neka se otvori zemlja, te nam proizvede Spasitelja!“

§. 57. Badnjak.

Bliža priprava za Božić jest b a d n j a k ili B o ž i ć n o p r e d v e č e r j e. Isti taj dan slavi se i spomen naših praroditelja A d a m a i E v e. Ovo crkva zato odredi: a) da nas sjeti, da je Krist zato došao na svijet, da izbavi ljude iz tužnoga stanja istočnoga grijeha, koji je od Adama prešao na sve ljude; b) da naznači, da Kristov otkup isto tako na sve ljude prelazi, kao što je grijeh Adamov na sve prešao. Taj dan je post.

Na večer badnjaka kite se u crkvama i u kršćanskim kućama b o ž i ć n j a c i (božićno drvo), prave se j a s l i c e, davaju božićnice i drugi darovi.

Božićno drvo sjeća nas na drvo u raju, na kojem je grijeh učinjen, i na drvo na Golgoti (na križ), na kojem je Isus umr'o za naše spasenje. Svijeće, ako se pomeću na božićnjak, naznačuju Isusa, svjetlo svijeta. Darovi pak, što se povješaju na božićnjak, sjećaju nas na plodove spasenja: na milost i zasluge Kristove. Pa kad je nas Spasitelj tako obilato nadario, sjetiti se i nama ubogih, te ih od svoga suviška nadariti kakvim milodarom.

Jaslice nam zorno predočuju rođenje Kristovo, i potječu od sv. Franje Serafinskoga, koji je u 13. stoljeću živio. Franji bijaše osobito milo razmišljati o siromaštvu božanskog djetešca, koje leži u jaslicama. Da sebi to jasnije predoči, napravi sebi jaslice. Tri godine pred smrt († 1226.) dade načiniti blizu Castrum-Gracija u gustoj šumi štalicu, u nju stavi jaslice i žrtvenik. U jaslice položi milo djetešce Krista, uza nj Mariju i Josipa, anđela i pastire. Na badnjak oko ponoći ode on sa svojim redovnicima i s množinom puka k tim jaslicama. Tu se svečano služila sv. misa, on propovijedaše veoma ganutljivo o siromaštvu božanskoga djetešca. Ovo se ponavljalo svake godine, i tako su se jaslice uobičajile malo ne po svem kršćanstvu.

§. 58. Božić.

Na uspomenu rođenja Kristova slavi se veseli blagdan Božić 25. prosinca.

Crkva svoje veselje nad rođenjem Spasiteljevim pokazuje tim, što pjeva vesele hvalospjeve „Gloria" i „Te Deum", a misnici služe sv. mišu u bijelu ruhu.

Na Božić smije svaki misnik služiti tri sv. mise na uspomenu trovrsnoga rođenja Kristova: a) čovječjega od Marije djevice; b) duhovnoga, kad se naime Isus svojom milošću rodi u duši pravednika, i c) vječnoga njegova rođenja od Boga Oca. Ovomu trostrukomu rođenju Isusovu odgovaraju i evanđelja, što se u tim misama čitaju. U prvoj misi, koja se čita o ponoći i zato „polnoćka" zove, čita se evanđelje: kako su anđeli Bogu slavu pjevali i navijestili rođenje Isusovo pastirima. U drugoj, koja se obično služi u zoru, i zato „zornica" zove, čita se evanđelje o tom: kako su pastiri došli k štalici i poklonili se Isusu. Ovo su bili prvijenci pravednikâ. U trećoj misi, koja se u obično vrijeme služi pred podne, govori evanđelje o Isusu kao Bogu, i počinje se ovako: „U početku bijaše Riječ (t. j. Sin Božji), i Riječ bijaše kod Boga i Bog bijaše Riječ" (Iv. 1, 1.).

Neki misnici služe sve tri mise jednu za drugom. Koji misnik ne može bud s koga razloga služiti tri mise, on služi samo jednu. Kod prvih dviju misa ne popije misnik vina ni vode, kojima je splahnuo kalež i poprao prste, već ovo spremi u posebnu čašu, i sve skupa popije u trećoj misi.

Na Božić zbog osobita veselja nad rođenim Spasiteljem nema posta, ma on pao i u petak.

§. 59. Božićna osmina.

U božićnoj osmini slijede ove svetkovine:

1. Drugi dan Božića namijenjen je uspomeni sv. Stjepana, prvoga mučenika. On se prvi rodi za nebo, pretrpivši mučeničku smrt za vjeru Isusovu.

2. Treći dan je spomendan sv. Ivana apostola i evanđelista. On bijaše kao apostol Isusov ljubimac, te je u svom evanđelju svjedočio, da je Isus pravi Bog, pa već stoga ide ga, da mu se uspomena slavi blizu rođendana Isusova. Na nekim se mjestima na taj dan blagosilja vino. Vino je znak ljubavi, a sv. je Ivan često propovijedao o ljubavi Boga i bližnjega. Pripovijeda se, da je jednoć poganin Aristodem, koga je sv. Ivan nagovarao na kršćansku vjeru, zadao riječ, da će vjeru Isusovu primiti, ako Ivan popije otrov u vinu. On to učini, i otrov mu ne naudi. Odavle nasta običaj blagosiljati vino na taj dan.

3. Četvrti dan slavi se uspomena one male dječice, štono je dade Irud za Isusa ubiti. Njihov spomendan opslužuje crkva kao žalobni dan u modru ruhu, a u misi ispušta se „Gloria."

Što ove tri svetkovine idu odmah za Božićem, uzrok je tomu, što se Spasitelj rodio, da svjedoči za istinu, a ovi su opet sveci prvi svjedočili za nj: a) Sv. Stjepan bijaše mučenik ili svjedok voljom i činom; b) Sv. Ivan mučenik voljom; a c) nevina dječica mučenici činom, a ne voljom. Ove dvije potonje svetkovine nijesu zapovjedne.

§. 60. Obrezanje Gospodinovo.

Osmi dan po rođenju Isusovu opslužuje se blagdan njegova obrezanja. Isus se podvrže toj zapovijedi kao svaki drugi Židov, da nam bude primjer, kako treba vršiti Božje i crkvene zapovijedi. Obrezujući ga nadjenuše mu ime „Isus“ t. j. Spasitelj, kako je to već prije navijestio anđeo Gabriel.

Na ovaj blagdan, koji uvijek pada 1. siječnja, počinje se nova građanska godina. Rimljani pogani slavljahu 1. siječnja vrlo razuzdano godovinu kumira Janusa, te zbog toga bijaše taj dan kršćanima sve do 5. stoljeća dan pokore i kajanja. Istom u 6. stoljeću, kad nesta poganstva, bude on blagdan Spasitelju na spomen.

Mlado ljeto treba da kršćanin počne s Isusom, da se pomladi, da propita sebe, kako je prošlu godinu svršio, i novu da nastupi s dobrim odlukama.

Sv. mati crkva običava uoči mladoga ljeta t. j. na staru godinu sazvati puk u crkvu, da se zahvali Bogu za sve primljene blagodati. Obično je tada propovijed i „Tebe Boga hvalimo.“

§. 61. Bogojavljenje ili sv. tri kralja.

Blagdan Bogojavljenja opslužuje crkva 6. siječnja na uspomenu triju znamenitih zgoda, kojima se Spasitelj kao Bog i čovjek Židovima i poganima očitovao i objavio.

1. Prva je zgoda poziv triju mudraca s istoka, koje dovede čudna zvijezda u Jeruzalem, i odanle u Betlehem, da se poklone novorođenomu kralju židovskomu, te mu prikažu darove: zlato, tamjan i dragomast.

Stara ih predaja zove Gašpar, Melhior i Baltazar. Legenda pripovijeda, da ih je sv. Toma pokrstio, i da su bili misionari. Kosti su im zarana donesene iz Carigrada u Milan, a odanle u 12. stoljeću u Kolin, gdje su još danas pohranjene u stolnoj crkvi. Zlatom pokazaše oni, da u Isusu štuju kralja; tamjanom, da štuju u njemu Boga; a smirhom, da ga drže i za čovjeka.

2. Druga je zgoda krštenje Isusovo na Jordanu, gdje je Otac Bog Isusa Krista proglasio svojim preljubljenim Sinom.

Na uspomenu tu blagosilja se uoči ovoga blagdana voda. Ovom vodom škrope kršćani sebe, svoje kuće i staje. Ovim prose oni Boga, da njih očisti od grijeha, a kuću im porosi svojim blagoslovom. Tom prigodom blagosilja se tamjan, kojim se kadi crkva i kuća, i kreda, kojom se napiše godina i prva slova sv. triju kralja, i među njima križ C. † M. † B. †. Križevi i slova izriču prošnju: Sačuvao Bog stanare po zaslugama Kristovim i po zagovoru sv. triju kralja od svake nezgode!

3. Treća je zgoda prvo čudo Isusovo u Kani galilejskoj, kojim je Krist svoje svemogućstvo i dosljedno svoju božansku narav očitovao.

Nedjelje, što idu iza Bogojavljenja, prislava su Bogojavljenju, i ima ih šest; no dođe li ranije Uskrs, nema ih 6, već 5, 4, 3 i kadšto 2.

§. 62. Blagdan imena Isusova.

U slavu Spasiteljeva imena naredila je crkva u drugu nedjelju po Bogojavljenju blagdan imena Isusova. „Imenu Isus“, opominje sv. Pavao ap. „neka se prigne svako koljeno.“ Vrijedni kršćani, izušćujući ovo najsvetije ime, običavaju svoju glavu ili koljeno prignuti. Ovomu imenu na čast moli crkva i lijepe litanije, a narod se od vajkada služi prekrasnim pozdravom: „Hvaljen Isus!“, komu se odzdravlja: „U vijeke!“ Amen.

Da se bolje proslavi slavno ime Isus, podjeljuje crkva svima, koji se ili na taj dan ili u osmini njegovoj dostojno ispovjede i pričeste, sv. misi pribivaju, po namjeni sv. matere crkve mole, da se ona uzvisi a krivovjerstva dokinu, obilat otpust.

§. 63. Prikazanje Isusovo u hramu i očišćanje Marijino. (Svijećnica).

Ovo je dvostruk blagdan: Isusov i blagdan njegove majke Marije.

1. Blagdan je Gospodnji. Četrdeseti dan po porodu donese Marija božanskoga Spasitelja u Jeruzalem u hram, da ga po Mojsijevu zakonu Bogu prikaže (Lev. 12, 3—8.). Jer kadno g. Bog po anđelu pomori prvence misirske, pridrža sebi za službu sve muške prvence židovske (Num. 8, 17.). Budući pak da je jedino koljeno Levijevo bilo određeno, da vrši službu Božju, trebalo je svakoga prvorođenca otkupiti darom. Tako to bude i

Isusu. U spomen ovoga događaja naređen je blagdan prikazanja Isusova u hramu.

2. Blagdan Marijin. Po Mojsijevu zakonu smatraše se svaka žena, koja je rodila muško čedo, 40 dana nečistom t. j. ne bi smjela doći ni u hram ni u kakvo javno zborište. Po izmaku ovoga roka morala se ona staviti u predvorje hrama te prikazati za žrtvu jednoljeca jaganjca i mlado golupče i grlicu ili ako bi bila uboga, samo dvije grlice ili dva golupčeta. Premda se Marija kao prečista djevica ne trebaše čistiti, ipak se i ona iz poniznosti i pokornosti podvrže zakonu. Zbog toga se i zove ovaj blagdan očišćanje Marijino. Mariju u tom slijede još i sad pobožne matere dolazeći iza poroda na blagoslov (uvađanje). Kad je Marija prikazivala Isusa u hramu dade Bog, te je bogoduhi starac Simeon s Anom obećanoga mesiju vidio i navijestio kao „svjetlo na prosvjetu pogana i slavu puka Izraelova" (Luk. 2, 42.), ali i prorekao njemu i njoj, što ih s vremenom čeka.

Crkva je naredila, da se taj dan blagosilju voštanice svijeće. S ovako blagoslovenim gorećim svijećama ide po crkvi ophod. Ophod ovaj naznačuje put Marijin u Jeruzalem, kad Isusa u naručju nošaše u hram.

Pogani su u veljači (Februalia i Lupercalia) imali više svetkovina na čast bogu Panu, na kojima su s gorećim bakljama obilazili ulice. Svijećnicom htjede crkva da odvrati kršćane od tih poganskih svetkovina.

Prikazati nam se je taj dan Isusu očistivši svoju dušu od grijeha, te svijetliti svjetlom istine i dobrih djela.

Dobri kršćani užižu blagoslovene svijeće za nepogode vremena i mole se Bogu, da je odvrati od njih; isto tako davaju ih u ruke umirućima, neka ih Bog vodi u svjetlo života vječnoga.

II. Uskrsno doba.

Uskrsno doba sadržaje poglavito muku, smrt, uskrsnuće i uzašašće Kristovo.

§. 64. Korizma.

Glavni je blagdan u ovo doba Uskrs. Dalja priprava za nj je već od apostolskih vremena post i korizma. U prvo doba nije svuda jednako dugo trajala korizma: neki su kršćani počeli postiti sedamdeset, drugi šezdeset, a treći pedeset dana prije Uskrsa. Od ovoga običaja imadu još i sada imena nedjelje: sedamdesetnica (septuagesima), šezdesetnica (sexagesima), pedesetnica (quinquagesima) deveta, osma i sedma nedjelja prije Uskrsa ili tri nedjelje prije pepelnice.

U 6. stoljeću odredila je crkva, da korizma traje 40 dana, t. j. od pepelnice (čiste srijede) do Uskrsa. Šest onih dana, što su više, otpadaju na šest nedjelja, kada nije post.

One tri nedjelje prije pepelnice: sedamdesetnica, šezdesetnica, pedesetnica priprava su za samu korizmu, te se služba Božja na njima obavlja u modru ruhu, ispušta se „Gloria" i „Ite misa est", kao u korizmi.

Crkva je korizmu ili post odredila: a) da mi posteći slijedimo stope Isusa, koji je također 40 dana postio; b) da promatramo muku i smrt Kristovu; c) da se dostojno pripravimo za Uskrs, moleći pobožnije, ispitujući svoju dušu, probuđujući što savršenije kajanje, kroteći svoje požude, i primajući sv. sakramente: pokoru i pričest. Korizma je po tomu vrijeme pokore.

1. Crkva u korizmi: a) zabranjuje svečane svatove i javne zabave, a b) zapovijeda sve dane postiti osim nedjelje.

Posti onaj, koji se jedanput na dan do sita najede, i to posnih jela; uzdržava se od mesa (t. j. ne mrsi), tko ne jede mesa. Postiti je dužan svaki, koji je navršio 21. godinu života, a uzdržavati se od mesa svaki, koji je došao k razumu, ako jednoga i drugoga ne ispričava valjan razlog. U nekim su biskupijama s važnih razloga biskupi dozvolili mrsiti u korizmi osim tri dana itd.

Post nalaže crkva zato: a) da ponešto zadovoljimo za učinjene grijehe i da sebi stečemo oprost zasluženih kazni; b) da se vježbamo u odricanju samoga sebe. Posteći treba da odložimo svoje obične mane i da sebi svetimo život.

2. Crkva običaje u korizmi: a) slike svetaca na žrtvenicima prikriti modrom koprenom, a samo sliku propetoga Spasitelja stavlja nam pred oči, da nam bude vazda njegova muka i smrt pred očima, u pameti i u srcu; b) svetu misu služi u ljubičastom odijelu, ako nije kakav drugi svetac; izostavlja „Gloria" i „Ite missa est"; i c) obavlja posebne

pobožnosti, kao: korizmene propovijedi, večernje i put križa.

Napomena. Crkva je naredila četiri puta post na godinu, koji se zove kvatre ili četvrtni post, i to srijedom, petkom i subotom svako godišnje doba. U proljeću pada taj post poslije 1. korizmene nedjelje, u ljetu poslije Duhova, u jesen poslije 14. rujna, u zimi poslije 13. prosinca. Taj je post zato: a) da zadovoljimo Bogu za neumjerenosti učinjene prošle četvrti; b) da sebi od Boga isprosimo blagoslov za vremenita dobra; i c) da Gospod dade svojoj sv. crkvi dobrih svećenika. Nekad su svećenici bili zaređivani o kvatrama.

§. 65. Pepelnica (čista srijeda). Gluha nedjelja ili nedjelja muke.

1. Već prvi dan korizme t. j. na pepelnicu posiplje crkva vjernima svojim glave blagoslovenim pepelom hoteći da ih sjeti, da se je započelo vrijeme pokore. Pepeo bijaše u svako doba znak pokore. Tako reče Job: „Činim pokoru u prahu i pepelu" (42, 6.). Ninivljani posipaše sebi glave pepelom, da okaju grijehe, kada im je Jona propovijedao pokoru (Jon. 3.). No crkva hoće još ovim da živo predoči čovjeku, što je bio i što će biti, da ga tim jače skloni na poniznost i pokoru. Svećenik praveći pepelom križ na čelu govori mu: „Spomeni se, da si prah i da ćeš se u prah pretvoriti" (Gen. 3, 19.). — Ovaj se pepeo napravi od grančica blagoslovenih na Cvjetnicu prošle godine, kojima pokazaše kršćani radost nad ulaskom Isusovim u Jeruzalem.

2. Peta nedjelja korizmena zove se nedjelja muke, jer se od ovoga dana počinje crkva jače baviti s mukom Isusovom, ili u nas gluha nedjelja, što sve veselje u crkvi i vani zamukne. Tu nedjelju zastiru se propela modrom koprenom, jedno što evanđelje onoga dana propovijeda, kako se Isus bio sakrio Židovima, kad su ga naumili kamenovati, drugo, što je Krist u mukama prikrio svoju božansku narav, a treće, da crkva pokaže svoju tugu zbog neopisivih muka njegovih. U misi se izostavlja psalam „Judica" i „Slava Ocu" itd. sve, što iskazuje veselje; tada bo se valja spominjati sramote i

pogrde, što je Spasitelju nanesena po raspinjačima i svim ljudima, koji ikada svojim grijesima skriviše, da je došao na križ.

§. 66. Cvjetnica.

Šesta nedjelja korizmena zove se Cvjetnica, jer na ovu nedjelju opslužuje crkva uspomenu Isusova svečanog ulaza u Jeruzalem, kadno ga puk svečano dočeka sterući mu po putu granje i haljine svoje i pozdravljajući ga: „Hosana sinu Davidovu!"

Na Cvjetnicu se prije svečane mise: a) blagosilja cvijeće i granje, b) drži se ophod (procesija) oko crkve s blagoslovenim grančicama, i c) pjeva se pod misom muka Isusova.

Blagosiljajući misnik grančice moli, da bi Bog blagoslovio onu kuću, u kojoj će se čuvati one grančice, zatim ih poškropi blagoslovenom vodom i okadi ih.

Ophod ide oko crkve. Vraćajući se dođu pred zatvorena crkvena vrata; pjevači iznutra i izvana izmjenice pjevaju slavospjev, i kad otpjevaju, pokuca misnik donjim krajem križa tri puta na zatvorena vrata, na što se ona otvore.

Palme su znaci pobjede i po tomu dobrih djela, kojima mi možemo steći pobjedu nad napastima. Ophod nam predočuje svečani ulaz u Jeruzalem, ali i čvrstu odluku, da nastojimo svladati napasti i tvoriti dobra djela, da budemo vrijedni jednom s Kristom ući u nebo. Zatvorena vrata označuju, da je nebo prije Krista bilo zatvoreno, a da ga je tek on po križu t. j. po smrti otvorio.

Muka se pjeva (ili čita) na Cvjetnicu po Mateju, u utorak po Marku, u srijedu po Luci, a u petak po Ivanu. Dok se muka pjeva, utrnu se svijeće, jer se u muci navješćuje i smrt onoga, koji je svjetlo svijeta. Kod riječi: „Viknuvši iza glasa pusti dušu" ili „Prekloni glavu i izdahnu" kleknu svi, te hvale Spasitelju za veliku ljubav, iz koje bijaše pripravan za n s na drvetu križa umrijeti.

§. 67. Veliki tjedan. Velikotjedne večernje i jadikovke

1. Cvjetnicom počinje se veliki tjedan. Veliki zove se zato, što su se u njemu veliki čini po čovječanstvo zbili, kojih se sada svake godine kršćani opominju. Ti su čini: sve-

čani ulaz Isusov u Jeruzalem, naređenje presv. oltarnoga sakramenta, muka i smrt Kristova. Zove se i tihi tjedan, što se služba Božja ovršuje na tiho, i što su nekada po zapovijedi cara Konstantina prestajali svi javni poslovi. Napokon se zove „sveti tjedan", što se spomen čini sv. tajna. Ovoga tjedna osobito treba promatrati muku i smrt Isusa Krista.

2. U srijedu, četvrtak i petak po podne opslužuju se večernje ili jadikovke. Na tim večernjama pjevaju se psalmi, jadikovke Jeremijine, i čitaju takova štiva sv. pisma, koja govore o muci Kristovoj. Nekada su se držale ove večernje poslije ponoći u četvrtak, petak i subotu, a od 14. stoljeća ovršuju se dan prije poslije podne.

Psalmi su sv. pjesme ponajviše Davidove, koje izriču žaobu i bijedu zbog grijeha i proroštva o muci i smrti Kristovoj. Pjevaju se bez orgulja, a ne završuju se sa: Slava Ocu itd., kao obično.

Jadikovke (lamentationes) su tužne pjesme, što ih je nekada pjevao prorok Jeremija na razvalinama jeruzalemskim jadikujući nad tužnim udesom Jeruzalema i svoga naroda, i vapijući za milost i spasenje. One nas sjećaju naših grijeha i opominju, da se obratimo k Bogu pravom pokorom, da Gospod odvrati od nas kazni. Zato se i svaka ova pjesma završuje riječima: „Jeruzaleme, obrati se Gospodinu Bogu svomu!" Što se kaže Jeruzalemu, to se kaže svakomu grješniku.

Kod ovih večernja stoji pred velikim žrtvenikom trokutni svijetnjak, a na njemu gori 15 svijeća. Četrnaest ih je žutih voštanica, a petnaesta najviša na rtu trokuta jest bijela. Iza svake pjesme utrne se po jedna svijeća tako, da napokon gori samo najviša bijela. Iza svakoga retka slavospjeva „Benedictus" (Blagosloven . . . pjesma, što ju je pjevao Zaharija, kad mu se sin Ivan rodio) utrne se po jedna žuta voštanica, kojih 6 gori na žrtveniku. Napokon se odnese jedina goreća bijela svijeća za žrtvenik. Iza posljednje molitve nastane lupa i tutnjava crkvom, donese se iza žrtvenika bijela svijeća, čim se završi večernja.

Žute voštanice znače apostole i učenike, bijela pak voštanica Krista. Pojedine se žute voštanice zato trnu, što su učenici svoga učitelja ostavili u muci, i što je smrću Isusovom nastala tmina na zemlji.

Bijela se svijeća na čas sakriva za oltar i opet poslije donosi za znak, što se činilo da je svjetlo svijeta smrću Kristovom ugaslo; ali ono je bilo samo sakrito, te se poslije uskrsnuća još sjajnije pokazalo. Lupa i tutnjava predočuje potres i druga čudesa, što su se zbila pri smrti i uskrsnuću Kristovu.

§. 68. Veliki četvrtak.

Ovaj dan opslužuje crkva uspomenu: što je Isus Krist na posljednjoj večeri naredio presv. oltarski sakramenat, i što je iza toga još one noći bio uhvaćen i sudu predan.

Ovaj dan: a) služi se svečana misa; b) svete se ulja u stolnim crkvama; c) skida se sa žrtvenika vas ures, i d) pere biskup noge.

1. Sv. misa služi se ovako: a) kod sv. mise upotrebljava se bijelo ruho, kao što je i propelo na žrtveniku zavito bijelom koprenom; b) na „Gloria" zazvone sva zvona, koja potom zamuknu sve do „Gloria" u misi na veliku subotu; mjesto zvonova čegrću drvene čegrtaljke; c) misnik posveti tri sv. hostije, i d) poslije pričesti dijeli se prisutnim svećenicima sv. pričest.

Bijela boja misne oprave i koprene, zatim „Gloria" u misi i zvonjava zvona znaci su radosti nad tim, što je Isus Krist naredio presv. olt. sakramenat. Zamuk zvona poslije „Gloria", pa sve do „Gloria" na veliku subotu znak je tuge zbog gorke muke, koja se taj dan započela. Čegrtanje bijaše u običaju u prvo doba kršćanstva, kadno još ne bijaše zvonova. Posvećuju se tri hostije: jednu poblaguje misnik taj dan; drugu ostavi za veliki petak, kada se ne služi prava misa, a treću spremi u pokaznicu za sv. grob.

Po svršenoj misi odnese misnik dvije hostije u kaležu, koji je pliticom, pokrovcem, i koprenom pokrit, u ophodu, pjevajući pjesmu „Pange lingua" na koji za to uređeni oltar ili u kapelicu.

2. Ulja se svete samo u stolnim crkvama. Trovrsna su ulja: bolesničko (oleum infirmorum), krizma (chrisma) i poučničko (oleum catechumenorum).

a) Poslije podizanja ide biskup praćen 12storicom misnika, 7 đakona i 7 pođakona k stolu, gdje su posude sa sv. uljem.

Biskup moli nad b o l e s n i č k i m uljem, da bi ono bilo bolesnima na spasenje duše i tijela.

Dvanaest je misnika kao što bijaše dvanaest apostola oko Isusa na posljednjoj večeri, a sedam je đakona i sedam pođakona, jer je nekoć uza svaku biskupsku crkvu bilo toliko đakona i pođakona.

b) Poslije sv. pričesti sveti se k r i z m a (to je smjesa balsama i ulja). Biskup blagoslovi najprije balsam, zatim d a h n e u ulje u obliku križa i blagoslovi ga. Oboje ovo smiješa biskup i moli, da bi ova pomast svima bila spasilo, koji će se njom mazati. Iza toga naklonivši se pozdravi krizmu ovako: „Z d r a v o s v. k r i z m o !" i poljubi posudu. To isto čini za njim svih dvanaest misnika.

Biskup z a d a h n j u j e ulje za znak, da će se po njemu Duh Sv. dijeliti. P o z d r a v o m i p o l j u p c e m hvali on Boga, što je ulje milošću Spasiteljevom postalo spasilom duše i tijela.

c) Odmah poslije posvete krizme posvećuje se istim redom p o u č n i č k o ulje.

Posvećuju se pak ulja na veliki četvrtak zato, što je Krist na taj dan zaredio apostole za svećenike.

3. Spremivši dvije sv. hostije, zaredi misnik od žrtvenika do žrtvenika i poskida s njih vas ures, a pjevači u to vrijeme pjevaju psalam 21., u komu bijaše ovo prorečeno: „R a z d i j e l i š e s e b i o d j e ć u m o j u, a z a h a l j i n u m i b a c i š e k o c k e" (Psl. 21.). Ovo je stari običaj; nekada su se žrtvenici vazda poslije sv. mise raskrivali i prali; a ujedno naznačuje ono što su Isusu poslije smrti svukli odjeću.

4. Napokon p e r u s e n o g e.

a) Đakon pjeva ono štivo evanđelja, koje pripovijeda o pranju nogu na posljednjoj večeri.

b) Biskup odloži plašt, opaše se ručnikom i pere dvanaestorici misnika ili siromašnih staraca noge. Čim opere jednu nogu, obriše je i poljubi.

c) Opravši ovako svima noge opere sebi biskup ruke, ogrne plašt i izmoli završnu molitvu.

Perući noge biskupi pođoše stopama Krista, koji je na posljednjoj večeri svojim apostolima noge prao i njima zapovjedio, da slijede njegov primjer. Isus htjede, da svojim apostolima usiječe tim u srce poniznost i bratinsku ljubav. I neki kršćanski vladari

peru na taj dan noge siromašnim starcima, hoteći tim pokazati, da su oni, ma i visoki čašću, ipak braća njihova. U Rimu pere sv. otac papa noge dvanaestorici misnika.

§. 69. Veliki petak.

V e l i k i j e p e t a k s p o m e n d a n m u k e, s m r t i i u k o p a S p a s i t e l j e v a. Kršćanima je to dan tuge. Crkva tuguje, što je trebalo, da Krist za naše grijehe pogrdnom smrti umre. Ovu tugu odavaju i svi obredi toga dana.

1. U v o d. Na početku službe Božje ne užižu se odmah na žrtveniku svijeće i ne gori ni v j e k o v i t o s v j e t l o; propelo je zavito c r n o m koprenom. U c r n o m ruhu pristupi misnik s podvornicima k žrtveniku, baci se s njima ničice, te se klanja neizmjernoj ljubavi Isusovoj.

Svijeće i vjekovito svjetlo neupaljeno pokazuje, da je Krist, svjetlo svijeta, na križu umr'o. C r n i n a n a p r o p e l u i m i s n i k u naznačuje, da je smrt Isusova sve duboko rastužila. B a c i v š i s e n i č i c e misnik s podvornicima snizuje se do praha pred Gospodinom, koji se bješe na ovaj dan snizio do smrti križa.

2. Š t i v e n j a. Ležavši ovako neki čas, digne se misnik i čita o d l o m a k i z p r o r o k a O s e j e, gdje se prorokuje, da će I s u s u s k r s n u t i. To je kao utjeha. Tada moli, da nam muka Isusova bude na spas, a ne na propast.

Po tom čita iz 2. k n j i g e M o j s i j e v e, kako se propisalo Židovima klati i blagovati vazmeno jagnje. Ovo v a z m e n o j a g n j e bijaše p r i l i k a Spasiteljeva, pa zato se namah po tom i čita, kako je bilo žrtvovano jagnje novoga zavjeta: čita se naime m u k a p o s v. I v a n u.

3. M o l i t v e. Poslije pročitane ili otpjevane muke m o l i m i s n i k m o l i t v e z a s v e l j u d e: za c r k v u, za p a p u, za b i s k u p e, m i s n i k e i đ a k o n e i za v j e r n i p u k, za c a r a i k r a l j a, za k a t e h u m e n e, za p o t r e b e c i j e l o g a k r š ć a n s t v a, za k r i v o v j e r c e i r a s k o l n i k e, za Ž i d o v e i p o g a n e. Pred svakom ovom molitvom prizove misnik sve nazočne, da s njim mole: „Oremus t. j. Pomolimo se!" a đakon opet: „Flectamus genua" (Prignimo koljena). Na što se odmah odgovori: „Levate!" (Dignite).

Pred molitvom za Židove ne prigiba se koljeno, jer su se oni taj dan Kristu rugali klecajući pred njim.

Crkva moli na veliki petak za sve ljude, jer se Krist na taj dan za sve ljude žrtvovao svomu nebeskomu Ocu, a crkva želi, da svi ljudi budu dionici plodova Kristove žrtve.

4. Klanjanje propelu. Kad se dovrše molitve, svuče misnik kazulu, uzme zastrto propelo, razastre ga i pjeva okrenut prema puku po tri puta sve to višim glasom: „Evo drvo križa, na kom višaše spas svijeta“ (Ecce lignum crucis . . .), a pjevači prihvate: „Dođite poklonimo se“ (Venite adoremus). Tada položi misnik raskrito propelo dolje pred žrtvenik, izuje cipele, klekne na tri postaje, pokloni se propelu i napokon poljubi pet rana. Za njim čine to isto drugi misnici i puk. Za to vrijeme pjevaju pjevači pjesme ukornice (improperia).

Raskrivanje propela predočuje nam, kako su Isusu svukli odjeću i kako je propeti Spasitelj iznajprije neznan bio na svijetu, a poslije malo po malo po svuda bio naviješten i obožavan. Misnik pokazuje puku propelo, da ga gane na pokoru. On izuva cipele iz štovanja prema Kristu, koji je svojom smrću na križu zaslužio svijetu oprost i mir; ljubi rane iz ljubavi prema božanskomu Spasitelju. Ukornice su tužaljke pjesme, u kojima se Krist tuži, kako mu je narod žudijski, komu je on toliko dobra učinio, nezahvalan i kako je s njim okrutno postupao. Ova pjesma ide i mnoge kršćane, koji su Kristu nezahvalni.

5. Misa s posvećenim unaprijed tijelom Kristovim (misa praesanctificatorum). Užežu se svijeće na žrtveniku, a misnik ide u ophodu po sv. hostije, što su jučer posvećene i spremljene. Donesavši ih na žrtvenik položi ih na tjelesnik i okadi. Ulije zatim vina i vode u kalež. Iza toga opere sebi ruke i došavši u sredinu žrtvenika okrene se prema puku i pozove ga na molitvu: „Molite se braćo“ (Orate fratres), te nastavi moliti Očenaš do kraja. Tada digne sv. hostiju desnom rukom u vis, razlomi je na tri dijela, pusti jedan dijelak u kalež, izmoli posljednju molitvu za sv. pričest, i govori: Gospodine, nijesam vrijedan . . . (Domine non sum dignus). Pričesti se ovom jednom prilikom i izmoli kratku zahvalnicu molitvu.

Ovi se obredi zovu misa unaprijed posvećena, jer se taj dan ne pretvara kruh u tijelo ni vino u krv Isusovu, već se samo blaguje hostija, što je jučer posvećena i pije neposvećeno vino. Na veliki petak ne služi se prava misa, jer se taj dan prikazala krvna žrtva na križu.

6. Polaganje u grob. Na kraju svih obreda stavi se treća ona hostija u pokaznicu (monstrancia), koja se bijelom koprenom prekrije i odnese u ophodu u sv. grob, da joj se vjernici klanjaju. Ovdje ostane do subote u večer.

Pokaznica zastire se bijelom koprenom za znak, da je Spasitelj, zavit u bijelo platno, bio u grob položen. Grob se što ljepše uresi i što bolje rasvijetli, da se vrše riječi proroka: „Grob će mu biti sjajan“ (Is. 11, 19). — Vjernici posjećuju ove dane sv. grob ili grobove, te hvale Spasitelju, koji u grobu počiva, na milosti, koju nam je svojom smrću zaslužio, i kaju se ondje za svoje grijehe, zbog kojih je on umr'o na križu.

§. 70. Velika subota.

Velika je subota spomendan Spasiteljeva ležanja u grobu. Nekada vladaše na veliku subotu najveća tišina u crkvi i nije se sv. misa služila. Istom u noći slavila se predslava (vigilia) uskrsna, a poslije su je prenijeli u subotu do podne.

Obredi su ovi: a) blagosilja se vatra i uskrsna svijeća; b) posvećuje se voda za krštenje; c) služi se svečana misa i d) slava se pod večer uskrsnuće.

1. Blagosiljanje vatre i uskrsne svijeće. a) Pred crkvom iskreše se iz kremena i naloži vatra, koja se blagoslovi. U njoj se spali ostatak staroga sv. ulja. Iza toga blagoslovi se pet zrna tamjanovih za uskrsnu svijeću.

Blagoslovena vatra i pet zrna tamjanovih ponesu se u ophodu u crkvu. Na ulazu u crkvu upali đakon jednu svijeću na trorožnom svijetnjaku blagoslovenom vatrom zapjevavši: „Svjetlo Kristovo“ (Lumen Christi), i prignuvši koljeno. Pjevači mu odgovore: „Hvala Bogu!“ (Deo gratias). Drugu opet svijeću zapali na sredini crkve istim načinom, a treću blizu žrtvenika pjevajući sve to višim glasom.

U staro se doba dnevice iz kremena izbijao i blagosiljao oganj, kojim su se svijeće u crkvi užizale. Kasnije bijaše to samo na veliku subotu.

Tronožni svijetnjak naznačuje presv. Trojstvo. Nova se vatra nosi u ophodu u crkvu za znak, da se Isus poslije uskrsnuća opet pokazao svojim učenicima.

b) Blagosilja se pri žrtveniku uskrsna svijeća. Za blagoslova pjeva se slavna pjesma „Exultet“ (t. je Kliči . . .), koja navješćuje veselu vijest o uskrsnuću Isusovu. Blagosiljajući đakon (ili misnik u đakonskom odijelu) utakne unakrst $\left(\begin{smallmatrix}1\\425\\3\end{smallmatrix}\right)$ pet zrna tamjanovih u nju i upali je jednom svijećom s tronožna svijetnjaka. Nešto kasnije upale se i prije utrnule svjetiljke u crkvi. Napokon stavi se uskrsna svijeća na stranu evanđelja uz žrtvenik, gdje ostane do Spasova i užiže se za svečanih misa.

Uskrsna svijeća prilikuje Krista: neužežena naznačuje, kako leži u grobu, a užežena uskrsloga Spasitelja. Pet rupica na njoj naznačuje pet rana Kristovih; a pet zrna tamjanovih, koja se zatiču u te rupice, znače, da je tijelo Kristovo bilo mirodijama pomazano. Sve se svjetiljke upale, što svaka rasvjeta duha izlazi od Krista. Uskrsna svijeća ostaje do Spasova kod žrtvenika, jer je Krist poslije uskrsnuća još 40 dana ostao na zemlji.

Iza toga čita misnik zaogrnut plaštem 12 proroštva. Proroštva su štiva st. zavjeta, koja pokazuju na duševni preporod, koji se vrši na katehumenima po sv. krštenju, a na krštenima po sakramentu pokore.

2. Voda se krsnica ovako posvećuje:

a) Misnik pođe u ophodu ka krstionici, pjeva molitve i obavlja samu posvetu vode ovako:

α) blagosilja vodu znakom križa, jer krst ima svoju moć tek od smrti Kristove na križu;

β) dotakne dlanom površinu vode za znak, da kao što je u početku Duh Božji lebdio nad vodom, tako će on svojom milošću lebditi nad onima, koji će primiti krst;

γ) ispulji malo vode na četiri kraja svijeta, za znak, da će se krstom spasti svi ljudi svega svijeta;

δ) zadahne vodu tri puta za znak, da se po krštenju čovječjoj duši udahnjuje vrhunaravni život, kao što je nekada prvomu čovjeku Stvoritelj dahom dao dušu i život, i da joj se podjeljuje milost Duha Sv., kao što je Isus dahom predao Duha Sv. apostolima;

ε) umoči tri puta u vodu uskrsnu svijeću, priliku Isusa, za znak, da je krstu moć od Krista, koji krštene izvlači iz grješnoga ponora;

ξ) poškropi tad vjerne vodom, da se sjete na krstu primljene svetosti; napokon

η) ulije katehumenskoga ulja i krizme u vodu, da se predoči obilje Duha Sv., koji se dobiva u krstu.

b) Dogotovivši to vrati se misnik k žrtveniku i baci se pred njim ničice. U to se pjevaju litanije svih svetaca. Na riječi: „Mi grješnici prosimo te, posluhni nas!“ digne se i pođe u sakristiju.

3. Sv. misa. Odjeven u bijelo misno ruho pođe misnik k urešenu žrtveniku i služi ovako sv. misu: a) na Gloria zazvone sva zvona; b) iza poslanice pjevaju misnik i pjevači izmjenice tri puta sve to višim glasom „Alleluja“; i c) đakon pjeva na koncu: „Ite missa est, Alleluja, Alleluja.“

Misno je ruho bijelo i žrtvenik urešen, jer se ova služba već proteže na slavno uskrsnuće. Na „Gloria“ zvone zvona i pjeva se „Alleluja“ (slavite Gospodina) zbog veselja, što je uskrsnuo Gospodin.

4. Slavlje uskrsnuća. Pod večer pristupi misnik zaogrnut bijelim plaštem k sv. grobu, okadi presv. otajstvo, skine s njega koprenu, primi ga u ruke i, okrenuvši se prema puku, zapjeva: „Spasitelj uskrsnu.“ Iza toga krene u svečanom ophodu prema žrtveniku, zapjeva ondje „Te Deum“ i dade blagoslov s presv. otajstvom.

Negdje ide ophod najprije po crkvi, ili ako je povoljno vrijeme oko crkve i dalje po vani. Dobri kršćani užižu svijeće na prozorima i kite prozore, kuda ophod prolazi.

§. 71. Uskrs.

Uskrs je spomendan uskrsnuća našega Gospodina Isusa Krista. Slavi se već od apostolskih vremena. Sveti oci zovu ovaj

blagdan s v e c e m s v e t k o v i n â i to posve pravo, jer je Krist svojim uskrsnućem nepobitno dokazao, da je nauk njegov istinit i da je on Božji poslanik, dà sam Bog. Uskrsnuće Kristovo pokrepljuje i nas u nadi, da ćemo jednom uskrsnuti.

Uskrs se slavi u 1. nedjelju, koja dolazi poslije punoga mjeseca proljetne jednači, dakle između 22. ožujka i 25. travnja.

Po Uskrsu ravnaju se i druge p o m i č n e svetkovine kao: Spasovo, Duhovi itd. pa i korizma.

Ovaj radosni blagdan provodi crkva veselo.

a) Sretajući se kršćani p o z d r a v l j a l i bi se riječima: „Uskrsnu Gospodin!" a odzdravljali: „Uskrsnuo u istinu!" Drugi opet riječima „Veseo Alleluja!" (t. j. veselo hvalite Boga!).

b) Ž r t v e n i c i s e k i t e, misa se služi u n a j l j e p š e m ruhu, a uz veselu svirku i popijevku čuje se više puta „Alleluja." Na velikom žrtveniku stoji k i p u s k r s n u l o g a S p a s i t e l j a sa zastavom. Na evanđeoskoj strani gori uskrsna svijeća.

c) Već od starine blagosilja se m e s o, k r u h i j a j a.

d) Moli se obično s t o j e ć i.

Z a s t a v i c a u ruci Spasiteljevoj znači p o b j e d u, što ju je Krist svojim uskrsnućem održao nad smrću i paklom.

Stojeći obavljaju se molitve za znak, da je Krist uskrsnuo.

B l a g o s i l j a t i na Uskrs m e s o, j a j a i k r u h u običaju je od starine, kad su kršćani cijelih 40 dana tako postili, da nijesu blagovali ni mesa ni jaja, pa zato dadoše te stvari blagosloviti, da im ne naškode. Osim toga sjeća b l a g o s i l j a n j e m e s a na uskrsno jagnje, blagosiljanje jajâ na uskrsnuće Isusa i na naše uskrsnuće, a ono k r u h a na nebeski kruh, koji se daje vjernima za hranu.

Uskrs treba da svakoga kršćanina sjeti, da mu je iz g r i j e h a uskrsnuti na novi b o g o l j u b n i ž i v o t.

§. 72. Bijela nedjelja.

Poslije Uskrsa ima šest nedjelja. P r v a se zove b i j e l a n e d j e l j a (Dominica in Alba), što su na nju u stara vremena p o k r š t e n i c i bijele haljine, koje su dobili na veliku subotu, kad su se krstili, svlačili i krsni zavjet ponavljali.

B i j e l e h a l j i n e naznačuju n e v i n o s t i s v e t o s t, koja se na krštenju dobiva. Taj dan valja nam se sjetiti svetosti, što smo je stekli po sv. krštenju, i odlučiti, da ćemo je neokaljanu čuvati do kraja života.

§. 73. Ophod (procesija) na Markovo i na tri prozbena dana.

1. O p h o d n a M a r k o v o potječe iz starine: jer se već u 6. stoljeću za pape Gregorija Velikoga svake godine opsluživao, da Bog odvrati s t r a h o v i t u k u g u od ljudi, a svaku n e p o g o d u s u s j e v a i v i n o g r a d a.

Ophod polazi iz crkve, gdje su se započele litanije svih svetaca pjevati, i ide pjevajući u polje, gdje misnik blagosilja usjeve, vinograde i sav prirod. Za blagosiljanja pjevaju se 4 štiva iz svakoga evanđelja po jedno i to tako, da se misnik, koji pjeva evanđelje, svaki put licem okrene na drugu stranu. Ovo se čini zato, što se evanđelje mora navješćivati svim narodima po cijelom svietu i što se blagoslov na sav prirod proteže, a ne samo na prirod one njive ili polja, gdje se blagoslov obavlja. Poslije blagoslova krene ophod istim načinom natrag u crkvu, gdje se služi sv. misa, ako nije obavljena u kojoj bližnjoj crkvici.

2. O p h o d n a t r i p r o s n a d a n a. Tri dana (ponedjeljak, utorak i srijeda) prije Spasova zovu se p r o s n i ili p r o z b e n i d a n i (negdje ih još zovu k r i ž e v s k i ili k r i ž e v i), jer treba osobito ova tri dana p r o š n j e Bogu šiljati. I na ta tri dana obavljaju se o p h o d i u svakoj župi.

Ovo je običaj u kat. crkvi već od 5. stoljeća, koji je započeo s v. M a m e r t o, biskup u Vienni u Francuskoj. Grad naime Viennu i okolicu pohađahu više godina što kakve bijede: potres, požari, nerodica, divlja zvjerad itd.; a da Bog odvrati te kazni, naredi sv. Mamerto javne opće molitve i ophode. On bi sabrao vjernike u povorku, i moleći i pjevajući obilazio poljane, te nesta nesreće. Naskoro se za njim povedoše i drugi biskupi, dok papa Leon III. (813. †) ovu pobožnost ne uvede u Rimu i poslije u cijeloj crkvi.

O p h o d i polaze iz župne crkve svaki dan k drugoj kapelici, gdje se sv. misa služi, ili gdje nema kapelice, k propelu kojemu, te se vraćaju istim načinom u župnu crkvu. Drže se pak danas poglavito zato: a) da se Bogu z a h v a l i m o z a p r i m l j e n e b l a g o d a t i; b) da sebi isprosimo d o b r u l j e t i n u i c) da nas Bog opčuva od vremenitih zala. U s k r s n o je ovo doba upravo

za njih zgodno; jer je naša molitva Bogu ugodnija, ako smo duševno uskrsnuli s Kristom.

§. 74. Spasovo ili uzašašće Gospodnje na nebo.

Isus Krist je četrdeseti dan poslije uskrsnuća u četvrtak na očigled svojih apostola svojom moći uzašao na nebo. Na uspomenu toga događaja slavi se svake godine 40. dan poslije Uskrsa Spasovo ili uzašašće njegovo na nebo. Kip se uskrsnuloga Spasitelja ukloni sa žrtvenika za evanđelja, kada se dođe do riječi: „Uzet je na nebo“; a uskrsna se svijeća ugasi poslije evanđelja, što je Isus ostavio ovaj svijet.

Ovaj blagdan zove se zato Spasovo, što je ovaj dan Isus završio djelo spasenja našega vrativši se k Ocu.

III. Duhovsko doba.

Duhovsko doba sadržaje uspomenu poslanja Duha Sv.

§. 75. Uoči Duhova (vigilia).

Glavni je svetac ovoga doba Duhovi. Dalja priprava za Duhove jesu deset dana od Spasova do Duhova; bliža pak je subota uoči Duhova.

Uoči Duhova: a) posvećuje se voda za krst, i b) služi se svečana misa.

1. Posveta vode obavlja se upravo onako, kao što i na veliku subotu (§. 70.): samo što se ne čita dvanaest proroštva već šest. Posvećuje se pak voda zato na taj dan, što su se u staro doba i ove subote svečano krstili katehumeni.

2. Svečana se misa služi bez ulaza, a na „Gloria“ zvone sva zvona.

Taj je dan i zapovjedni post.

§. 76. Duhovi.

Duhovi (Trojaci) su blagdan na uspomenu, što je pedeseti dan poslije uskrsnuća Isusova Duh Sv. sišao

na apostole. Na ovaj je dan i crkva započeta, jer se na govor Petrov do 3000 ljudi pokrstilo.

Krist je pred uzašašćem svojim apostolima obećao Duha Sv. Apostoli bijahu u Jeruzalemu s drugim vjernicima sabrani na molitvi. Oko treće ure (naše 9.) podiže se huka i šum kao od silna vjetra, i napuni svu kuću, gdje su bili, i Duh Sv. siđe na njih u prilici gorećih jezika, napuni ih svojih darova, oni počeše različitim jezicima govoriti i Boga slaviti. Otvoriše zatim vrata i Petar uze sakupljenoj svjetini propovijedati, te tako se pokrsti do 3000 ljudi.

Duh Sv. siđe u prilici vatre za znak, da će ljude prosvjetljivati, jačati i od grijeha čistiti t. j. svetiti. Lik jezika naznačuje čudnovati dar jezikâ, što su ga apostoli za raširivanje evanđelja dobili.

U stolnim crkvama dijeli se u cijeloj osmini ili samo u nedjelju i ponedjeljak sv. potvrda.

§. 77. Nedjelje poslije Duhova. Blagdan presv. Trojstva.

Nedjelje, što idu poslije Duhova do došašća, zovu se nedjelje po Duhovima. Ima ih 24, no ne uvijek. Ako je ranije Uskrs, onda ih ima i više, ako kasnije, onda manje. Kad ih je više, tada se između 23. i 24. umetnu one nedjelje poslije Bogojavljenja, koje su bile ispuštene; no uvijek se čita evanđelje na posljednju nedjelju od nedjelje 24.

Prva nedjelja poslije Duhova zove se nedjelja presv. Trojstva. Crkva na taj dan svečano ispovijeda tajnu presv. Trojstva, t. j. da je Bog jedan u naravi, a troj u osobama, Otac, Sin i Duh Sv., te se sjeća milosti, koje smo dobili od trojednoga Boga. Ovaj dan valja hvaliti Bogu, što nas je stvorio, otkupio i posvetio, i ponoviti krsni zavjet.

§. 78. Tijelovo (Brašančevo).

U četvrtak po presv. Trojstvu opslužuje crkva Tijelovo na uspomenu naređenja presv. oltarnoga sakramenta.

Uspomena na naređenje presv. olt. sakramenta slavila se u crkvi počevši od apostolâ uvijek na veliki četvrtak, ali budući da

je crkva u to vrijeme zabavljena mukom Isusovom, odgodila je tu veselu uspomenu na veselije vrijeme.

Najprije započela se ta svetkovina u Ljutiku (Lüttich) u Nizozemskoj (već g. 1246.). Prvi povod, da se uvede ovaj blagdan, dade prikaza, što se objavi nekoj pobožnoj koludrici Julijani u Ljutiku, da katolička crkva nema još svetkovine na slavu presv. olt. sakramenta. Ona tu objavu prijavi biskupu i drugim nekim učenim muževima, a među njima i ondješnjemu nađakonu Jakovu Pantaleonu, koji je kasnije pod imenom Urbana IV. zasio na papinsku stolicu. Tadašnji biskup Robert uvede odmah Tijelovo u svojoj biskupiji. Urban IV. opet propisa to za cijelu crkvu god. 1264., a sabor vienski god. 1311. to odobri.

Svetkuje se pak Tijelovo svečanom sv. misom i ophodom.

a) Na ovaj dan i kroz čitavu osminu izlaže se presv. tijelo pod sv. misom, da mu se javno klanja.

b) Poslije sv. mise zagrnut plaštem, držeći pokaznicu zapjeva misnik: „Pange lingua gloriosi“ (Pjevaj jeziče). Nato krene ophod iz crkve, vesele pjesme zaore, glazba zasvira, zvona zazvone, ulice su granjem i cvijećem nakićene, a prozori svijećama rasvijetljeni. Naprijed se nosi križ, stijeg Bogočovjeka, siguran vođa, za njim idu djeca i mladež pjevajući, kao što su djeca pozdravljala Isusa, kad je ulazio u Jeruzalem; za njom idu različiti staleži općine s razvitim zastavama; poslije njih pjevači misnici, a iza ovih misnik noseći presv. tijelo pod nebom (baldachinum). Podvornici mu o boku kade tamjanom. Iza presv. tijela stupaju poglavari i najodličniji članovi općine, a iza njih žene.

c) Ophod ide prema četiri postaje t. j. četiri žrtvenika, koji se podignu na četiri kraja svijeta, i zelenilom i cvijećem iskite. Kod svakoga žrtvenika pjeva se po redu početak jednoga od četiri evanđelja, moli se kratka molitva i daje se blagoslov. Ulazeći opet u crkvu pjeva se „Te Deum“, „Tantum ergo“ i daje se posljednji put blagoslov sv. sakramentom.

Ulice se kite granjem i cvijećem za spomen, kako su Isusa dočekali Jeruzalemci. Žrtvenici su podignuti prema sjeveru, jugu istoku i zapadu sunca, jer treba, da se svi narodi klanjaju Isusu Kristu kao pravomu Bogu. Pjeva se početak svakoga evanđelja

za znak, da svi evanđeliste svjedoče, da je Krist pravi Bog i da je naredio presv. olt. sakramenat.

Tijelovskim ophodom:

a) javno se ispovijeda vjera u nazočnost Kristovu u presv. olt. sakramentu; b) hvali se Bogu za bezbrojne milosti, koje nam Krist dijeli u presv. ovom sakramentu; c) zadovoljuje se za ona mnoga obeščašćivanja, koja nevrijednici čine Spasitelju, primajući nevrijedno ovaj presv. sakramenat.

Pravi će kršćanin ne samo tijelom pribivati ovomu svečanomu ophodu, već i duhom t. j. štovat će Spasitelja, klanjat će mu se i hvaliti ga.

§. 79. Manji blagdani Gospodnji.

Crkva svetkuje koje na uspomenu pojedinih zgoda iz života Isusova, koje na čast njegovih mučila, još neke svetkovine, koje nijesu zapovjedni blagdani. Među te spadaju:

1. Blagdan presv. Srca Isusova u petak poslije osmine Tijelovske.

2. Krv Kristova 1. nedjelje srpnja.

3. Preobraženje Kristovo 6. kolovoza.

4. Našašće sv. križa 14. rujna.

Car Hadrijan dade iz mržnje na kršćanstvo grob Gospodnji zemljom zasuti i na onom mjestu, gdje je Isus umr'o, podići hram nekomu kumiru. Car pak Konstantin Vel., da popravi ovu obeščast svoga predšasnika, odluči sazidati na istom mjestu kršćansku crkvu. To htjede izvesti pobožna njegova mati, Jelena, koja se pod konac god. 326. zaputi u Jeruzalem i dade razrušiti hram kumira. Kad su se sve ruševine očistile i zemlja makla s groba, nađu se tri križa jednake spodobe i veličine. Židovi običavahu mučila na stratištu odmah ukopati. Da se raspozna križ Spasiteljev od druga dva, dotaknu se po savjetu sv. Makarija, biskupa jeruzalemskoga, svih triju neka na smrt bolesna žena. Dotaknuvši se trećega križa, umah ozdravi, i tim se objavi, da je to Kristov križ. Ovaj čudnovati događaj pripovijeda više pisaca, koji su tada živjeli. Na uspomenu ovu odredi crkva svetkovinu 3. svibnja. „Našašće sv. križa.“

Jelena posla jedan dio od križa ujedno s čavlima sinu si caru; veći pak dio okuje u srebro i predade biskupu jeruzalem-

skomu, da ga čuva. Kasnije bude taj dio postavljen u crkvi, što je sagrađena na sv. grobu. Na tu opet uspomenu odredi crkva 14. rujna „Uzvišenje sv. križa." God. 614. osvoje Perzijanci Jeruzalem i odnesu sa sobom u Perziju sv. križ, što se čuvao u zapečaćenoj škrinji; istom god. 629. donese ga natrag grčki car Heraklije, te ga, odloživši sav carski ures i sjaj, ponese sam na Golgotu. Ovo dade povod, te se uzvišenje sv. križa još svečanije po cijeloj crkvi slavilo. Pojedine čestice sv. križa razdijelise se poslije različitim crkvama.

§. 80. Marijine svetkovine.

Crkva je na čast bl. dj. Marije više svetkovina naredila: jedne se svečano i javno svetkuju, a druge samo u crkvi.

A. Javne svečane jesu ove:

1. Bezgrješni začetak bl. dj. Marije slavi crkva 8. prosinca na uspomenu, što je bl. dj. Marija bila bez istočnoga grijeha začeta.

Vrlo zgodno dolazi na početku Došašca, jer su se Marijinim začetkom počela u Kristu ispunjavati proroštva o mesiji. Već od 8. stoljeća slavi se ovaj blagdan u istočnoj crkvi, a od 9. stolj. u zapadnoj. Za pok. pape Pija IX. proglašen je bezgrješni začetak Marijin istinom objavljenom i svetkovina po cijeloj crkvi uvedena.

2. Narođenje Marijino ili Mala Gospa opslužuje se 8. rujna na uspomenu rođendana njena.

3. Ime Marijino u nedjelju poslije Male Gospojine. Ime „Marija" znači „gospoju vladaricu" pa tako i jest: Marija je naša vladarica i Gospoja, jer je mati našega Spasitelja. Ovaj se blagdan slavi kao zahvala za slavnu pobjedu, što ju je održala kršćanska vojska pod poljskim kraljem Ivanom Sobjeskim na zagovor bl. dj. Marije nad Turcima kod Beča 12. rujna 1683.

4. Sv. čislo Marijino (ili Marija čiselska) opslužuje se prve nedjelje listopada. S ovim je blagdanom spojena zahvalna uspomena na pobjedu, što su je održali kršćani na zagovor Marijin nad Turcima kod Lepanta god. 1571., kadno su članovi bratovštine sv. čisla svake godine svečane ophode držali.

5. Svjetlo Marijino ili očišćanje Marijino 2. veljače (vidi §. 63.).

6. Blagovijest slavi se 25. ožujka na radosnu uspomenu, što je arhanđeo Gabriel donio vijest bl. dj. Mariji, da je odabrana za mater Spasitelju, te ga ona tada po Duhu Sv. i začela. Blagovijest je ujedno spomendan utjelovljenja Sina Božjega.

7. Uzeće Marijino u nebo ili Velika Gospa, blagdan je 15. kolovoza na uspomenu, kadno je bl. dj. Marija preblaženo s ovoga svijeta preminula i u nebo uzeta.

Uoči Velike Gospe jest zapovjedni post.

B. Svetkovine nezapovjedne:

1. Prikazanje Marijino u hramu opslužuje se 21. studenoga na uspomenu, što je Marija kao dijete od svojih roditelja Joakima i Ane bila u hramu Bogu prikazana.

2. Marijini zaruci 23. siječnja na uspomenu, što se zaručila bila s Josipom.

3. Sedam žalosti bl. dj. Marije u petak prije Cvjetnice na uspomenu boli i muka, što ih je ona za muke i smrti Kristove pretrpjela.

4. Pomoć kršćanima t. j. svetkovina bl. dj. Marije kao osobite pomoćnice kršćanske slavi se 24. svibnja.

5. Pohod Marijin 2. srpnja na uspomenu, što je posjetila svoju tetku Elizabetu.

6. Karmelska majka Božja opslužuje se 16. srpnja na uspomenu, što se prikazala pobožnomu monahu karmelićaninu Simonu, i predala mu skapular t. j. odijelo, koje sjeća na bl. dj. Mariju. Skapular nošahu tada monasi Karmelite, a i drugi ga pobožni štovatelji Marijini nose.

7. Sniježna majka Božja 5. kolovoza zapravo je posvetilo jedne od najvećih crkava rimskih, posvećene na čast bl. dj. Marije. Ivan, patricije rimski, i njegova žena darovaše svoj veliki imetak bl. dj. Mariji, moleći je, da im ona nekim načinom očituje, kako bi njoj na čast taj imetak upotrebili, što ona čudom i očituje. U kolovozu za najveće vrućine pade noću snijeg na brdašcu Exquilinu, a iste noći u snu javi Majka Božja, da joj na onom mjestu, gdje bude snijeg, crkvu na čast sagrade (u 4. stolj.).

8. Svetkovina na uspomenu, što su mnogi kršćanski uhvaćenici po zagovoru bl. dj. Marije oslobođeni iz ropstva po redovnicima osloboditeljima. Pada na 24. rujna.

9. Marija zaštitnica opslužuje se 3. nedjelje studenoga na zahvalnu uspomenu svih blagodati, što su kršćanima pripale po zagovoru bl. dj. Marije.

Na Marijine dane treba da se zabavljamo zgodama i lijepim krepostima njena života, te da ih slijedimo kao: njenu čistoću, dobrotu, ljubav, prijaznost, poniznost itd. Štovati nam treba bl. dj. Mariju, jer je ona dobra majka, koja nas ne će nikada zapustiti, a osobito na smrtnoj uri. Veoma je spasonosno njoj na čast dnevice nešto moliti.

§. 81. Svetkovine anđelâ i svetaca.

A. Svetkovine anđelâ.

Anđeoska nedjelja ili nedjelja anđela čuvara slavi se na čast svim anđelima čuvarima: a) da se zahvalimo Bogu, što nam je opredijelio za zaštitnike anđele, b) da ih štujemo i njima se za njihovu obranu preporučujemo, jer nas oni na dobro upućuju i čuvaju nam dušu i tijelo.

Nedjelja je anđeoska ona nedjelja, što je najbliža 1. rujnu.

Nezapovjedne su svetkovine: svetkovina arhanđela Gabriela 24. ožujka, arhanđela Mihaela 29. rujna i arhanđela Rafaela 24. listopada.

B. Svetkovine svetacâ.

Pod svecima razumijevaju se oni pokojni kršćani katolici, koje je crkva iza strogoga ispitivanja i istraživanja takovima proglasila, pa i hoće, da ih štujemo i prizivljemo, jer su se za života odlikovali izvanrednim krepostima, a sada uživaju vječnu slavu. Jedno i drugo potvrđuju čudesa, što ih je Bog na njihov zagovor tvorio. Neke proglasi crkva kao blažene, a neke kao svete. One dopušta štovati i prizivati na nekim mjestima, a ove nalaže štovati po cijeloj crkvi.

U crkvi su našoj ove svetkovine svetaca zapovjedne:

1. Blagdan sv. Stjepana, prvoga mučenika 26. prosinca (vidi §. 59.).

2. Blagdan sv. apostola Petra i Pavla 29. lipnja koji su na taj dan godine 67. u Rimu mučeničkom smrću umrli. Uoči Petrova je zapovjedni post.

Na ovaj blagdan kao što i na druge apostolske svetkovine zahvaljivati nam je Spasitelju, što je po svojim apostolima raširio svoj sv. nauk, i moliti, da nam vazda bude vjera živa.

3. Blagdan svih svetih svetkuje se 1. studenoga, da se svim svecima iskaže štovanje, bila im imena znana u svijetu ili ne. Blagdan je ovaj ovako uveden:

Kad je nestalo poganstva, posveti papa Bonifacije IV. poganski hram u Rimu „pantheon" (hram svih bogova) u kršćansku crkvu sv. Marije i svih svetaca, a Gregorije IV. naredi (god. 834.), da se svetkuje u svemu kršćanstvu blagdan na čast svima svetima 1. studenoga.

Uoči svih svetaca je zapovjedni post.

4. Blagdani zaštitnika ili zemlje ili župe. Kao što ima svaki čovjek svoga imenjaka zaštitnika, tako ima i svaka kršćanska država, pače svaka župa po jednoga ili dva zaštitnika. Obično su ovo blagdani zapovjedni. Kod nas je u Hrvatskoj zaštitnik sv. Stjepan, kralj ugarski, sv. Rok i sv. Ilija i sv. apostoli slavenski Ciril i Metod, u Dalmaciji sv. Spiridion, u Ugarskoj sv. Stjepan, kralj; u Českoj sv. Većeslav i Ivan Nepomučki, u Moravskoj sv. Ciril i Metod, u Koruškoj sv. Egidije, u Štajerskoj sv. Josip, u Kranjskoj sv. Juraj i sv. Josip, u Austriji sv. Leopold, u Šleskoj sv. Hedviga, u Poljskoj sv. Ivan (Cantij) i sv. Stanislav, u Solnogradskoj sv. Ruprecht, u Tirolskoj sv. Josip i Virgilije itd.

5. Još se u onim župama slavi i godišnjica posvete crkve, gdje je crkva po biskupu posvećena. To se zove „posvetilo ili hram crkve".

§. 82. Dušni ili mrtvi dan.

Kršćani nijesu samo s blaženicima u nebu u duhovnoj zadruzi, nego i s onim dušama, koje trpe muke u čistilištu. Premda se za njih crkva u sv. misi dnevice moli, ona je ipak jedan dan u godini naročito njima namijenila. Ovaj spomendan mrtvih uveo je najprije (god. 998.) opat benediktinac Odilo u svom samostanu, a poslije je to crkva naredila posvuda na 2. studenoga. Opslužuje se ovako:

a) Na Sesvete poslije svečane večernje nastane tuga u crkvi, i misnik služi u crnom ruhu žalobnu večernju za pokojne.

b) Zvona zvone do 9. ure u večer, a negdje i dulje, te opominju ljude, da se sjete pokojnikâ u svojim molitvama. Grobove svojih pokojnika kite i rasvjetljuju prijatelji i rođaci.

c) Drugi dan već rano ujutru bude zvona ljude na molitvu i sv. misu. Ako je pogodno vrijeme, ide o p h o d na groblje moleći čislo ili druge molitve za pokojnike. Na groblju je propovijed i obavljaju se molitve, a grobovi se blagoslove sv. vodom i okade. Negdje ide ophod već uoči Dušnoga dana na groblje; a negdje ne ide uopće ophod, već se propovijed obavlja u crkvi.

d) Kad se ophod vrati s groblja u crkvu, pjevaju se svečane z a d u š n i c e, otpjevaju se poslije mise „Libera“ i „Dies irae“, žalobne pjesme, koje nas sjećaju, da i nas čeka smrt i sud.

e) Napokon poškropi i okadi misnik m r t v a č k i o d a r, napravljen usred crkve, te moli Božje milosrđe za sve pokojnike, kojima na koncu zaželi: „Pokoj vječni daruj im, Gospodine, i svjetlost vječna im svijetlila! Neka počivaju u miru! Amen.“

Lijepo je nakititi i rasvijetliti grob pokojnika, ali uz to valja moliti za njegovu dušu; to bo njemu najviše koristi.

DODATAK.

O g r č k o j l i t u r g i j i.

§. 1. Uopće o grčkoj liturgiji.

Dvije su grčke liturgije (carigradske): jedna sv. Vasilija, biskupa cesarejskoga, a druga sv. Ivana Zlatoustoga, biskupa carigradskoga. Obje su ove liturgije prešle i među Slavene sa slavenskim jezikom i pismom, ili kako ga zovu s t a r o s l a v e n s k i m jezikom ili c r k v e n i m. Ovu grčku liturgiju ima sada crkva grčko-istočna sjedinjena s rimskom stolicom, gdje je god ima.

Dijelimo i ovu liturgiku na tri glavne česti: 1. na sv. mjesta, 2. na sv. čine i 3. na sv. vremena.

Dio prvi.

Sveta mjesta.

Pod sv. mjestima razumijevamo ovdje h r a m (ili crkvu), gdje se sv. čini obavljaju. Budući da je za obavljenje ovih sv. čina potrebito i drugih sv. stvari, govorit ćemo u ovomu dijelu i o s v. k n j i g a m a, o s v. p o s u đ u, što treba za sv. službu, i o s v e ć e n i č k o m o d i j e l u.

§. 2. O hramu.

Hramovi su ponajviše slični crkvama rimske crkve. Gdjegdje su dugoljasti poput lađa, a ima ih i u obliku križa. Ulaz je u crkvu obično sa zapadne strane. Obično se hram dijeli na tri dijela: na t r p e z u ili p r i t v o r, na p r a v u c r k v u i na o l t a r.

Pritvora su bila prije dva: spoljašnji i nutarnji. Spoljašni je pritvor, gdje se zvoni; ovdje su bile prije posude s vodom, da ulazeći u crkvu operu lice i ruke. Ovo je bilo mjesto za izlučene grješnike. Nutarnji pritvor bio je za opijelo mrtvih, za oglašene (katehumene), za grješnike i nevjernike. Tu su se nekoć držale i večere ljubavi, a sada se drže litije.

Iz ovoga pritvora ulazi se u pravu crkvu, koja je bila nekoć rastavljena od nutarnjega pritvora krasnim vratima. U ovom je dijelu vjerni puk, na jednoj strani žene, na drugoj muškarci. Posred ovoga dijela jest ambon t. j. okruglo povišeno mjesto, gdje se čitaju evanđelja i prošenja. Mjesto među oltarom i crkvom zove se soleja t. j. prijestolje. Tu su pjevnice, gdje se čita i pjeva. U novije se vrijeme ambon postavlja na soleji među pjevnicama, a u crkvi s lijeve strane uzvišena je propovjedaonica.

Oltar je najvažniji dio hrama, povišen za nekoliko stupanja. U nj ne smiju ući svjetovnjaci, a osobito žene. Iznajprije bijaše on odijeljen od ostale crkve zavjesom, a poslije je načinjena pregrada, koja se zbog slikâ, što su na njoj, zove ikonostas. Na ikonostasu su troja vrata; ona srednja dvokrilna zovu se carska, što se njima ulazi k prijestolju nebeskoga cara.

U oltaru se nalazi: časna trpeza (stol) i proskomidija (žrtvenik).

a) Časna trpeza ili prijestol nebeskoga cara jest posvećen i prostiračima pokriven stol, na komu se posvećuju časni darovi, i prilika je onomu stolu, na komu je Isus na posljednjoj večeri naredio sv. otajstvo. Na časnoj trpezi ima antimins, evanđelje, križ i kovčeg. Antimins je platno, na koje se meću kod sv. mise časni darovi. Po crkvenim pravilima ima samo biskup (episkop) pravo posvećivati crkve, ali kad on ne može doći, onda posveti samo antimins i pošlje ga u novu crkvu s dozvolom, da je slobodno blagoslove svećenici. Antimins je potpisan od biskupa i služi kao svjedočanstvo, da je u toj crkvi slobodno obavljati liturgiju. U nj se ušivaju čestice mučeničkih moći. U vrijeme progona ne mogahu imati kršćani kamenita prijestolja (oltara), pa su imali mjesto toga samo posvećeno platno, koje su mogli rasprostrijeti i sv. misu obavljati. Antimins znači toliko, koliko umjesto prijestolja, a inače znači platno, u koje bi Isusovo mrtvo tijelo zavito.

Evanđelje se drži na prijestolju zato, da se tim predoči prisutnost Isusa, učitelja istine. — Križ predočuje Isusa Krista kao Spasitelja našega. — Kovčeg (kivot ili darohranionica) je posuda, u kojoj se čuvaju sv. čestice.

b) Proskomidija nalazi se s lijeve strane časne trpeze ponajviše uza zid ili u zidu. Na njoj se priugotovljuju časni darovi, koji će se posvetiti. Ona se nazivlje i žrtvenik, što se na nju metahu žrtve t. j. prinosi sastojeći se od hljeba i vina, što ih je narod prinosio za liturgiju i za zajedničke gozbe.

Stvari potrebne za službu Božju pohranjene su u ormarima, što su u zidu, vani stoji samo kadionica. Čelo prijestolja ima u biskupskim crkvama uzvišeno sjedalo, gornje mjesto zvano, gdje biskup ili stoji ili sjedi.

Osim toga ima u hramovima ikonâ (slikâ). Na ikonostasu su velike ikone i zovu se prijestolne. S desne se strane carskih vrata obično meće obraz Spasiteljev, a s lijeve obraz Bogorodičin, dalje uz Spasitelja obraz sv. Jovana, preteče, a pokraj Majke Božje obraz onoga sveca, kojeg ime nosi crkva. U istočnoj crkvi nema kipova (statuâ). Za službe Božje gore svijeće i pali se tamjan. Glazbala (orgulje) ne služe istočnoj crkvi kod službe Božje. U grčko-istočnim hramovima ima samo jedan oltar, i na jednom se oltaru može samo jedanput na dan liturgija (sv. misa) služiti. Inače se može svaki dan služiti sv. misa osim nekih posnih dana.

§. 3. Liturgijske knjige.

Liturgijske su knjige ove:

Knjiga evanđeljâ i poslanicâ za cijelu godinu; psaltir t. j. zbirka 150 psalama; službenik ili liturgikon (missale), misna knjiga; časoslov ili orologion (veliki i mali) sadržava molitve jutarnje i večernje, zatim molitve za ostalo dnevno bogoslužje; molitvoslov po sadržaju sličan časoslovu; oktoih (osmoglasnik) sadržava čine (officium) za pojedine dane u tjednu. Cijeli čin pjeva se kroz stanoviti tjedan po jednom glasu. Pošto takovih glasova ima osam, to se knjiga zove osmoglasnik; minea sadržava čine za blagdane i svece cijele godine. Razdijeljena je na 12 dijelova, t. j. za 12 mjeseci; od toga joj je i ime (men = mjesec); antologion ili tre-

fologion sadržava sve čine za blagdane: Gospodnje, Bogorodičine i većih svetaca; triod (tropjesma) dijeli se na triod posni i triod cvjetni. U triodu posnom nalaze se čini za veliki post i služi od nedjelje Mitara i Fariseja do petka pred Cvjetnicom. U triodu cvjetnom jesu čini za vrijeme od subote pred Cvjetnicom do nedjelje Svih Svetaca (prva nedjelja po Duhovima); irmologion sadržava pjesme crkvene uzete iz različitih liturgijskih knjiga kao: iz oktoiha, minee i trioda; tipik (obrazac, pravilo, direktorium), pokazuje, kako da se bogoslužje obavlja kroz cijelu godinu, te što i kako iz svih spomenutih knjiga treba uzimati; napokon je trebnik (rituale), u komu su molitve i obredi za podjeljivanje sv. sakramenata i drugih posveta i blagoslova.

§. 4. Crkveno posuđe.

Posuđe je za službu Božju ovo:

Kalež, patena (diskos), zvijezda (nad kaležom), žličica, kojom se vjernima dijeli sv. pričest, koplje s dvije oštrice, tri pokrovca (od iste tvari, od koje je i crkveno odijelo), jedan za kalež, drugi za patenu, a treći za oboje zajedno, platnen rupčić i guba za otiranje kaleža i patene. Presveto se tijelo čuva u srebrnoj iznutra pozlaćenoj kutijici, a sv. ulja u trima srebrnima posudicama. — Još ima posuda, na kojoj se blagosilja pet hljebaca, pšenica, vino i ulje na večernji uoči velikih blagdana.

§. 5. Crkveno odijelo.

Idući misnik služiti sv. misu odijeva se ovim posebnim odijelom:

Stihar je bijela platnena košulja, kao što je u lat. crkvi alba. Epitrahil meće se oko vrata i odgovara lat. štoli. Pojas kao što je u lat. crkvi. Narukvice služe, da široki rukavi albe ne smetaju svećeniku kod službe Božje. Felon je misna haljina gornja, kao što je u lat. crkvi kasula.

Đakon služeći oblači dalmatiku i orar; ona je slična lat. dalmatici, a ovaj lat. štoli, samo što je od jednoga kraja do drugoga jednako širok.

Biskup imade osim gore spomenutoga odijela još ovo:

Saksos, što je u latina tunicella; nabedrenik, četverouglasto izrezan, veže se biskupu na desnu stranu bedra i znači duhovni mač, kojim moraju biskupi braniti svoje stado od neprijatelja; omofor (lat. pallium), najvažnije biskupsko odijelo, meće se biskupu na ramena te se sprijeda i straga spušta; znači rod ljudski, koji je Isus na svoja leđa metnuo, da ga Ocu nebeskomu privede; prsni križ; mitra, nalična na vladarsku krunu; žezlo i prsten. Napokon treba kod biskupske službe dikerion i trikerion (dvo- i trokratni svijetnjak).

Dio drugi.

Sveti čini.

Pod svetim činima razumijevamo ovdje sv. misu (liturgiju), sv. sakramente, posvete i blagoslove i ine bogoslužne čine.

§. 6. Obredi sv. mise.

Sv. misa u grčkoj liturgiji ima iste bitne dijelove, koje i u rimskoj.

U istočnoj crkvi grčkoga obreda, sjedinjenoj s rimskom stolicom, imaju danas dvije mise (liturgije): sv. Vasilija i sv. Ivana Zlatoustoga. Vasilijeva misa ima nešto dulje molitve, inače joj je obred isti, koji i Zlatoustovoj misi.

Misa sv. Vasilija služi se deset puta u godini, i to: na badnjak, uoči Bogojavljenja, na novu godinu (sv. Vasilije), na pet korizmenih nedjelja, na veliki četvrtak i veliku subotu. Misa pak sv. Ivana Zlatoustoga služi se kroz cijelu godinu osim srijedâ i petaka, u korizmi, na koje se dane služi misa već prije posvećenih darova (misa praesanctificatorum), spisana po Gregoriju Velikom papi (590 do 604) i na veliki petak, kad se ne služi prava misa.

Misa sv. Ivana Zlat. dijeli se na tri glavne česti: a) na proskomidiju; b) na misu oglašenih (katehumenâ), i c) na misu vjernih.

A. Proskomidija.

Proskomidija je grčka riječ (od proskomidzo, προσκομίζω = prinosim) i znači prinos. Prvi su naime kršćani sami donosili darove, od kojih se jedan dio odabrao za sv. misu, ostalo bilo je za uzdržavanje svećenikâ, crkvenih službenika i ubogih.

Došavši svećenik u crkvu, da služi sv. misu moli pred ikonostasom propisane molitve, ulazi k oltaru, te poljubivši oltar i evanđelje, oblači se u sveto misno rnho, moleći kod svakoga komada stanovite molitve. Umivši ruke ide k žrtveniku t. j. k stolu, na kom se nalaze darovi: hljebac (prosfor), vino, voda, potrebno sv. posuđe itd., i na njemu obavlja proskomidiju. — Uzme u lijevu ruku hljebac, i malim kopljem načini nad njim tri križa. Izrezuje zatim iz toga hljepca: agneca (četverouglastu hostiju) i to ovako: zareže najprije kopljem na desno, onda na lijevo, zatim odozgo, napokon odozdo. Izvadivši ga obrne gornji dio dolje i položi ga na diskos t. j. patenu (tanjurić). Zarezuje ga potom kopljem u spodobi križa. Probode ga u desnu stranu kopljem i ulije u kalež vina i malo vode. Položivši tako agneca na sredinu patene meće oko njega čestice (particulae), najprije jednu veću na desnu stranu agneca na čast bl. dj. Mariji; na lijevu stranu meće u tri reda devet čestica na čast različitim svecima. Pod agneca meće čestice u prvom redu za žive, onda za mrtve. Među živima spominje najprije sv. oca papu, vladara, biskupa, vjernike svoje župe, ako je župnik, zatim ostale, za koje ima nakanu. Kad je već poređao čestice za mrtve, koje je htio spomenuti, stavi jednu česticu za sebe.

Poredavši ovako čestice na pateni, stavi na nju zvjezdicu (zvjezdica se sastoji od dviju malih poluga, odozgo pričvršćenih, na kojima visi zvijezdica, a predočuje onu zvijezdu nad betlehemskom štalicom). Iza toga ovije patenu malim pokrovcem, stavi na kalež također pokrovac i napokon sve skupa pokrije velikim pokrovcem. Kod svega ovoga moli primjerene molitve, kadi pojedine dijelove i napokon sve skupa. Na koncu moli: da Bog primi ove darove i uzme u sv. zaštitu sve one, za koje se prinose.

Svi ovi obredi kod proskomidije s propisanim molitvama znače: upućenje i rođenje Sina Božjega, koji u spodobi agneca položena na pateni predočuje nam maleno dijete Isusa, kako leži u jaslicama u štali betlehemskoj.

B. Misa oglašenih (katehumena).

Obavivši ovako obred proskomidije ide svećenik k oltaru, i okadivši ga sa četiri strane, izađe u sam hram; kadi sliku Isusa, Majke Božje i puk. Vrativši se k oltaru zove u pomoć Duha Sv., poljubi oltar i križ i počne misu oglašenih hvalospjevom presv. Trojici.

Ime je ovomu dijelu mise odatle, što su u prvo doba, kad su se otajstva vjere pred vjernicima sakrivala, ovomu dijelu mise mogli i nevjernici, naročito oglašeni (katehumeni) prisustvovati.

Isus Krist pomirio nas je s Bogom, povratio mir našim dušama; stoga sada i svećenik zove vjernike, da se u miru Gospodinovu pomole; moli, da nas taj mir ne ostavi, da bude sav svijet miran; moli se za crkvu, da bude stalna, te da je ne obori nikoja neprijateljska sila, dà ni isti napadaji đavolski; moli se napokon za duhovne i svjetovne poglavare, za različite tjelesne potrebe života ljudskoga. Puk na sve ovo odgovara: Gospodine pomiluj.

Preporučivši se zaštiti bl. dj. Marije podaje svećenik čast i hvalu Gospodinu, i moli tihu molitvu, dok puk ili zborovi pjevaju antifonu — izmjenično pjevanje dvaju zborova. — Po prvoj antifoni poziva svećenik, da se saberemo i opet Bogu pomolimo, a zborovi ili puk iza toga pjevaju drugu antifonu i pjesmu: Jedinorođeni Sine Božji itd., u kojoj se potvrđuju proroštva prorečena o upućenju Sina Božjega.

Pozvavši iznovice vjernike, da se saberu i Bogu pomole, moli svećenik sam, i dok narod pjeva treću antifonu ili što drugo, što je propisano, uzme u ruke evanđelje, ide oko oltara i izađe na mala vrata pred ikonostas. Ovo predočuje pojavu Isusovu na rijeci Jordanu. Vrativši se k oltaru moli svećenik tiho, a zbor pjeva kratke pohvalne pjesme, tičuće se događajâ iz novoga zavjeta. Iza ovoga, dok se pjeva trisveta pjesma, pozove svećenik vjernike, da budu pazljivi i čita se epistola, a poslije nje, pošto svećenik okadi oltar i puk, sv. evanđelje.

Po otpjevanom evanđelju zove svećenik vjerne, neka poučeni slovom evanđeoskim uznesu svoja srca Gospodinu, neka se mole za duhovne i svjetovne poglavare, za sve ljude, koji se u crkvi nalaze itd. Napokon se ovaj dio mise završuje molitvama za katehumene ili oglašene, koji se ujedno pozivlju, da ostave

crkvu, jer nastaje m i s a v j e r n i h; na početku njenu pozivali su đakoni u staro doba oglašene, da izađu iz crkve.

M i s a o g l a š e n i h znači m l a d e n a č k u dob Isusovu, njegovo ukazanje na rijeci Jordanu, i njegovo učiteljsko djelovanje.

C. M i s a v j e r n i h.

Misa vjernih počinje se molitvama, u kojima se moli, da nas Bog učini dostojnima prinijeti mu nekrvnu žrtvu i čistom savješću primiti sv. pričest. Među ovim molitvama pozivlje svećenik glasno puk, da se mirnim srcem Bogu moli.

U tako zvanoj herubinskoj pjesmi, koja slijedi iza ovih molitava, opominje nas crkva, da zaboravimo na sve tjelesne potrebe, i da sada svu pažnju obratimo na najveće otajstvo, koje će naskoro slijediti. I sam se svećenik na ovaj važan čin pripravlja moleći, da mu Bog očisti savjest i učini ga dostojnim prinijeti mu sv. žrtvu.

Okadivši opet crkvu i puk prenosi sv. darove s pobočnoga žrtvenika na oltar, kojom prigodom spominje svećenik glasno sve dobrotvore crkve, duhovne i svjetovne poglavare i sav puk. Prijenos ovaj znači ulaz Isusov u Jeruzalem na muku i smrt križa.

Prenijevši i položivši sv. darove na oltar moli svećenik, da budu Bogu ugodni, te kako se prije prijenosa molio za tjelesna dobra, tako moli sada za duševna: da nam Bog dade mirno i bezgrješno živjeti, da nam pošalje anđela utješitelja itd. Pozivom, koji na to slijedi i kojim se pozivlju vjernici, da se izmire i vjeru svoju ispovjede, hoće, da nas opomene, kako su vjernici dužni vrlo revno pripraviti se na žrtvu, što će se prikazati.

Izmirivši se međusobno i jednodušno ispovjedivši u simbolu svoju vjeru pripravili su se vjernici, da mogu prisustvovati prikazbi sv. žrtve; jer su u sebi uzbudili živu vjeru spojenu s ljubavi k Bogu i bližnjemu.

Tako može sada slijediti sama pretvorba, pred kojom nas ipak svećenik opominje, da sa strahom Božjim prinosimo žrtvu, da Bogu obratimo svoja srca i zahvalimo mu za premnoga dobročinstva. I svećenik sam ovu blagodarnost izjavljuje i moli, da bi Bog, oko čijega prijestolja neprestance pjevaju zborovi anđeoski: „Svet, svet, svet gospodin Sabaot!“ blagoizvolio ovu žrtvu primiti od nas nedostojnih. Ovaj hvalospjev pjeva puk, a svećenik ponavlja ovdje svoju nakanu, da želi po ustanovi Isusovoj pretvoriti kruh i vino u pravo njegovo tijelo i krv. Spominje se u duhu onih, za koje hoće da služi i moli, da s onim anđelima, koji Boga neprestano veličaju, i mi velimo: svet i presvet ti, i jedinorođeni Sin i Duh sv., koji si tako svijet ljubio, da si Sina svoga poslao na ovaj svijet itd., te iza toga govori i čini ono isto, što je Isus na zadnjoj večeri učinio t. j. uzimlje patenu, na kojoj je kruh (hostia), u ruke, digne oči k nebu, tri puta blagoslovi i reče: P r i m i t e i jedite itd. Pokloni se nisko. Otkrije zatim kalež i pokazujući u nj prednjim prstima govori: P i j t e iz n j e g a svi itd., i opet se pokloni, te uzevši unakrst patenu s presvetim tijelom i kalež s presvetom krvlju digne u vis i tako Bogu prinosi.

Poslije ovoga slijedi priziv Duha sv. (epiclesis), što nije drugo nego očitovanje vjere, da se riječma: „Ovo je tijelo moje“ kruh i zbilja pretvorio u pravo i istinito tijelo, a riječima: „Ovo je krv moja“ vino pretvorilo u pravu i istinitu krv Isusovu. Dalje ovaj zaziv uključuje u sebi molbu, da bi Duh Sv. milošću svojom učinio nas dionicima blagodati, što ih je Isus svojom smrću nama zaslužio.

Preporučivši svećenik sve vjernike Božjoj milosti i zaštiti spominje se ostalih članova crkve: s v e t a c a, naročito bl. dj Marije. Sjetivši se poimence svih onih mrtvih i živih, za koje imade nakanu služiti, tajno, moli na glas za duhovne glavare naročito za biskupa, i nastavlja novi dio mise t. j. sv. p r i č e s t.

P r i č e s t. Na sv. se pričest vjerni pripravljaju molitvama za duševne potrebe, koje se glasno pjevaju, te se završuju „Oče našem.“ Pozdravivši svećenik vjernike s pozdravom: „Mir svima“, opravši ruke i izmoliv molitvu, otkrije kalež, uzme u ruke presv. tijelo čini njim znak križa nad patenom, razdrobi ga na četiri česti i postavi na četiri strane patene; uzme jednu čest i spusti u kalež, da označi uskrsnuće Isusovo (presv. tijelo združeno s krvlju). Moleći pripravnu molitvu pričesnu pričešćuje se jednom česti presv. tijela, zatim presv. krvi, te skupivši ostale česti u kalež i dobro očistivši patenu po kratkoj molitvi zahvalnici otvara srednja vrata ikonostasa (carska vrata) i zove vjernike k sv. pričesti, blagoslovi ih presvetim darovima, povraća se k oltaru, pokadi i nosi, okrenuvši se, sve skupa na žrtvenik, a vjerni pjevajući zahvaljuju se Gospodinu, što nam je dao uživati presv. nebeske hrane.

*

Prenošenje ovo s oltara na žrtvenik znači uzašašće Isusovo u nebo.

Ovim se obavila sv. nekrvna žrtva novoga zavjeta.

Sv. je crkva pripravila u proskomidiji sv. darove Bogu na žrtvu, i tim predočila narođenje Isusovo.

U misi oglašenih pripravila nas je na dolazak Spasitelja, kojega je mladenački vijek i krštenje na Jordanu, i njegovo učiteljsko djelovanje prikazala.

U misi vjernih pripravila nas je na najveće otajstvo sv. vjere naše, prikazavši nam Isusa, kako ulazi u Jeruzalem na muke i smrt križa, koji se u sv. misi nekrvnim načinom Ocu Bogu prikazao za naše spasenje.

Napokon nas je u sv. pričesti učinila dionicima ovoga spasenja.

Kad je ovako cijelo djelo spasenja pred našim očima izvedeno, zaključuje se sv. misa molitvom, kojom izručuje svećenik sebe i vjerne Isusu, koji sjedi o desnu Oca i vlada u slavi, daje posljednji blagoslov, i podavši čast i hvalu Isusu Bogu završuje sv. misu.

§. 7. Obredi sv. sakramenata.

1. Sv. krst. Svećenik odjeven u štolu i felon pita kumove, koji dijete u predvorje crkve donesu, kako će ime biti djetetu. Kumovi odgovore, a svećenik dahne tri puta djetetu lagano u lice, učini nad njim znamenje sv. križa, položi mu ruku na čelo i moli nad njim molitve, kojima ga prima u broj katehumena. Iza ovoga idu zaklinjanja (exorcismi), poslije kojih dahne svećenik u čelo, usta i prsa djetetu moleći, da izađe iz njega nečastivi.

Poslije pitanja: da li se odriče vraga itd., i da li vjeruje u Isusa Krista, nose kumovi dijete ka krstionici moleći vjerovanje.

Svećenik nato posvećuje vodu i ulje od masline i pristupa samomu krštenju. Maže najprije dijete u spodobi križa uljem na čelu, prsima, plećima, ušima, rukama i nogama govoreći propisano. Polijeva zatim sv. vodom krstovidno na tri puta glavu djeteta govoreći: Krsti se sluga Božji J. u ime Oca i Sina i Duha Sv. Amen.

2. Sv. potvrda. Poslije krštenja podjeljuje se u istočnoj crkvi odmah i sv. potvrda.

Svećenik izmolivši kratku molitvu maže krizmom, posvećenom po biskupu na veliki četvrtak, čelo, oči, nozdrve, usta, uši, prsi, ruke i noge djetetu govoreći: Pečat dara Duha sv. itd.

Po očitanoj epistoli i evanđelju i molitvi za zdravlje novokrštenika i njegovu stalnost u vjeri otpuštaju se kumovi s djetetom.

3. Sakramenat pokore i sv. pričest. Sakramenat pokore i presv. olt. sakramenat t. j. sv. pričest obavlja se kao u latinskoj rimskoj liturgiji s tom razlikom: da se prije ispovijedi neke molitve mole, da ispovjednik, slušajući ispovijed, drži u ruci križ i odrešujući pokornika stavlja mu na glavu epitrahil, a da se sv. pričest podaje pod obim prilikama kruha i vina.

4. Posljednja pomast.

Oslanjajući se na riječi apostola Jakova, u grčkoj crkvi ovaj sakramenat podjeljuje više svećenika: sedam ili barem tri. Međutim može ga podijeliti a obično i podjeljuje jedan.

Mole se najprije molitve, u kojima se spominju plodovi ovoga sakramenta, te se moli za zdravlje bolesniku. Zatim se čita sedam epistola i sedam evanđelja. Dozvoljeno je ovo i uopće sve, što ne spada na bitnost sakramenta skratiti, ako je pogibao, da bi bolesnik mogao prije umrijeti, nego se sve obavi.

Ulje, koje u ovom sakramentu treba, posvećuje sam svećenik i pomazuje njim bolesniku čelo, oči, nozdrve, usta, uši, prsi, ruke i noge govoreći podulju formulu. Na koncu meće se na glavu bolesnikovu otvoreno evanđelje s tiskanom stranom za znak, da sam Isus podava zdravlje bolesniku. Svršuje se obred završnom molitvom.

6. Sv. red.

I u grčkoj crkvi ima viših i nižih redova. Razlika je jedina, što se u grčkoj crkvi pođakonat broji među manje redove.

Manje redove podjeljuje biskup pred carskim vratima, kamo dovedu svećenici klerika, kojega biskup najprije blagoslovi, zatim moli nad glavom njegovom, ostriže mu malo vlasi unakrst i napokon ga oblači u pripadajuće tomu redu haljine. Veće redove t. j. đakonat i presbiterat podjeljuje biskup pred oltarom i to ovako: svećenici uzmu ređenika pod ruke i vode ga tri puta oko oltara, a ređenik svaki put došavši do uglova oltara poljubi ih, tako i biskupu, koji sjedi pred oltarom, ljubi jedan put ruku,

a drugi i treći put kojigod dio njegova odijela n. pr. omofor. Obašavši ovako tri puta oko oltara klekne ređenik pred oltar, metne na nj unakrst ruke, na ruke glavu, a biskup polaže omofor i ruku na njegovu glavu, te moli nad njim i postavlja ga, pitajući prisutne na glas: Je li je dostojan u stanoviti red? Napokon ga oblači u pripadajuće redu haljine i pruža mu pogledom na red, u koji je postavljen, sv. posuđe. Ako je za presbitera zaređen, daje mu u ruku cijelu hostiju, da nad njom razmišlja.

6. Ženidba.

a) Zaruke obavljaju se u crkvi blizu izlaza ovako: svećenik poslije kratke molitve uzme prstene s oltara, blagoslovi najprije zaručnika prstenom i natakne mu ga na prst, onda tako isto zaručnici. Ovi ih potom izmijene. Moleći, da siđe blagoslov Božji, na njih, daje im u ruke goreće svijeće i vodi ih pred carska vrata.

b) Stavlja im obična pitanja, poslije kojih opet poziva na njih Božji blagoslov, te ih vjenča t. j. polaže im na glave vijence govoreći određenu formulu. Po očitanoj epistoli i evanđelju blagoslovi vino pomiješano s vodom, te im dade piti iz jedne čaše na spomen čuda, što se zbilo na svadbi u Kani galilejskoj, i opomene vjenčanike, da su dužni iz iste čaše crpsti radosti i brige bračne. Zatim im ovije štolom ruke i vodi ih u okrugu, poslije čega im skine vijenac i pozdravi ih. Utječe se napokon u molitvama Božjemu blagoslovu za njih i otpušta ih.

§. 8. Posvete, blagoslovi i drugi bogoslužni čini.

1. (Posvete.) Istočna crkva posvećuje crkve, oltare, antiminse, zvona i groblja. Ove posvete obavlja biskup. K posvetama spada i posvećivanje crkvenoga posuđa i odijela, zatim krizme, koju posvećuje sam biskup na veliki četvrtak, dok ulje katehumensko i bolesničko za posljednju pomast ima vlast posvetiti svećenik. Napokon se posvećuje voda na Bogojavljenje.

2. (Blagoslovi.) Istočna crkva blagosilja osobe i stvari. Tako blagosilja nevjestu osmi dan po vjenčanju, ženu rodilju poslije poroda, one koji polaze na put, vojnike, kad polaze na vojsku itd. Napokon blagosilja mrtve. Blagosilja stvari, kao: novo sagrađene kuće, sve kuće na Bogojavljenje, zdence, ceste, voće i zemaljske plodine, grožđe na Preobraženje; pšenicu, vino i ulje na večernjama pred velike blagdane, i jestvine: meso, jaja, kolače itd. na Uskrs kod jutrenje.

3. (Večernja.) Po primjeru st. zavjeta red svakidašnjega bogoslužja počinje se večernjom. Večernja znamenuje stvaranje svijeta, blaženstvo roda ljudskoga, njegov pad, iščekivanje mesije i njegovo upućenje. Prema ovomu znamenovanju jesu i njeni obredi.

Sama večernja počinje se 103. psalmom, gdje se opisuje, kako se svi stvorovi raduju svemogućemu stvoritelju i njega veličaju. Još dolaze psalmi 140. i 141., različite pjesme i čitanja prema dotičnomu blagdanu . . Pred većim blagdanima obavlja se večernja s litijom (to je skrušeno moljenje) i blagosilja se na ovakoj večernji kruh, pšenica, vino i ulje.

4. (Jutrenja.) Jutrenja predočuje nam Isusa u njegovoj djetinjskoj, mladenačkoj dobi, i učiteljskoj. Njemu se tuj očituju potrebe, slave se i veličaju njegova djela. — Jutrenja počinje se slavospjevom anđeoskim: Slava Bogu na visini, na koji se nadovezuje 6 psalama, tako zvani heksapsalmion. Osim psalama pjevaju se na jutrenji različite pjesme, kojima se slavi dotični blagdan ili nedjelja. Čita se evanđelje (za jutrenja nedjeljnih spominju evanđelja uvijek gdješto o uskrsnuću Isusovu). Čitanje odlomka iz evanđelja predočuje nam Isusa kao učitelja. Uopće na jutrenji duhom prolazimo cijelo zemaljsko žiće i djelovanje Spasiteljevo.

5. Osim jutrenje i večernje spada k svagdašnjemu bogoslužju: povečerje, polnoćnica i časovi (horae).

a) Povečerje ili povečernja je bogoslužan čin, koji se obavlja poslije večernje, na kom mi Bogu zahvaljujemo za primljena dobročinstva, kajemo se za grijehe i njegovoj se zaštiti preporučujemo.

b) Ponoćnica je bogoslužje, koje su stari revni kršćani u ponoći obavljali.

c) Časovi (horae). Časa su četiri: prvi, treći, šesti i deveti. Pod časovima razumijevaju se molitve, što se od najdavnijih vremena obavljaju u stanovite ure dana. Razlikuju se časovi svakidašnji, carski i veliko-posni. Carski se obavljaju na badnjak, pred Bogojavljenjem i na veliki petak, a zovu se tako, što su na njih dolazili grčki carevi.

Dio treći.

Sveta vremena.

Govoreći o sv. vremenu spomenut ćemo ukratko blagdane i postove.

§. 9. O blagdanima.

U crkvenoj godini, koja se u istočnoj crkvi počinje prvim rujnom, imade osim svetkovanja nedjelje i blagdana Gospodnjih, Bogorodičinih i zapovjednih svetaca. Ovi su blagdani ili pomični ili nepomični.

A. Blagdani nepomični, i to:

I. Gospodnji jesu: Božić 25. prosinca (doba se mora uzeti po starom kolendaru), Obrezanje Isusovo 1. siječnja, Bogojavljenje 6. siječnja, Sretenije (lat. Svijećnica) 2. veljače u spomen, kad je Isus po zakonu Mojsijevu 40. dan bio donesen u hram, Preobraženje 6. kolovoza, Uzdignuće (Vozdviženije) križa Gospodnjega 14. rujna za spomen našašća križa, na kom je Isus bio propet.

II. Bogorodičini: Začeće bl. dj. Marije 9. prosinca, Narođenje Marije 8. rujna. Pokrov Bogorodičin 1. listopada na spomen, što je Majka Božja odvratila veliku nesreću od Carigrada, kad su ga podsjedali Saraceni. Vhod (hod) majke Božje u hram 21. studenoga na spomen, što su Mariju njeni roditelji doveli u hram i Bogu je na službu posvetili. Sabor (zbor) pr. Bogorodice 26. prosinca t. j. dan po Božiću. Uveden je stoga, da mi slaveći rođenoga Spasitelja slavimo i majku njegovu. Blagovijest 25. ožujka. Uzeće (uspenije) Marijino u nebo 15. kolovoza.

III. Zapovjedni blagdani svetaca: Sv. Dimitrija 26. listopada, sv. arkanđel Mihael 8. studenoga, sv. Nikola 6. prosinca, sv. Stefan 27. prosinca, sv. Vasilj 1. siječnja, svetkovina sv. triju svetitelja: Vasilija Vel., Gregorija Bogosl. i Ivana Zlatoustoga 30. siječnja, Narođenje sv. Ivana Krstitelja 24. lipnja, sv. apostoli Petar i Pavao 29. lipnja, Usjeknovenije (odsječenje glave sv. Ivana), 29. kolovoza. Osim ovih imade nekoliko nepomičnih svetaca, koji se gdjegdje slave, gdjegdje ne slave, ili se slave samo u crkvi (in choro), a to su: Juraj 23. travnja, sv. Ivan ap. i evanđ. 8. svibnja, Ilijin dan 20. srpnja.

B. Blagdani pomični.

Uskrs. Uskrs pada u istočnoj crkvi uvijek među 22. ožujkom i 25. travnjem (po starom). Sabor nicejski I. (325). ustanovio je, da se Uskrs slavi u nedjelju po punom mjesecu proljetne jednači. — Kao što svi veći blagdani imadu svoje pretprazdenstvo i poprazdenstvo, tako to osobito ima Uskrs, kojega svetkovanje nije ograničeno samo na jedan dan, već se slavi svake nedjelje, a osim toga ima cijeli niz svetkovina, koje na ovaj veliki blagdan pripravljaju i koje ga opet završuju. K ovim svetkovinama spada: nedjelja Mitara i Fariseja. Ova se nedjelja zove također početak Triodija, a to stoga, što se od ove nedjelje počinju čini (officia) iz knjige trioda. Zatim nedjelja bludnoga sina, mesopusta, siropusta, pet korizmenih nedjelja i nedjelja Cvjetnica. Doba dakle od nedjelje Mitara i Fariseja priprava je na Uskrs. — Doba od Uskrsa do Uzašašća Isusova na nebo ispunjuje pet nedjelja, koja svaka svoje posebno ime imade po štivu evanđelja, tako: nedjelja Tomina, Mironosica, raslabljenoga, Samaritanke, i nedjelja slijepoga.

40. dan po Uskrsu slavi crkva blagdan Uzašašća Isusova na nebo; 10. dan po tomu Duhove. Ponedjeljak Duhova zove se također blagdan presv. Trojstva.

K pomičnim hlagdanima možemo jošte pribrojiti i prvu nedjelju po Duhovima ili nedjelju svih svetaca.

§. 10. O postu.

U crkvenoj godini imadu veliku znamenitost i postovi, koje je crkva naredila, da njima vjernici čine pokoru za svoje grijehe i da se dostojno priprave za velike blagdane. Postovi su dnevni i godišnji.

1. Dnevni su postovi u istočnoj crkvi srijeda i petak. Srijeda zato, što je u srijedu Isus bio po Judi prodan, a u petak zato, što je u petak umr'o na križu.

2. Godišnji su postovi ovi:

Na Uzdignuće križa Gospodnjega 14. rujna, Božićni post, koji se počinje 14. studenoga, t. j. na dan ap. Filipa.

Četrdesetnica, veliki ili korizmeni post, Petrov post, post pred Uzećem bl. dj. Marije u nebo, i post na dan Usjeknovenija glave sv. Ivana 29. kol.

U istočnoj crkvi ima doba, kada nema posta ni u srijedu ni u petak, a to je: od Božića do vigilije Bogojavljenja, od nedjelje Mitara i Fariseja do nedjelje bludnoga sina, od Uskrsa do Tomine nedjelje i od Duhova do nedjelje svih svetaca.

Na vjeri u neumrlost duše osniva se običaj u grčko-istočnoj crkvi, da su stanoviti dani posvećeni uspomeni pokojnikâ. Ti su dani: subota mesopusta, subote 2. 3. i 4. nedjelje velikoga posta i subota pred Duhovima.

MOLITVE.

Oče naš.

Oče naš, koji si na nebesih; sveti se ime tvoje. Dođi kraljevstvo tvoje. Budi volja tvoja, kako na nebu tako i na zemlji. Kruh naš svagdašnji daj nam danas. I otpusti nam duge naše, kao što i mi otpuštamo dužnikom našim. I ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas oda zla Amen.

Zdravo Marijo!

Zdravo, Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom, blagoslovena ti među ženami, i blagosloven plod utrobe tvoje, Isus. Sveta Marijo, majko Božja, moli za nas grješnike sada i u čas smrti naše. Amen.

Vjerovanje apostolsko.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, Stvoritelja neba i zemlje. I u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega, koji je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije djevice, mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umr'o i pokopan; sašao nad pakao; treći dan uskrsnuo od mrtvih; uzašao na nebesa; sjedi o desnu Boga, Oca svemogućega; odonud će doći sudit žive i mrtve. Vjerujem u Duha Svetoga, svetu crkvu katoličku, općinstvo svetih, oproštenje grijehâ; uskrsnuće tijela; život vječni. Amen.

Deset zapovijedi Božjih.

1. Ja sam Gospodin Bog tvoj. Nemaj drugih bogova uz mene.
2. Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud.
3. Spomeni se, da svetkuješ dan Gospodnji.
4. Poštuj oca i mater, da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji.
5. Ne ubij.

6. Ne sagriješi bludno.
7. Ne ukradi.
8. Ne reci lažna svjedočanstva na bližnjega svoga.
9. Ne poželi žene bližnjega svoga.
10. Ne poželi nikakve stvari bližnjega svoga.

Pet zapovijedi crkvenih.

1. Svetkuj zapovijedane blagdane.
2. Slušaj pobožno svetu misu u nedjelju i ostale zapovijedane blagdane.
3. Posti zapovijedane poste, i u određene dane ne mrsi.
4. Svake se godine najmanje jedan put određenomu za to svećeniku ispovjedi, i o Uskrsu pričesti.
5. Ne svadbuj svečano u zabranjeno vrijeme.

Sveti sakramenti.

1. krst,
2. potvrda,
3. presveti oltarski sakramenat,
4. pokora
5. zadnja pomast,
6. sveti red,
7. ženidba.

Dužnosti kršćanske.

Prva: Bježi zlo duhovno ili grijeh.
Druga: Čini dobro, ili: drži zapovijedi Božje, i živi kreposno.

Čin vjere.

Vjerujem u te, Bože moj, da si jedan jedini božanstvom, a troj u osobama: Otac, Sin i Duh Sveti. Vjerujem, da je druga osoba, Sin Božji krepošću Duha Svetoga čovjekom postao, rodio se i sve nas otkupio; da će doći suditi žive i mrtve; da će dobre naplatiti slavom nebeskom, a grješnike kazniti mukama paklenima. Vjerujem dalje sve, što vjeruje i vjerovati uči sveta mati crkva rimokatolička. A sve to vjerujem zato, što si to navijestio ti, Bože, koji si neizmjerna mudrost i vjekovita istina, koji ne možeš prevariti niti prevaren biti, jer sve znaš i vidiš. O Bože, umnoži vjeru moju!

Čin ufanja.

Ufam se u te, premilostivi Bože moj, da ćeš mi po zaslugama muke i smrti Isusove i po mojim dobrim djelima, pomoću tvojom učinjenih, oprostiti sve grijehe i dati slavu nebesku. A to se ufam zato, što ti svemogući Bože, dati možeš, što si obećao, i u obećanju svojem stalan si i vjeran. O Bože, objači ufanje moje!

Čin ljubavi.

Ljubim te, Bože moj, svim srcem i dušom svojom nada sve, i više nego samoga sebe; jer si ti sâm po sebi svake ljubavi dostojan, i radi tebe ljubim bližnjega svoga kao samoga sebe. O Bože, užezi ognjem ljubavi svoje srce moje, ter iz ove goreće prama tebi ljubavi jako se kajem, što sam ikada uvrijedio tebe, neizmjerno dobro. Mrzim na sve grijehe života svoga i to većma nego na ikoje drugo zlo. O da te nijesam nikada uvrijedio! Tvrdo obećajem, da ću se čuvati svakoga grijeha, ter volim umrijeti nego ikojim grijehom, osobito smrtnim uvrijediti tebe, najveće dobro. A sve ću učinjene grijehe po milosti tvojoj iskreno ispovjediti i dostojnu za njih pokoru učiniti. Smiluj mi se dakle, svemogući Isuse, i budite mi na pomoć milostiva Marijo i sveti Josipe! Amen.

Pozdrav anđelov.

(Moli u jutro, o podne i u večer, kada zvoni Gospi na pozdrav).

Anđeo Gospodnji navijestio je Mariji, i ona začela po Duhu Svetom.

Zdravo Marijo! itd.

Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj. Zdravo Marijo itd.

I Riječ tijelom postala, i prebivala medju nami. Zdravo Marijo itd.

Moli za nas, sveta Bogorodice.

Da vrijedni postanemo obećanja Kristovih.

Pomolimo se! Milost svoju, molimo te, Gospodine, ulij u duše naše, da mi, koji smo po anđelovu naviještenju spoznali utjelovljenje Krista, Sina tvoga, po muci njegovoj i križu k slavi uskrsnuća privedeni budemo. Po istom Kristu Gospodinu našem. Amen.

(Obično se još ovdje dodaje: „Oče naš i Zdravo Marijo!" za duše u čistilištu.)

Ispovjedne molitve.

Ispovijed počinje se ovako: Molim vas, oče duhovni, za sveti blagoslov, da mogu pravo i potpuno očitovati svoje grijehe.

Dobivši blagoslov kaže se dalje: Ja nevoljni grješnik tužim se Bogu svemogućemu, blaženoj djevici Mariji, svim svetima i vama, oče duhovni, namjesto Boga, da sam od svoje zadnje ispovijedi, koju sam (primjerice: o Uskrsu, Božiću, pred dvije tri nedjelje itd.) izvršio, često i mnogo sagriješio. Kazavši grijehe završuje se ispovijed ovako:

Za ove i sve ostale grijehe svega života svoga kajem se od svega srca, što sam uvrijedio Boga, najveće i najmilije dobro. Mrzim na sve svoje grijehe i tvrdo odlučujem, da ću se popraviti i da ne ću više griješiti. Molim vas, oče duhovni, naložite m spasonosnu pokoru, i odriješite me od grijehâ.

Molitva prije propovijedi.

Dođi Duše Sveti, treća božanska osobo, duše naše posvetitelju i svega dobra udjelitelju! Nadahni pameti naše, i ognjem ljubavi svoje užezi srca naša, da sveto evanđelje (i nauk kršćanski) uzmožemo dobro razumjeti, zapamtiti, obdržavati i obdržavajući duše svoje spasti. Po Kristu Gospodinu našem. Amen.

